

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

«Hayatını yaşa,
kendin ol...»

HOP PA LAA!

ALTIN KİTAPLAR

ROBERT FULGHUM

“NE BİLİYORSAM HEPSİNİ ANAOKULUNDA
ÖĞRENDİM” YAZARI

**ALTIN KİTAPLAR
YAYINEVİ**

ISBN 975 - 405 - 594 - 7
96-34-y-0131-395

Kitabın Orijinal Adı	UH - OH
Yayın Hakları (c)	ROBERT FULGHUM
	KESİM AJANSI
	ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Kapak Tasarımı	ŞÜKRÜ GÜRSOY
Baskı	ALTIN KİTAPLAR BASIMEVİ
	1. BASIM / OCAK 1996

Bu kitabın her türlü yayın hakları
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince
Altın Kitaplar Yayınevi'ne aittir.

Celâl Ferdi Gökçay Sk. Nebioğlu İşhanı
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 522 40 45 - 526 80 12
511 51 00 - 511 32 26
Faks: 526 80 11

ROBERT FULGHUM

HOPPALAA!

TÜRKÇESİ
Belkıs Çorakçı

Yazarın Yayınlarımızdan Çıkan Kitapları:

NE BİLİYORSAM HEPSİNİ ANAOKULUNDA ÖĞRENDİM (tükendi)
ÜZERİNE YATTIĞIMDA ALEV ALEV YANIYORDU

"Hoppalaa!" diye bir kelime, sözlüklerde ve yazım kılavuzlarında yoktur, ayrıca yazılı olarak pek seyrek görülür. Ama yine de, çoğumuz bu sesli kelimeyi hemen hemen her gün kullanırız. Bütün yaşamımız boyunca yapmışızdır bunu.

"Hoppalaa!", bebeklerimize ilk öğrettiğimiz ifadelerden biridir. Ya "hoppalaa!" ya da ona benzer bir şey, dünyada insanlar varolalı hep kullanılmaktadır. Belki de Adem'in, elmayı ısırıldığı anda Havva'ya ilk söylediği söz de bu olmuş olabilir. Havva da kesinlikle onun ne demek istediğini anlamıştır.

İnsan ailesinin tarihsel geçiminde, birbirinden ayrı milyonlarca ses gelip geçmiştir, birbirimizle iletişim kurmanın yeni ufuklarına sürekli uzandığımız sürece de hep böyle olacaktır. Genellikle en ifadelî sözlerimiz, aslında sözcük bile değildir. Karmaşık düşüncelerin steno gibi kısaltılmış ifade biçimleridir. Homurtular, inilti, burundan hava püskürtmeler, dili damakta şaklatmalar, ısıklar, birtakım uygun yüz ifadeleriyle ve fiziksel hareketlerle birleşerek pek çok şeyi ifade eder. İşte örnekleri: A-o... cıs... mmmnnn... hıı... hey... ayy... hı-hıı... yo... ahh... ha... himf... ve bunların dışında anlamları da, yazımları da kâğıda dökülemeyecek daha bir yığın diğerleri.

Kocaman anlamlar taşıyan küçük hecelerin ve sözcüklerin listesinde "hoppalaa!" başlara yakın bir yerdedir. Yere düşen, kafasını çarpan ya da parmağını sıkıştıran küçük çocuğa, bunu deriz. Bununla, çocuğun canının yandığını bildiğimizi, ama aynı zamanda bu acının geçici olduğunu da bildiğimizi, çocuğun zaten o acının üstesinden gelip, ilgilendiği her neyse ona devam edecek güce sahip olduğunu farkında olduğumuzu anlatırız. Çocuk büyüyüp öğrendikçe, artık bir yerini çarptığı zaman getirip annesine ya da babasına öptürerek acıyı dindirmesi gerek-

mediğini anlayacak, sargı bezini nerede bulacağını da bilecektir. "Hoppalaa!" sesi, bir çocuğun bize bağımlılığını azaltıp onu özgürlüğe doğru itmede ilk eşiktir.

Yaşımız ilerledikçe, bilgi ve deneyimlerimiz arttıkça, bir anlık zorluklarla ciddi sorunlar arasındaki farkı daha iyi ayırt edebilmeye başlarız. Bir şeyin 155 olmayıp "hoppalaa!" olduğunu daha kolay biliriz.

Eğer göğsümde ağrı varsa, hastanenin acil servisine giderken kafamdan geçen, 'Ah, Tanrım, kalp krizi!' olur. Aynı şey doktorumun başına gelse, onun aklından geçen; 'Hoppalaa' gaz sancısı,' olabilir, bir antasit alır ve işine devam eder.

Benim gözümde eski kamyonetimin son nefesi olan şey, tamircimin gözünde, onarılabilir bir elektrik sorunudur: "Hoppalaa! Kontak telinde kısa devre var."

İnsan onarılamayacak şeylerde bile aynı duyguyu hissedecek duruma gelebilir. Yay koparsa ne olacağını daha beşikteyken biliriz. Yuvada bize aynı koşullar hatırlatılır. Kırılan yumurtayı kralın bütün adamları bir daha onaramaz. Ben hastanelerde ve mezarlıklarda çok bulunduğum için ölümle epey yakınlığım olmuştur. Kendi ölümümün gelmekte olduğunu gördüğümde, belki de tepkim, "Hoppalaa!" olacaktır.

Bu açıdan baktığınızda, bu kelime bir zihinsel tutumdur. Bir felsefedir. "Beklenmeyeni bekle," der insana. "Olunca da ne yapacağını bil, çünkü sık sık oluyor," der. "Hoppalaa!" tipi insanlar yalnız sürprizlere hazır olmakla kalmazlar, bunların geleceğinden emin de olurlar... sanki sürpriz, canlılığın bir boyutuymuş gibi.

Bu kelimenin içinde bulunabilecek anlamlar, "Yine mi?", "Şimdi ne olacak?", "Artık ne olacağını kimse bilemez", "Sıkı dur, başımız derde giriyor", "Korkma", "Yarın başka bir gündür", "Giyilmiş ceketin davası olmaz", "Yüz yıl sonra önemli sayılacak mı?" gibi şeyler olabilir.

"Hoppalaa!" küçük sorunlara bir anlık tepki olmaktan çok daha öte bir şeydir. Evrene bir bakış açısidir. Benim varoluş kavramımı özetleyen denklemin bir parçasıdır.

"Bana bir şarkı mırıldanır gibi yapsana."

"Neden?"

"Aklın hangi perdede, anlayayım diye."

"Anlayamadım."

"Aklın bir ses odasıdır. Her ses odasının bazı notalara verdiği titreşim, diğer bazı notalara verdiğiinden daha iyidir; bu da odanın biçimine, boyutlarına ve yapısına bağlıdır."

Bir lisenin fen dersinde konuktuam. Öğretmen beni kul-lanarak öğrencilerine, yetişkinlerin bile her şeyi bilmediğini gös-termeye çalışıyordu. Öğrencilerinin hepsi, kendilerinin hangi ker-tede insanlar olduklarını da, bunun nedenini de bilmekteydiler. Öğretmen beni bitişikteki küçük, boş bir odaya yolladı. Orada çeşitli notaların seslerini çıkaracak, sonunda en sevdiğim notayı bulacaktım; yani kafamda rahat ve hoş bir titreşim yaratanını. Kolay. Duştayken ayakta şarkı söylemek gibi. Tabii elbiselerim üstümde ve su da kapalı olarak.

İstediğim gibi bir nota bulduğumda sınıfa döndüm. Fen si-hirbazı öğretmen beni mikrofona başına götürdü, "Çıkar sesi şimdi," dedi. Çıkardım. Osiloskop hemen sesimin dalga yapısını yansıttı.

"Si bemol," dedi öğretmen. "Fulghum, sen si bemol ma-jöre akord edilmiş bir akla sahipsin. Bu da fa ve la tonlarıyla alt-mış devir aralığındadır, aynı akordun triadik karışımını oluş-turur."

Daha sonra öğrendiğime göre, trompetlerle klarnetler de si bemol aletlermiş. Demek ki, caz müziğinde bir hayli güzel si

bemoller var. Bando ve marş müzikleri de çoğu zaman si bemolde oluyormuş. Bu durumda si bemol, geçit törenlerinin, gösterilerin de perdesiymiş. At yarışında her bir yarışı anons eden trompet sesi si bemoldeymiş. Amerikan ve Fransız milli marşları si bemolmüş. Herhalde Guillaume Tell Uvertürünün de aynı tonda olması gerekir.

Benim evdeki buzdolabı da si bemolde uğuldar.

Buzdolabının elektrik motoru, altmış devirlik si bemol bir uğultu yayar. 120 voltluk akımda çalışan bütün motorlar gibi. Çamaşır makinesi, kurutma makinesi, elektrikli ocak, blender, mikser, saç kurutma makinesi, kahve demliğı ve daha bir yığın araç gereç de si bemol aletlerdir. Dahası da var; hiçbir motor çalışmazken bile, evin tüm duvarlarındaki prizlerden ortalığa almış devirlik bir enerji sızması olmaktadır. Yani, benim evim si bemole boğulmuş durumdadır. Si bemol akıllı biri olarak, orada kendimi evimde hissedişime şaşmamak gerekir. Buzdolabının yakınlarındayken neden kendimi o kadar iyi hissettiğim de böylece açıklanmış oluyor. Onunla uyum halindeyim de ondan. Bazen gece yarısı açlık nedenleriyle buzdolabına saldırdığımda ne demelere milli marş mırıldandığım da bu arada açıklığa kavuşmuş bulunuyor.

Buzdolapları. Çok yerel bir anlamda, buzdolabı evrenin merkezidir. İçinde hayatımız için gerekli yiyecekler bulunur, üstünde de evin tüm yaşamının bir özeti yer alır. Alışveriş listeleri, okul karneleri, bilgelik incisi sözler, karikatürler, aile programları, hemen ödenmesi gereken faturalar, hatırlatma notları, şikâyetler, fotoğraflar, kartpostallar, kayıp eşyalar ve talimatlar. Orada ÇÖP kelimesi gözüktüğünde, evden birinin bir an önce harekete geçmesi çok yerinde olacak demektir.

Buzdolabının kapağı, televizyonda ve hiçbir gazetede bulamayacağınız bir haber bülteni gibidir.

Orada önemli bir sanat galerisine rastlamak da mümkündür. Müzelerdeki tabloların kartpostalları. Yağmurlu bir öğle

sonrası boyunca bir çocuğun boya kalemleriyle yaptığı eciş b c ş resim. Okuldan eve ardı kesilmez bir nehir gibi akıp gelen bir yığın çizim, kolaj ve boyama resimler. Bunların hepsi aile buzdolabının kapısına yapıştırılan şeylerdir.

Buzdolabınızın kapısına artık resim takılmıyorsa, bilin ki bir şeyler bitmiştir. Çocuklarınız büyümüştür. Yıllar sonra resimler tekrar belirmeye başladığında, çocuklarınızın çocukları olmuş demektir. Ninelerle dedeler, buzdolabı sanatına pek tutkundur. Çocuklarının çocuğu onlara ne verse, hemen oraya yapıştırıp takmaya hazırdırlar.

En şaşırtıcı koleksiyonun kimin buzdolabında bulunduğunu saptamak için ulusal bir yarışma yapmak isterdim. Sonra buzdolabı dekoru fotoğraflarından oluşan bir kitap yayınlardım. Her fotoğrafın yanında bir sayfalık açıklamalar olur, bu arada o buzdolabının içinde ve tepesinde neler bulunduğu da oraya yazılırdı. Böyle bir kitap, bence, yılın salon anıları kitabı haline gelebilir.

Belki siz şimdi, "Ama benim buzdolabımın dışında hiçbir şey yok... ben ne tip insan sayılıyorum o zaman?" diye soracaksınız.

İyi bir insansınız ve mutfak bakımı tutkunuzu, kabul edilmiş standartlardan bir adım ileriye g t rm şs n z demektir. Biraz hafifleyin, rahat bırakın kendinizi. Birkaç m knatis satın alın. Ağır yük taşıyabilen, güçlü m knatislardan. Hemen bir şeyler bulup buzdolabınıza takın. Oraya ne koyabileceğinizi tam bilmiyorsanız, dostlarınıza sorun. Buzdolabının dışına neler konabileceğini pek çok kişi bilir ve size seve seve yardımcı olur onlar.

Buzdolabının içinde ne var ne yoksa, dipfrizin i i de dahil olmak üzere, hepsinin mutfak tezg hları üzerine boşaltıldığı o arkeolojik çalışmalarda bulundunuz mu hiç?

Tanrım, insan *nasıl* böyle yaşayabilir?

Dipfriz bölümünden özellikle ilginç tarihsel parçalar çıkabilmektedir. Örneğin bir paket esrarengiz et. Öyle kötü bir friz yanığına uğramıştır ki, bandajlamanız mı gerekiyor, ucunu yakıp puro gibi içmeniz mi, yoksa ateş yakarken çıra diye kullanmanız mı, pek bilemezsiniz. Ben zaman zaman dipfrizlerden kartopu, ufacık bir soreksin cesedi, kardan yapıma dondurma, bir evlilik yıldönümünden kalma, yakaya takılacak çiçek, elfeneri pilleri gibi şeyler çıktığını çok iyi bilirim. Hepsi de son buzul çağına yakışacak biçimde donmuş durumda. Her birini ailenin çeşitli üyeleri, kendilerine göre nedenlerle oraya, güvenli yere koymuşlar. Hepsi de, onu oraya kim koyduysa, onun için önemli. Ne yapmalı bu relikleri? Ben Ulusal Parklar Müdürlüğünden öğrendiğim bir fikri yararlı buluyorum. Parklardaki levhalar, bulunabilecek tarihsel parçaların, bulan tarafından seyretilip beğenildikten sonra bulunduğu yere bırakılmasını, yalnızca uzmanların gerekeni yapabilmesi için park müdürlüğüne haber verilmesini öneriyor. Geçirdiğim tatsız deneyimlerden sonra, evlerdeki dipfrizleri temizleyen kimselerin de park müdürlüğü politikasını uygulamasını önermek isterim. Hazineslerini teslim almaya gelenler, eğer onları yarı erimiş halde çöp tenekesinden çıkarmak zorunda kalmazlarsa, sizi daha çok seveceklerdir.

Gecenin ikisi, eğer derin uykunuzda değilseniz, bu, saatlerin en güzeli sayılmaz. Genellikle bir kriz ya da üzüntü nedeniyle veya geceleri ağlamaya alışık bebekleri avutmak amacıyla odayı arşınlayıp durduğunuz bir zaman haline gelir. Gecenin ikisinde çalan telefonlar genellikle 'sorun var' anlamına gelir. Tıpkı eve geç saatte dönen gençlerin, tedirgin olan köpeklerin, damlayan suların, duvarları kemiren bilinmez yaratıkların sesi gibi. İnsanlar bu saatlerde kendilerine ciddi kollarından söz ederler.

Ben gecenin ikisini, beslenme saati olarak düşünürüm. Yaşamımda yediğim en iyi yemeklerin bazılarını o saatte yemişimdir. Gurme yemekler. Tek başıma. Kimsenin başıma dikip, "Onun *hepsini* yiyecek değilsin, değil mi?" demediği yemekler.

Bu tür unutulmaz gecelerin birinde, bir tako üzerine konmuş bademli ezme yedim ve yutabileyim diye de, buzdolabında dura dura tenekesi paslanmaya başlamış bir meşrubat içtim. Üstüne birkaç kereviz sapını afiyetle mideye indirdim. Yumuşamışlardı. Çevirip fiyonk yapabilecek kadar hem de. Sonra bir kâse tapioka pudinginin tümünü, bir tek kaşıkla havaya kaldırdığı için yedim. Bir şişenin dibinde kalmış bir parmak kırmızı şarabı da içince, çavdar ekmeğine sürülmüş soğuk çili ve üstüne koyduğum incir reçeline de yer açılmış oldu. Arada sırada da, damağımı temizlesin diye bir kaşık fıstık ezmesiyle bir kaşık reçel atıştırıyordum. Boğazıma tıkanmasın diye iki bardak sütle de bunlara eşlik ettim. Sonunda, bir fincan dolusu bayat kahveyi mikrodalga fırında diriltip elime aldım, balkona çıkıp mehtapta oturdum, iki gece önce yatarken yarım bıraktığım puronun kalanını yaktım. Harika bir yemektir ve gerçekten en güzel anılarımdan biriydi.

Bir başka gece yarısı cümbüşü de, geç saatlere kadar *Beyaz Yemek Kitabı*'nı okuduğumda başıma geldi. O kitapta "Ekmek Kaburgası" diye bir tarif vardı. Bir bütün ekmeği alıyorsunuz (o gün rastlantı eseri bizde vardı, çünkü pikniğe gitmiş, onu yemeyip geri getirmiştik), somunu kelebek gibi kesiyorsunuz (bunun anlamı da, dilimlerken dibine kadar kesmeyip alttan birbirine bitişik bırakmak demek oluyor). Sonra ekmeği kıvrıp yuvarlayarak, dilimlerin arasına konserve ananas dilimleri sokabilecek kadar ayırıyorsunuz. (Buzdolabının dibindeki yarım kutu ananas bu iş için uygun zaten.) Üzerini fıstık ezmesiyle ve birkaç mezeci kirazıyla süslüyorsunuz. Böylece hazırladıktan sonra bu nefaseti dört dakikalığına mikrodalga fırına sokup, yanına bir kutu tuzlu kraker açıyorsunuz. Buzdolabından çıkardığınız bir kutu süt için bardak istemez, karton kutusundan içebilirsiniz. Yavaş gidin ama hepsini bitirin.

Böyle bir yemeği Fransız lokantalarında bulamazsınız, ama daha iyi yemek yediğim azdır.

Yemek kitaplarındaki tarifler başka şeydir, bizim her zaman yediğimiz yemekler başka şey.

Yol haritasıyla, haritanın tarif ettiği yolun aynı şey olmayışı gibi.

Harita size güneşin yerini, yol onarım çalışmalarını, tatsız yol arkadaşlarını, arabada giderken çocuklarla oynayacağınız oyunları göstermez. Yemek kitabı da, gece yarısı mutfakta tek başınıza, kurallara uymaksızın yerken alacağınız zevki anlatamaz.

Haritalar da, yemek kitapları da elbette yardımcı olur aslında. Onlar da gerçeği tarif etmenin bir yoludur.

Elkitaplarının kendine göre yararı yok değildir... Ama bunları gerçek yaşamla karıştırmak, inanın hata olur.

Benim gece yarısı buzdolabını açtığımda orada asıl bulmak istediğim şey, kıyma rostosudur. Evet, şimdi ciddileşiyoruz. Kıyma rostosu.

Bunu söylediğimde insanlar genellikle gülümser. Ben onlara, "Neden gülümsüyorsunuz?" diye sorarım, o zaman gülmeye başlarlar. "Niçin gülüyorsunuz?" Yine gülerler. "Kıyma rostosu... hah, hah, hah... kıyma rostosu... hah, hah, hah." İşte kıyma rostosunun sayısız gizemli güçlerinden biri daha!

Utah'ın Salina kasabasındaki dört yol ağzında bulunan "Mom's Cafe" en lezzetli yemeklerimi yediğim yerlerden biridir. Mom's'ın kapısında, "EN İYİ EVYAPIMI TURTALAR, ÇORBALAR VE DAHA NELER NELER!" diye yazılar vardır. Spesiyalitesi ciğer ve soğan üstünedir. Ayrıca, kızarmış tavuk bifteği, bol yağda kızartılmış piliç, "gerçek" patates kızartması ve "gerçek" patates püresi vardır. Ama Mom'un yerinde kıyma rostosu yoktur. Bu sözün doğruluğunu kontrol etmek için onları telefonla şehirlerarası aradım. Telefona cevap veren bayan, bu soruma biraz şaşırdı. "Hiç mi bir şey bilmiyorsunuz siz?" diye sordu bana. "Kıyma rostosu, evde yenilen bir şeydir."

Doğru da. Kıyma rostosu, genellikle evyapımıdır. Gerçek anneler tarafından, elle yapılır. İçine ortalıkta ne varsa onlar konur. Çabucak kullanılmazsa bozulmaya hazır kıyma, filizlenmeye başlamış patatesler, lastiğe dönmüş havuçlar, soğanlar, tuz, biber, biftek sosu, beykın yağı, falan filan... Falan filan diyorum, çünkü bu yemeğe koyabileceğiniz şeylerin listesi, buraya sığmayacak kadar uzundur. Bir de dolgu maddeleri vardır. Kıymayı genişletir onlar. Kurumuş ekmek, mısır gevreği, pirinç unundan bisküviler, yulaf ezmesi falan... çöp de koysanız olacak herhalde. Sonra da bunların hepsini birarada tutsun diye birkaç yumurta. Bunu elle iyice yoğurmak gerekir. Ardından bu harç somun gibi biçimlendirilir, ailenin müzelik kabına, kıyma rostosu tepsisine konur, pişmek üzere fırına sokulur. Servis yapılırken üzerine acı sos, yanına patates püresi ve iyi bir ekmek ister. Evet! Evet!

Ama hepsini yemeyin. Kıyma rostosunu asla tazeyken birtirmeyin. Yaklaşık üçte birini buzdolabının arka taraflarında bir yere koyun ve unutun. Şimdi işin en güzel yanı geliyor. Karanlık, yağmurlu bir gecede, saat ikiyi vururken takviyeye ihtiyaç duyduğunuzda yiyeceğiniz şey. Hiçbir sağlık bakanlığı, böyle bir şeyin halka açık lokantalarda servis yapılmasına izin vermez. Ama sağlığınıza daha yararlı bir yiyecek de bulamazsınız. Bu sağlık, ruhsal sağlıktır. Soğuk kıyma rostolu sandviç yedi diye keyfi kaçmış bir insana ömrümde rastlamış değilim.

Ben mayonezli ekmek tutkunuyumdur. Biliyorum, ketçap tutkunları, hardal tutkunları, hatta jöle tutkunları vardır. Bir keresinde gece yarısı beslenme saatime konuk gelen bir çocuk hatırlıyorum. Ona kıyma rostolu sandviç yapıp içine ayı kraker, üzüm reçeli ve mısır gevreği koyduğumda, son derece mutlu olmuştu. Eh, burası özgür bir dünya, değil mi, ne dersiniz?

Bazı insanların kıyma rostosunu sevmediğini biliyorum. Doğru, inanın. Bir keresinde yaz kampında, bir grup çocuk çevreme toplandı, bana şikâyetlerini açtılar. Büyüklerin kamp ateşi

başına toplanıp protesto şarkıları söylediklerini dile getirdiler (altmışlı yıllarda söylenen şarkılar). Bu şarkılarda savaşlar, nefretler falan kınanıyordu. Çocukların buna itiraz ettikleri yoktu, ama birkaç çocuk protesto şarkısına da izin verilmesi gerektiğini söylüyorlardı. "Ne gibi?" diye sordum. Başlangıçta akıllarına bir şey gelmedi. Ama akşam yemeğinde iki gün üst üste kıyma rostosu çıkınca pek mutsuz oluyorlardı. Böylece kıyma rostosu protesto şarkısını oluşturduk.

*"Rostonu ye," dedi anne sofrada.
"Rostonu ye, yoksa dişlerin düşer!"
"Rostonu ye," dedi anne sofrada.
Tüm çocuklar bir ağızdan haykırdı:*

*Koro:
"Rostoyu yemek istemiyoruz!
Rosto domuzlara, keçilere göre.
Kırmızı, sarı, siyah ve beyaz,
Görünüşü iğimizi bulandırıyor!
O iğrenç şeyi ağızımıza tiktıramazsın!"*

(Rosto sözcüğünün yerine çocukların nefret listesindeki diğer yiyecekleri de koyabilirsiniz: ciğer, kereviz, her neyse. Burada ezgiyi aktarmak güç, ama koro bölümü, "Tanrı Çocukları Sever" ilahisine çok benziyor. Yine de, tıpkı kıyma rostosu gibi, ezgi olarak elinize ne geçerse bu sözlere uyar. Kendi çocuklarınızda deneyin. Onlardan gelecek yeni yeni dizelere de hazır olun.)

Kıyma rostosu sözü bana diğer artık yiyecekleri hatırlatıyor. Özellikle yılbaşı gecesinden kalanları. Öyle günlerin sonrasında buzdolabı, gece yarısı yemeklerinin hazinesi haline

gelir. Kabul etmek zorundayız ki, bu tür bayram yemekleri genellikle çok büyük yorgunluk nedenidir. Güzel giyinmek, doğru hareket etmek zorundasınızdır. Tüm geleneklere uymanız, pek çok insana dayanmanız, gereğinden fazla yemek yemeniz beklenir. Çok yorucu. Ama iki gece sonra, durum bambaşkadır. Buzdolabındaki haberler, iyi haberlerdir o zaman. Altın değerinde artıklar.

Pizza artık olgunlaşmış, sertleşmiştir. Bir dilim kesip elinizle alabilirsiniz. Ete konulan tatlı sos da olgunlaşmıştır. Hindinin kara etini kemiğinden ayırmak kolaylaşır. Artık sôsların her biri koyulmuş, havyarla boy ölçüşür hale gelmiştir. Tadının böyle olması gerekir zaten! Bunları yerken şükretmek son derece yerinde olur.

Bu bir grup faaliyeti değildir. Tek başınıza uygulayacağınız dinsel bir deneyimdir. Gece yarısı saatlerinin kutsal yalnızlığı sözkonusudur. O kuşun, o sebzelerin ruhuyla birleşiyorsunuz. Geçmişteki en olağanüstü şölenlerin anıları gelir aklınıza. Böyle zamanlarda, hayatın güzelliğini, sizi seven ailenizin rahatça yaptıklarında uyuyor olduğunu her hücrenizde hissedersiniz. Yaşasın!

Bu kadar göze görünür olmayan artıklara "anılar" denir. Onlar da zihninizin buzdolabına ve kalbinizin dolaplarına kaldırılmıştır.

Bu akşam aklıma gelenlerin bazıları şunlar: Bir arkadaşın gülüşü, bir ateşin son kolları, kalabalık bir salonun karşı tarafında oturan eşimin sevgi dolu bakışı, beklenmedik anda kar yağması, her işin ters gittiği bir yılın sonunun iyi gelmesi ve lisede öğrendiğim bir şiirden parçalar.

Ben mutlu olduğumun pek sık farkına varmam. Ama geçirdiğim mutlu zaman dilimlerini sık sık hatırlarım. Özellikle de mutfakta oturur, kendimi geçmişin anılarından oluşan yamalı bir yorgana sarınmış gibi hissederken.

Yaşamdan kalan bu değerli şeyler, kalbin ve ruhun güçlendirici porsiyonlarıdır. Yalnız bunlarla yaşayamazsınız. Ancak hayat bunlarsız yaşanmaya da değmez.

Gece yarısı tek başıma kalkıştığım buzdolabı seferlerinin garnitürü genellikle bu tür düşüncelerdir.

Ben buzdolabına yalnızca bir şeyler yemek için gitmem. Düşünmek için giderim. Her şeyi sınıflandırmak, istiflemek için giderim. Bazı geceler, aynı anda mutfaklarında bulunan başka insanları düşünürüm. Benim yaptığımı yapanları. Benim gibi acıkanları. Benim gibi merak edenleri. Onlarla hiçbir zaman buluşacak değiliz. Bizim için bir uluslararası konvansiyon düzenlenecek de değil. Hiçbir mutfak hepimizi alamaz. Ama yine de birbirimize bağlıyız. Bizler, Buzdolabı Kardeşliği adlı gizli bir derneğin üyeleriyiz. Her nasılsa, bu işi böyle sürdürüyoruz. Yani, aslında sandığımız kadar da yalnız değiliz.

Bu kitaba, Hudson Körfezi yaklaşımıyla başlamak istiyorum.

On sekizinci yüzyılda, Kuzey Amerika'da kürk ticareti en parlak günlerini yaşarken, Hudson Körfezi Şirketi bir yandan serüvenci risklere girmesiyle, bir yandan da o risklere büyük bir dikkatle hazırlanıyor olmasıyla ün yapmıştı. Ticari yolculuklara genellikle büyük bir hevesle başlanırdı, ama bu yolculuğa katılanlar ilk gece kesinlikle şirket merkezine oldukça yakın bir yere kamp kurarlardı. Böylelikle yanlarına aldıkları araç gereçle erzakın yeniden bir hesabını yaparlar, aceleyle unutulmuş bir şey varsa dönüp almanın kolay olmasını sağarlardı. O gece tüm katılanlarla bir toplantı yapılır, herkesin bu yolculukla ilgili bilgi ve ayrıntıları anlaması sağlanırdı. Böyle dikkatli bir başlangıç, sonradan yolcuları türlü zorluklardan kurtarırdı.

Ben işe Hudson Körfezi yaklaşımıyla başlamayı, lise yıllarımda, sırt çantamı hazırlarken öğrenmiştim. Öyle mantıklı bir başlangıçtı ki! Bugün de hâlâ her yolculuğum öncesinde bu yaklaşımı ek bir boyut olarak devreye sokarım. İlk gün birkaç milden fazla yol almam, yanıma aldıklarımı kontrol ederim, haritalara tekrar bakarım, yol arkadaşlarımla aynı dalga boyunda olduğumdan emin olurum, gevşeyip rahat etmeye çalışırım, iyi bir yemek yerim, erkenden yatıp bir güzel uyurum. Ertesi gün genellikle iyi bir gün olur, yolculuğun bundan sonrasının havasını belirler.

İşe bu Hudson Körfezi geleneği gereği, elinizdeki kitabın başlangıcından fazla uzaklaşmadan bir duraklamak, okurla yazar arasında yer alması düşünülen ikili deneyimden söz etmek istiyorum.

Her şeyden önce, bir yazarın kitabını yazış sürecinden o kitapta söz etmemesi gerektiği yolundaki kutsal sayılan edebiyat kuralını bilmiyor değilim. Her iyi yayıncı, yazı yazmasını öğreten her iyi öğretmen, "Anlatma, göster; nasıl yapılacağını söylemeyi bırak, yap da görsünler," der durur. Ama beri yandan, önemli kişilerin yapacağı konuşmaları yazarlara da bunun tam tersi söylenir: "Önce onlara ne diyeceğini söyle, sonra başla ve söyle, sonra da ne söylemiş olduğunu söyle."

Ben hem *göster*'e, hem de *söyle*'ye inananlardanım. Benim tutumum, tek kişiye anlatıyormuşum gibidir. Eğer size herhangi bir şekilde hitap edeceksem, herhalde neler söyleyeceğimi anlamanız için size her türlü avantajı tanımak zorundayım. Bu kesinlikle zekânızı azımsadığım anlamına gelmez. Yalnızca, iletişimin ne kadar zor bir şey olduğunu anladığımı gösterir. Kafanızı karışmış halde bırakmaktansa, çok fazla şey anlatmayı yeğlediğimi gösterir. Aramızdaki farklılıklara derin bir saygı duyduğumu, her fırsatta bu farkları aşmak için köprüler kurmaya çalışacağımı gösterir.

Bu konuda bir görüş ayrılığı olduğunun farkındayım. Bazı kimseler, kitaplarla, filmlerle ilgili eleştirileri önceden okumaktan hoşlanmazlar. Kimi, konsere gittiğinde programı okumadan önce müziği dinlemek ister. Kimi de, performansın deneyimini yaşamadıkça, yazarın oyuncunun ya da yönetmenin ne düşündüğünü bilmek istemez. Eşim bu tür insanlardandır. Ben değilim. Ama aramızdaki farklara saygı gösteririz.

Bu konuda sizin görüşünüzün ne olduğunu bilmiyorum, bu nedenle de, bir iyiniyet belirtisi olarak, bu noktada size bir seçme hakkı veriyorum. Belki Hudson Körfezi yaklaşımı sizin tarzınıza uymuyordur. Eğer doğrudan doğruya kitabın daha ileri bölümlerine geçmek istiyorsanız, lütfen buyurun. Hemen **23.** sayfaya atlayın. Ama eğer bu kitabın yazılışıyla ilgili söyleyeceklerimi bilmek isterseniz, o zaman okumaya devam edin.

Ben bu defaki kitabımı, "*düşünce çizgileri*" diye adlandı-
rabileceğim bir biçimde yazıyorum. Yani, iki kişi arasında ger-
çekleşen karşılıklı konuşmaya benzer şekilde. Bir konu diğerini
açıyor, arasına duraklamalar oluyor, söyleyişinin sonu da her
zaman başlangıcıyla ilgili olmuyor. Hiçbir konuda herhangi kesin
bir amaç yok. Hatta tam tersine, sizin ekleyeceğiniz düşünce-
lere, bilerek güveniyorum, söyleşimizi sizin tamamlamanızı bek-
liyorum. Eğer siz önemli ölçüde sorumluluk almazsanız, bu
kitap işe yaramayacaktır.

Benim düşünme şeklim, bir noktayı diğerine bağlayan
doğrusal bir ilerleme olmayıp, bir ilgi alanından diğerine geçen
yatay bir araştırmaya benzemektedir. Varılacak kesin bir hedef
yoktur, aşılacak bir "*finiş*" çizgisi yoktur ve elde edilecek kesin
bir sonuç da yoktur. Ben dans etme konusunda da bu tür duy-
gular beslerim. İnsan bol bol hareket eder, ama bunu bir yere
varmak için değil, zamanın bir yerinde olabilmek için yapar.

Görsel sanatlar dalındaki iki büyük sanatçı, benim yazı
yazma konusundaki düşüncelerimi önemli ölçüde etkilemiştir,
biri *Paul Cézanne*, diğeri de *Constantin Brancusi*'dir. Cézanne,
Provence'daki bir dağın resmini tekrar tekrar yapmıştır. Aslında
ilgisi Mont-Sainte-Victoire adındaki bu dağa değil, dağın üze-
rindeki ışık, gölge ve renk oyunlarına dönüktür. Resimleri her
zaman, bir varlığın asıl ruhuyla ilgilidir, yoksa o varlığın ken-
disiyle değil.

Brancusi'nin konuları da oldukça sınırlı gibi görünmektedir.
Brancusi 1957 yılında öldüğünde, bir avuç fikrin birçok çeşitle-
mesini yaratmıştı. Belli başlı eserlerinden "*Boşluktaki Kuş*", tam
yirmi sekiz kere yapılmış, aynı şeyi tahtadan, mermerden, alçı-
dan ve tunçtan yapmıştı. Çeşitlemeler birbirlerinden pek az fark-
lıydı. Her defasında, uçuşma düşüncesiyle ilgili kendi duygularını
ifade etmeye çalışıyordu. Havanın içinde yükselen bir fikri ya-
kalamak istiyordu. Sanat tarihi konusundaki hemen hemen her

araştırma, Brancusi'nin kuşlarının da bir fotoğrafını içermektedir. Dünyanın önemli çağdaş sanat müzeleri de öyle.

Yaşadığı günlerde bu sanatçının, daha geniş konulara yönelmediği için eleştirmenlerin saldırılarına hedef olduğu bir gerçektir. Ona hep aynı tema üzerinde çalışıyor, yeniliklere doğru gitmiyor diye sürekli olarak çatılmıştır.

Brancusi ise, "Yenilik benim yolum değil," şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Onu ilgilendiren yalnızca birkaç temel konu vardır, bunlar varoluşun çok bilinen yönleridir: öpüşme, hayatın başlangıcı, haylaz evlat, insanın güzelliği... Bu arada, bu konulara ilişkin olup da kendi duygularıyla ilgili olmayan, dıştan gelen her şeyi kesip atmaya, olayı heykelinde mümkün olduğunca basit biçimde anlatmaya çalışmıştır.

Bu kitapta şimdiye kadar okuduğunuz tüm satırlarda, daha önceki kitaplarımı okumuşsanız onlarda da, çok ilgi duyduğum birkaç konuya ikide bir döndüğüm dikkatinizi çekmiş olabilir. Bunlar benim zihinsel ocağımın ön kazanında bulundurduğum sorulardır. Örneğin:

Çağdaş yaşamla kutsal değerler arasında canlı bir dengeye nasıl ulaşabilirim?

Ya gülmekle ağlamak arasındaki dengeye?

Nelerin varolduğuyla nelerin varolabileceği arasındaki dengeye?

Kendim için duyduğum kaygılarla ortak çıkarlar için duyduğum kaygıların dengesine?

Sık sık sergilediğim en kötü halimle, ulaşabileceğim en iyi halim arasındaki dengeye?

Bir de, kendime edilmesini istediğim muameleyi başkalarına etmek gerçekten mümkün müdür ve neden bu iş böyle adamı çatlatırcasına zordur?

Eğer yazılarımda bazı cümlelerin, fikirlerin fıkraların daha başka yerlerde yazdıklarıma çok benzediğini farkederseniz,

bunun nedeni redaksiyon işinin kötü yapılmış olması değildir. Benim aynı şeyleri tekrarlayan biri olmamdır. Kelimeleri habire karıştırıp yerlerini değiştirerek, bir şeyi en azından bir kez tam ve doğru olarak ifade etmeye çalışıyorum. Bir yandan da, kolayca çözülemeyen ve kolayca bir kenara itilemeyen ikilemlerle gürüşüyorum. Tekrar tekrar onların üstüne gidişim, henüz onlarla işim bitmediği içindir. Belki de hiç bitmeyecektir. Benim yazılarım, sürüp giden hayattaki sürüp giden işlerle ilgilidir. İşin adım adım ilerlemesi, hareket halinde olmasına yetmektedir. Bu tutum, denemeler türünde yazı yazmayı keşfeden adamın ilhamıdır.

Michel Eyquem de Montaigne. Yaşadığı günlerde kendisi, hukukçu, bilim adamı, gezgin, diplomat, politikacı, düşünür ve yazar olarak tanınmaktaydı. Yazılarının kaynağı, on altıncı yüzyıl Fransa'sı, kendisinin Üçüncü Henry'nin sarayında yaşadığı tecrübeler ve Bordeaux belediye başkanı olarak hizmet verdiği dönemdi. Kaynaklarının en iyisi, kendi günlük hayatıydı. Bugünkü üzü, daha çok otobiyografisiyle ayakta durmaktadır: *Montaigne'in Denemeleri* (Les Essais de Michel Seigneur de Montaigne). Bu benzersiz günlüğün o samimi ve gayriresmi üslubu, Montaigne'i dostum ve rehberim olarak görmeme yol açmıştır.

"*Deneme*" sözcüğünü, Fransızcadaki "*essayer*", yani tecrübe etme fiilinden o türetmiş, bir düşünceyi deneyip değerini tartmak anlamında kullanmıştır. Montaigne kendi hayatını elden geldiğince gerçeğe uygun olarak inceleme niyetini benimsemiştir. Bunu yaparken de, kendini ve dünyasını anlamaya uğraşmıştır, ama kesin sayılabilecek sonuçlara ulaşma çabasına kalkışmamıştır. Amaçlara değil, araçlara yönelmiştir. "Mon métier et mon art c'est vivre," diye yazmıştır. Yani, "Benim işim ve sanatım yaşamaktır," .

Bu sözünü tutmuş, hiçbir konuyu ele almaktan kaçınmamıştır. Felsefeden osuruğa, savaş atlarına, uykuya, dine, hapşırığa, vicdana, az pişmiş ete, sevap kavramına, böbrek taşlarına, kibire, hayali tenkiyelere, isiliklere, hukuka, baba-oğul

ilişkilerine kadar. Bunlar onun ele aldığı binlerce konu arasından yalnızca birkaçıdır.

Yazılarını savunmacı bir tutum içinde yazmayışı, öğüt vermeyişi ilginçtir. Denemelerinde, yakın dostların sohbetine özgü, rahat bir içtenlik niteliği vardır.

Daha da ilginç olanı, Montaigne'in ele aldığı fikir ve kaygıların özgün şeyler olmamasında direnmesidir.

Kendi denemelerinden söz ederken şöyle demektedir: "Benim başka insanların çiçeklerini toplayıp buket yaptığım söylenebilir, kendimden kattığım tek şeyin, bu çiçekleri birbirine bağlayan sicim olduğu ileri sürülebilir ki, onu da size seve seve sunuyorum."

Eğer bu doğruysa, sicimi böylesine bir dikkatle seçişini takdir ediyorum.

Bence Montaigne de Buzdolabı Kardeşliği derneğinin bir üyesiydi. Hayalimde onun da köy ekmeği dilimi üzerinde bayatlamış kaz ciğeriyle biraz Dijon hardalı ve turşuyu çok sevdiğini canlandırabiliyorum, yanında da bir kâse sütlaçtan geriye kalan. Bir kadeh *vin ordinaire*'le. Bunlar belki size gurme Fransız mutfağı gibi geliyor olabilir, ama aslında kıyma rostosuyla artıktır.

Hudson Körfezi başlangıcıyla ilgili son bir nokta, buradan sonraki tempoyla ilgilidir. Bu kitabı yazmanın bana, okumanın size düştüğünü biliyorum. Siz bana nasıl yazacağımı söylemediğinize göre, ben de size nasıl okuyacağınızı söyleyemem. Ama her bölümün ayrı bir zamanda yazıldığını söylememin belki yararı olabilir. Aynı şekilde okunursa, daha çok anlam ifade etme olasılığı da büyüktür.

Tanıdığım bir yuva öğretmeninden, yaklaşan öğretmenler günü için, öğrencileriyle birlikte bir peri masalını sahneye koymasını istenmişti. Uzun süren tartışmalardan sonra çocuklar, bilinen masallardan "*Külkedisi*"ne karar verdiler. Yoksulluktan zenginliğe geçişin bu klasiği hiçbir zaman ölmez. Bu masaldan alınacak ders, "Kaymak hep yukarıya yükselir," biçiminde ifade edilebilir. Günün birinde, hak ettiğinizi sandığınız şey sizin olabilir, denilmek istenir. Büyüklerin bu kadar hevesle piyango biletlere almaları aynı nedene dayanmaktadır.

Külkedisi öğretmenin açısından da iyi bir seçimdir, çünkü çok sayıda çocuğa rol verilebilecektir. Her rol istenildiği kadar şişirilebilecek ve sınıftaki çocukların hepsi kendini gösterebilecektir. Sınıf oyunun konusunu tartışırken, bir de karakterler listesi çıkarılmıştır. Çok güzel bir kız olan Külkedisi, kötü yürekli üvey anne, hem kötü, hem de aptal olan iki üvey kardeş, güzel ve bilge peri, balkabağı, fareler, arabacı, atlar, kral, baloya gelen bütün insanlar; yani generaller, amiraller, şövalyeler, prensesler ve tabii tüm arzuların odağı olan prens... güzel haberlerin insanlaşması.

Çocukların kendi rollerini seçmelerine izin verilmişti. Roller dağılırken, her çocuğa keçe kalemle yazılmış bir etiket yapıştırılıyor, odanın bir yanına geçip; rolü belirlenmiş olanların yanında durması söyleniyordu. Sonunda her çocuk rolünü almıştı.

Bir teki dışında.

Küçük bir oğlancıkta bu. Seçim sürecine katılmamış, sessizce durup beklemişti. Biraz içine kapanık bir çocuktü. Farklıydı. Yaşına göre biraz da tımbul olduğı için, öbür çocuklar ona sık sık takılırlardı.

"Eee, Norman," dedi öğretmen. "Sen kim olacaksın?"
Norman, "Şey, ben domuz olacağım," diye karşılık verdi.
"Domuz mı? Bu hikâyede domuz yok ki!"
"Eh, şimdi oldu," dedi Norman.

Bereket versin öğretmenin alet çantasında akıl da vardı. Norman'a dikkatle baktı. Ne zararı olabilirdi ki? Kişiye uygun rol yaratmaydı bu, o kadar. Norman'da gerçekten biraz domuz hali vardı doğrusu. Varsın olsundu öyleyse. Norman, *Külkedisi* masalının domuzu ilan edildi. Başka çocukların domuz olmak istediği yoktu zaten. Sınıftan karşı çıkan olmadı. Senaryoda domuzun ne yapması gerektiği yolunda hiçbir açıklama olmadığı için, rolün kurgulanması da Norman'a bırakıldı.

Sonradan anlaşıldığına göre, Norman kendine başrolü kapmıştı. Oyun boyunca, *Külkedisi* nereye giderse domuz da peşinden oraya gidiyor, dört ayak üstünde domuz domuz yürüyordu. Üzerinde kendi bulduğu kostümü vardı. Pembe, uzun çamaşırlar. Kışında beline düğmelenen kapakçığıyla komple kıvrık kuyruk. Burun olarak da bir kâğıt bardak. Hiç ses çıkarmıyordu. Yalnızca butları üzerine oturup, çevresinde olan biteni izliyor, sessiz destek sunan bir Yunan Korosu işlevi yapıyordu. Yüzündeki ifadeler, sahnede gerçekleşen olayların ayrıntılarını yansıtmaktaydı. Zaman zaman kaygılı, hüzünlü, heyecanlı, umutlu, şaşkın, öfkeli, sıkın ya da tiksiniş gibi anlamlar belirliyordu suratında. Olayın ne olduğu, önemli olup olmadığı konusunda kuşkuya hiç yer yoktu. Domuza bir baktınız mı, anlıyordunuz. Öyle içi dışı bir, öyle içtendi ki! Tüm benliğiyle, o kadar *orada*'ydı ki! Bu eskimiş peri masalına adeta "*mit*" gibi bir ağırlık kazandırıyor domuz.

En sonunda, prens cam iskaripini prensesin ayağına giydirip ikisi sevinçle kucaklaştığı, ömürlerinin sonuna kadar mutlu ve kutlu yaşamak üzere arabaya binip gittiği sırada, domuz bir anda sevinçten coşuyor, arka ayakları üzerine kalkıp dans ediyor ve sessizliğini bozarak havlamaya başlıyordu.

Provalar sırasında öğretmen, Norman'a, eğer *Külkedisi* masalında bir domuz varsa bile, domuzların kesinlikle havlama-dığını anlatmaya çalıştı. Ama beklediği cevabı aldı. Norman ona, "Bu domuz havlar," diyordu.

Ayrıca öğretmen, havlama taklidinin çok iyi yapıldığını da kabul etmek zorundaydı.

Oyunun öğretmenler gününde sahnelenışı herkesi hayran bıraktı.

Perde kapandığında kim ayakta alkışlandı, bilin bakalım.

Tabii ki Norman... Havlayan domuz!

Ve asıl *gerçek Külkedisi* hikâyesi de Norman'ın hikâyesiydi.

İyi haberler çabuk yayılır. Yuvadaki o sınıfa, gelip *Külkedisi*'ni oynamaları için davetler yağmaya başladı. Öğretmen bazen, bu performansın benzersizliğini sağlayan şeyin ne olduğunu açıklamak zorunda kalıyordu.

"Oyunda bir domuz var ama."

"Ya, öyle mi?"

"Evet, oyunun yıldızı... *havlayan* bir domuz."

"Ama *Külkedisi*'nde havlayan domuz yok ki!"

"Eh, şimdi var."

İşte size bambaşka bir sınıftan, bambaşka bir *Külkedisi* hikâyesi daha. Bu defa oyuncular yetişkin insanlar. Olay da sahnede değil, sokaklarda gerçekleşiyor.

"Bayım, mizah sever misiniz?"

"Elbette."

"Beş sente size bir fıkranın çoğunu anlatabayım."

"Fıkranın çoğunu mu?"

"Evet. Sonra yirmi sente de son espriyi söylerim."

"Ya ben o espriyi duymak istemezsem?"

"Eh, karar sizin. Bir deneyin bakalım, verin bana beş sent... ne kaybedersiniz ki?"

Kentin bu küçük parkından ne zaman geçsem, "şarapçılar" diye bildiğimiz o zavallılar, toplum dokusunun o yırtık uçları, hemen avuç açıp yaklaşırlar. O park onların bürosu, yatak odası, sosyal kulübü ve tuvaletidir. Bir keresinde içlerinden biri bana, "Köpeğe döndük, ama köpekler de istemiyor bizi," diye bir açıklama yapmıştı. Genellikle yanınıza yanaştıklarında, "Bozukluğunuz var mı?" diye mırıldanırlar ya da kahve parası olarak belirli bir miktar isterler. O parktan geçmek için görünmez bir köprü'nün gişesinde para ödüyor sanırsınız kendinizi. Ben veririm. Bazen de uzattığım madeni paraya karşılık bir dost duası alırım. "Allah senden razı olsun, arkadaş."

Bu iş, keyifli bir iş değildir. İsteyiş de bir gariptir, veriş de. Biliyorum; istersem parkın içinden geçeceğim yerde dışından dolaşmayı da seçebilirim. Ne var ki, o insanlar orada ve ben bunu biliyorum. Cebimde bozukluğum var, onlar da bunu biliyorlar. Böylece karşılıklı iki taraf, dünyanın bugünkü durumunda ne yapılması gerekiyorsa, onu yapıyoruz. İnsan, bu yoksullar, yersiz yurtsuzlar konusunda neler yapıyor olursa olsun; zaman zaman onlarla yüz yüze ilişkiden, bu avuç açıp istemelerden kaçınmaz. Böyle durumlarla karşılaştığımda, ben bir fona bağış yapmışım, bazı yasalara oy vermişim, o kadarı yeter, deyip geçemiyorum. Bunu yapabilmeyi isterdim, ama öyle olamıyor işte.

Şimdi yine parka, bana fıkranın çoğunu anlatmayı öneren adama dönelim. Ona beş senti verdim, o da bana Detroit'te telefon kabinine giren bir haham, rahibe, domuz ve tavukla ilgili hikâyeyi anlattı. Pek edepsiz bir şeydi. Öyle de iyi anlattı ki, son espri için beş dolar daha uzattım. Kârlı bir alışveriş oldu. O gün

akşama kadar, fıkrayı ne zaman hatırlasam kendi kendime güldüm durdum. Hatta başka birkaç arkadaşı da parka yolladım. Herhalde onlara fıkrayı da, espriyi de bedava anlatacak değilim.

Ertesi gün, o parkta artık küçük çapta bir vodvil oynanmakta olduğunu, bu işin parkın günlük hayatının bir parçası haline geldiğini öğrendim. Meydana yakın lokantalardan birinde garson olarak çalışan bir kadın, her gün kahve molasında sigarasını içmek için o parka gidiyormuş. Zamanla şarapçılardan birkaçıyla dost olmuş. Onlarla konuşuyormuş bile. Bu adamları insan sayıyormuş. Dilenme konusunda biraz daha yaratıcı olmaları için ikna etmiş onları. "Hem aynı çabayla iki kat para kazanırsınız, hem de bu arada kendiniz de biraz eğlenirsiniz," demiş. Neden olmasın? Ne kaybederler ki?

İşte "Fıkranın Yarıısı"nı sunan adamın açıklaması bu.

Diğerlerinin önerileri arasında, kısa şiirler, şarkılar, öğütler, adres tarif etmeler, özür bulmalar, iskambil hileleri, ayaküstü fal bakmalar vardı. İçlerinden biri, yirmi beş sent karşılığında, "ya sizinle birlikte, ya da size" gülmeyi öneriyordu. Bir zamanlar parktan kaçan insanlar, şimdi oradan daha sık geçmeye başlamışlardı. Bu yeni ruh pek kalıcı olmayabilir, ama şimdilik bahar geldi parkımıza.

O garson kadın bir iyilik perisi.

Elinde sihirli değneği yok, ama onda *merhayal* gücü var. Yani merhametle hayal gücünün bileşimi.

Şarapçılara ulaşmayı bilmiş. Kafalarına değil... ama özsaygılarına.

Onlara balkabağı ya da iskarpin vermemiş, ama bunları elde etmekte kullanabilecekleri fikirler vermiş.

Sorunlarını çözmemiş, ama günlük yiyecek sorununu ortadan kaldırmış.

Balık kılçığı dilenmektense, balık tutmaya teşvik etmiş onları.

Her zaman için seçeneklerin varolduğu gerçeğini göstermiş onlara. İşte buna umut denir.

Ben geleneksel *Külkedisi* masalını oldum olası pek seve-medim. Hele ülkemizde sık sık anlatılan şeklini. Bizim ülkenin Külkedisi, kötü talihin bir kurbanıdır. Annesi ölür. Babası tatsız bir evlilik yapar. İki narsist kızı olan kötü yürekli bir kadın alır. Külkedisi, kötü muamele gören hizmetçi durumuna indirgenir, ocağın külleri arasında yatıp kalkar. Kaderine razı olmaktan başka yapabileceği hiçbir şey yoktur.

Külkedisi'nin tek yaptığı şans dilemektir, ama böyle bir şeyi de aslında pek beklememektedir. Evden kaçmaz. Kurnaz hareketlerle ev halkına sabotajlar yapmaz. Et bıçağını alıp onların o kötü yüreklerine saplamaz... ki aslında hak ettikleri budur. Yo, bu tür şeylere hiç kalkışmaz. Külkedisi cici kızdır. Söz dinler ve her şeye dişini sıkıp dayanır. Kendisine bilinmez bir yerlerden iyilikler gelmesini beklemektedir.

Hiç neden yokken iyilik perisi birden çıkagelir, böylelikle Külkedisi, kralın sarayındaki dansa gidebileceğini öğrenir. Külkedisi kalkıp da periye, "Şimdiye kadar nerelerdeydin, hanım? Hem bana camdan iskarpinle bu kaçık balkabağı arabayı getireceğin yerde, neden beni sıcak tutacak iki takım iç çamaşırıyla iki hamburger ve patates kızartması getirmiyorsun?" diye sormaz.

Yo, hiç sorar mı? Külkedisi hep kendine söyleneni yapan biridir. Kalkar, dansa gider.

Doğrusu ben olsam, cam iskarpinlerle dans etmeye kalkışmadan önce şöyle bir düşünürdüm. Ama ben Külkedisi değilim tabii. Ayrıca, verdiğim partiye cam patiklerle gelen bir şirin bebeği dansa kaldırmaya karar vermeden önce de biraz düşünürdüm. Bari iyilik perisi kıza dans pabuçları getirseydi... dore, topuksuz, üstten bantlı bir şeyler. Ama tabii ben prens de

değilim. Demek iyilik perisi bu prensi iyi tanıyormuş. Çünkü prens, Külkedisi'ne vurulup deli olmuş. Ondan sonra neler olduğunu biliyorsunuz. Külkedisi evinde oturup bekliyor. Nereye gittiği, neler bildiği konusunda kimseye tek kelime söylemiyor. Bekliyor öylece.

Külkedisi'nin sloganı, "Belki bir şeyler olur," deyip durmak. Biraz daha bekliyor. Prens gelinceye kadar. Hani, ayak fetişisti prens.

Bu prens evin kapısından baktığında, ikisi çirkin biri de pis kızları görünce çekip gitmiyor. Yoo, hiç gider mi o? Ne güzelliğe aldırıldığı var, ne kişiliğe, ne de temizliğe. Onun aradığı yalnızca belli bir ayak. Külkedisi'nin de aldırıldığı yok. Eğer prensin istediği buysa, o da razı.

Masal bize, "Ömürlerinin sonuna kadar mutlu ve kutlu yaşadılar," diyor. Ben hiç sanmıyorum.

Biz hikâyeye hep ortasında girer, sonu gelmeden de çıkmak zorunda kalırız. Peri masallarına da, dünyanın tarihine de. Hikâye hep sürüp gider. Ayakkabı numarası, bir aşk temeli olarak pek de uygun bir şey sayılamaz, ama belki Külkedisi buna razı olabilir. Ayrıca... bilinmez ki! Bundan daha garip evliliklerin bile başarılı olduğu görülmüştür. Belki prensle Külkedisi gerçekten mutlu ölmüşlerdir. Dolaplarında binlerce çift pabuçla...

Ama çocuklara anlatılacak bir peri masalı olarak, hikâyenin bu iyi bildiğimiz halinden, yaklaşık beş yüz kadar değişik türünü her zaman yeğlerim. Çünkü Külkedisi'nin o uygulamalarında, hikâyenin kahramanı genellikle aktif biridir; dizginleri ele alır, kendini kölelikten kurtarmak için bir çaba gösterir. Öyle oturup durmaz. Klas sahibi biri olduğunun farkındadır. Birlikte oturduğu akrabalarının işe yaramaz insanlar olduklarını bilmektedir. Birilerinin kendisi için bir şeyler yapmasını beklemes. Avrupa'da anlatılan *Külkedisi* masallarının hemen hepsinde, Külkedisi soylu annesinin anısına sadık, zeki bir kız olarak kendine

kurtuluş yolları aramaktadır. Evet, şansı da yaver gitmiştir, ama bunu hak etmiş olduğu da bir gerçektir. Sonunda papuçlara doğru hamle yapar. "Hey, benim o, bir de ben giyeyim," der. Hatta sonra iki üvey kardeşini bile bağışlar, onları birer dükle evlendirir. Bu tür Külkedilerinin şansına bakınca, eh, bundan daha çok hak eden biri bulunamazdı, deriz biz de.

Külkedisi'nin pasif, çaresiz, bekleyip duran tipi, zehirdir. Tanrı bile, kendine yardım edenlere yardım eder. Benim kafamdaki Külkedisi, havlayan domuz Norman'dır. Onu takdir eden öğretmen, bana göre, hanedandır. Park şarapçılarının kendi kendilerine yardım etmelerini sağlayanlar da, bence iyilik perileridir. Olaylar karşısında kendi yerini seçmek ve o yeri hak etmeye çalışmak. Başkalarına olaylar karşısında kendilerine bir yer bulmaları için güç vermek. Bunları yapmak, bir peri masalının gerçekleşmesini sağlamaktır.

Şimdi denerseniz fena olmaz. Bu anlatacaklarımın merkezi bir puro. Benim arasına bir puro yakıp içenlerden olduğumu da bilmenizde yarar var ayrıca... neden içmemem gerektiğini çok iyi bildiğim halde. Bana göre, insanlar zaman zaman yalnızca kendileri için, yapmamaları gereken bir şeyi yapabilmeli, buna anlayış gösterilmeli. Üstelik bu pureden yalnızca bir tek soluk çekmiştim. Ama yine de ömrümün sonuna kadar unutamayacağım bir puroydum.

San Francisco'da güzel bir sonbahar sabahıydı. Union Meydanından tramvaya binmiş, Columbus Sokağının köşesinde inmiştim. Niyetim North Beach'teki eski İtalyan mahallesinden yaya geçmekti. Bir hafta boyunca çok çalışmış, iyi sonuçlar almıştım. Şimdi başıma buyruk, iki boş günüm vardı. Az önce Dunhill'e girmiş, yapacağım güzel yürüyüş sırasında tüttürmek için dükkândaki en güzel puroyu satın almıştım.

Purolardan hoşlanıyorsanız, sözünü ettiğim puronun Macanudo - maduro olduğunu söyleyeyim. Başparmağım kadar kalındı, boyu da on altı santim vardı. Çok ciddi bir puroydum. Yok, eğer purolardan hoşlanmıyorsanız, size en iyi şöyle tarif edebilirim: Karşıdakine, "Tanrım, bunu *burada* içecek değilsin, değil mi?" dediyecek türden bir puroydum.

Birkaç blok yürüdükten sonra puronun zamanı geldi. Büyük bir özenle selofanı çıkardım, puroyu sıkıp tazeliğini kontrol ettim, burnuma tutup kokladım, ekşimiş olmadığından emin olmaya çalıştım. Kusursuzdu. Bir ağaca yaslanıp çakımla puronun ucunu kestim, dikkatle yaktım. Bir soluk çekip kendi kendime yüksek sesle, "İşte puro diye buna... BUNA denir," diye söyledim.

Meğer bir kafenin önünde duruyormuşum. Bir fincan güzel espresso, sabahı kusursuz kılacak son eklemeyi getirebilirdi. Yakılmış puroyu kafenin tuğla çevrilmiş pencere kenarına dikkatle bırakıp, kahvemi ısmarlamak üzere içeriye girdim. Tezgâh önünde beklerken, purom yerinde duruyor mu diye dönüp pencereye doğru baktım. Yoktu. Purom gitmişti.

Kahveyi falan unutup kapiya atıldım ve zıncı diye durdum. Camın öte yanında, puromu bir uzman gibi muayene etmekte olan yaşlı bir adam vardı. Onu burnunun altına götürdü, gözlemini yumarak saygıyla kokladı. Gülümsedi. Sıkıp tazeliğini kontrol etti. Yine gülümsedi. Sokağın iki ucuna dikkatle bakıp bir soluk çekti. Tekrar gülümsedi. Puroyu elinde göklere selam verircesine şöyle bir salladı, uzaklaşmaya başladı. **HEM DE BENİM PUROMU İÇE İÇE.** Peşinden yürüdüm. Ne yapacağımı pek de bilemiyordum. O puroyu gerçekten geri istiyordum.

Yaşlı bir adamdı. Saçları tuzla biber karışımı rengindeydi. Görkemli bir bıyığı, ona uyacak kaşları vardı. Tepesine siyah bir rıhtım işçisi kasketi oturtmuştu. Beyaz, uzun kollu gömlek, siyah pantolon askıları, koyu kahverengi pantolon ve pabuçlar. Kısa boylu, tombulca, buruşuk suratlı, hafif aksayarak yürüyen biri. Sabahın o güzelim havasında yürüyüp gidiyor, benim birkaç adım peşinden gelmekte olduğumu farketmiyordu bile.

İtalyandı. Herhalde birinci kuşak göçmeni. Puroyla ilgili güzel haberi vermek üzere görmeye gittiği dostları gibi. Hiç niyetim olmadığı halde, North Beach'in İtalyan mahallesini turluyordum. Bir *pastacı* dükkânı, bir manav, bir nalbur, bir fırın, sonra mahallenin papazı. Her uğradığı yerde puroyu büyük bir tutkuyla gösterip anlatıyor, güzel şansını, geçirmekte olduğu güzel günü övüyordu. Manav puroyu bir sıktı, olgunluk derecesini pek beğendi. Fırıncı iki soluk çekti, "*Primo, primo,*" dedi. Papaz puroyu şakacıktan kutsadı.

Derken yaşlı adam, Ghirardelli Meydanının kuzeyindeki oyun sahalarına saptı. Orada da şansına şükredip, eşine dostuna puroyu ve güzel talihini anlattı. Puro artık kısalmış, güdük

kalmıştı. Oynama sırası kendisine geldiğinde, yaşlı adam hü-zünlü bakışlarla elindeki izmarite baktı. Ben olsam yere atıp ayağımla ezerdim, ama o öyle yapmadı. Hayır, yapmadı. Kararlı adımlarla kenardaki çiçek tarhlarına doğru yürüdü. Bir gül fi-danının dibinden bir avuç toprağı kaldırdı, izmariti oraya yatırdı, sonra toprağı üzerine koyup eliyle düzledi. Durdu, tek elini say-gıyla havaya kaldırdı, gülümsedi, dönüp oyununu oynamaya gitti.

Belki puroyu o yaşlı adam içmişti içmesine, ama zevkini çıkaran ben olmuştum. Eğer güzel bir anı, en değerli varlıksa, o puro hâlâ benim demektir, öyle değil mi? Ömrümde içtiğim en güzel puro olmayı bugün bile sürdürüyor, inanın!

Hıçkırık, ya da daha açıklayıcı olmak istiyorsanız hıçkırık tutması. Danimarkalılar buna *hikke* diyor. İspanyolcası *hipo*. Fransızcası *hoquet*. İbranicesi *şihuk*. Ruslar *iknutz* diyor. İtalyanlar *singhiozzo*. Doktorların kullandığı terim ise *singultus*. Latince tabii. Böylelikle sesi anlama uydurma sorunundan da kaçılmış oluyor. Ama tıpkı hapsirıklar, esnemeler, geçirmeler, gaz kaçırmalar gibi, hıçkırıklar da genellikle iyi huylu, kendini sınırlayan olaylar. Bunlara ciddi tıp camiasından çok, amatör tedaviler ilgi gösteriyor.

"Abdominal ve torasik solunum kaslarında, özellikle diyaframda bir kasılma.", "Glottis'in spazmodik kapanışıyla yarıda kesilen ani bir soluğun içe çekilişine yol açan diyaframatik spazm." Hıçkırığın teknik tanımını bu satırlar yeterince özetliyor. Fıkra kitaplarında dişe dokunur hıçkırık fıkraları bulamadım. Bartlett'te de gönderme yok. Tıbbi literatür de oldukça az değinmiş bu noktaya. Daha çok, kronik vakaları ve tedaviyle ilgili aşırı önlemleri, bu arada cerrahi müdahaleleri ele alıyor. Bu kadar sık rastlanan, sosyal gücü bu denli büyük olan bir olgunun literatürde böylesine ihmal edilmesi biraz yadırgatıcı.

Hıçkırıklar, Hipokrat'ın gününden beri tıbbi bir sorun olarak görülmüş. Sınırsız sayılabilecek kadar çok hastalıkla ve durumla ilişkili oldukları halde, bunlara neyin yol açtığını hiç kimse bilmiyor. Göze görünen ne kadar nedeni varsa, bir o kadar da tedavi yolu var. Herkesi hıçkırık tutar. Ana rahmindeki bebekler bile hıçkırır. Çoğu tedavilerin zaman zaman bazı insanlarda iyi sonuç vermesi, hıçkırıkların genellikle yedi ile altmış üç kereden sonra kendi kendine kesilmesidir. Bu iş sürerken siz zamanınızı neyle geçiriyorsanız, o bir "tedavi" sayılıyor; bu nedenle de, tedavi ne kadar eğlenceliyse o kadar iyi oluyor. Hıçkırıklar ken-

dinliğinden sınırlı bir durum. Tıpkı nezle gibi. O da siz hiçbir şey yapmadığınız zaman genellikle yedi gün sürüyor, tıbbi öğütleri uygularsanız bir haftada geçiyor.

Ama... eğer altmış dolayında hıçkırıktan sonra bu iş durmuyorsa, o zaman sizde kronik durum var demek oluyor, bu defa hıçkırık tarihinin birinci ligine çıkıyorsunuz. *Guinness Dünya Rekortları* kitabı bize, Iowa'nın Anthon kentinde oturan Charles Osborn'un 1922 yılından bu yana her on iki dakikada bir hıçkırdığını söylüyor. Bu iş ilk kez, Osborn bir domuz keserken başlamış. Onun dışında, kendisi normal bir hayat sürmüş. Evlenmiş, çocukları olmuş, falan. Hıçkırıkların onu şu sıra rahatsız etmesinin nedeni, takma dişlerini yerinden oynatması. Tıp camiasının tüm çabalarına karşın, Bay Osborn'un hıçkırıklarının nedeni de, çaresi de bulunamamış. Kendisine türlü inanılmaz tedavi yöntemleri gösteren on binlerce mektup gelmiş. İnsanı hıçkırık kadar rahatsız eden nezlenin dışında, hiçbir tıbbi sorunun bu kadar çok tedavi yöntemi yok.

Benim hıçkırıklara olan ilgim, bunların sosyal yönüne dayanıyor. Hıçkırık gücü... Hıçkırıkların herhangi bir insan topluluğunda dinamiği değiştirebilme gücü. Biri hıçkırmaya başladığında, bir oda dolusu insana neler olduğunu görünce her keresinde hayranlık duyarım. Hıçkırık bir anda dikkatleri çeken bir olgudur. İki kere hıçkırdınız mı, çevrenizdekiler hemen yarıdınıza koşar, çareler ve müdahaleler önerirler. Bir hıçkırık, kokteyl partileri değiştirir, ortalıktaki o miskin, otobüs durağı söyleşilerini acil servis atmosferine dönüştürür. İnsanlar sırtınıza vurmaya kalkar, size su getirir, kafanıza kesekâğıdı geçirir, türlü türlü şeyler yaparlar, yaptırırlar. "Amuda kalk," , "Soluğunu tut," , "Olduğun yerde zıpla," falan filan. Herkes size hıçkırık hikâyeleri anlatmaya, kendi bildiği yöntemleri sizinle ve başkalarıyla paylaşmaya koyulur. Hıçkırana bu süre içinde çok özenle davranılır, çareyi bulan şaman'a da, sihirbaz doktorlara, inanç tedavcilerine gösterilen saygı gösterilir. Gruba yepyeni bir canlılık gelir,

yeni bir enerji dolar. Hepsinden önemlisi de, insanlar gülmeye başlar. Hıçkırık komik şeydir.

(Not: İnsanların hıçkırırken çıkardıkları sesleri ifade edecek yazı biçimi olmadığı için, şu aşağıdaki hikâyeyi hayata aktarma yolunda sizin yardımınızı rica ediyorum. Lütfen bu satırları okurken, aşağıdaki metinde ne zaman karşınıza "hıçkırık" kelimesi çıkarsa, siz de kendi kendinize yüksek sesle hıçkırın. Deneyimlerime dayanarak söylüyorum, eğer siz okurken odada başka biri daha varsa, bu iş özellikle etkili olacaktır.)

Olay bir düğünde oldu. Ciddi, geleneğine göreneğine uygun bir düğün. Yavaş yavaş işler tekdüzeleşmiş, uzayıp sıkıntı yaratmaya başlamıştı. Derken evlenecek çiftin yemini etmesine sıra geldi, gelin solgun yüzünü bana çevirdi. Ben konuştum:

"Lütfen söylediklerimi tekrar edin: Ben, Mary, seni, Jack, kocam olarak kabul ediyorum."

Ve gelin cevap verdi:

"Ben (hıçkırık); Mary, seni (hıçkırık), John, kocam olarak (hıçkırık)..."

Salonun arkasından biri kıkırdadı. Birkaç gülüşme daha duyuldu. Ben karşımdaki topluluğa baktım, sıralar dolusu gergin sırtan dudaklar gördüm. Birkaçı elini ağzına kapatmış. Hoppalaa!

Durakladım. Derin bir soluk aldım. Yüzümü ve zihinsel durumumu toparladım. Her şeyin sakinleşmesini bekledim. Topluluk kendini kontrol edebilmek için çaba gösterdi. Gelin spazmlarını baskı altına aldı, vücuduna elektrik veriliyormuş gibi ara-sıra hafifçe sarsılarak karşımda durdu. Hayat enerjisi, evlenme gibi dehşet verici bir olaydan, diyaframıyla glottis'ini kontrol etmek gibi basit bir konuya kaymış bulunuyordu.

Kafamın içinden gelen bir ses, burada sosyal bir saatli bombanın tepesinde oturuyoruz, dedi bana. Gelin, ağzını açar da bize bir tek *hıçkırık* daha sunarsa, yerlere serilecektik. Zaman hareketsiz duruyordu.

Seçeneklerimi gözden geçirdim. Kızın durumunu kabul lenip su istetebilirdim, herkese de, derin bir soluk alın, diyebilirdim. Herkes güler, nezaketle kıkırdar, rahatlayıp gevşer, böylelikle düğün yine kuralına uygun biçimde devam ederdi. Ya da sorunu örtbas etmek için yemini kendim söyler, gelinle damattan yalnızca "evet" demelerini, hatta belki başarıyla evetlemelerini isteyebilirdim. Kararımı verip, rodeocuların dediği gibi, "Bırak kendi başa çıksın," yolunu seçtim.

Gözlerimi gelinin gözlerine çevirdim, kaskatı kesilip devam ettim: "İyi ve kötü günlerde,"

Gelin de, sağolsun, bana ayak uydurdu: "İyi ve (*hıçkırık*), kötü (*hıçkırık*)..."

Ön sıradan biri gülmesini tutmaya çalıştı, başaramadı. Bir başkası, dizelle çalışan lokomotiflerin fren yaptıklarında çıkardıkları o hava püskürtme sesini çıkardı. Derken onuncu sırada oturan bir adam, vermekte olduğu savaşı kaybetti. Kıkırdamıyor, göbekten gülüyordu. Doğrusu hakkını vermek gerekir, patlamadan önce kendini çıkış kapısına doğru atmaya çalışmış, ama yetişememişti. Kilisenin içini kahkaha dalgaları doldurmaya başladı. Ben güldüm, gelinle damat güldü, konuklar güldü. Koronun bulunduğu tarafta orgcu isteriye kapılmış gibiydi. İnsanlar soluk alabilmek için oturdukları yerden ayağa kalktılar. Kiminin gözlerinden yaşlar akıyor, kiminin burnundan homurtular çıkıyor, kimi kışnıyor, kimi böğürüyor, kimi havlıyor, kimi adeta korna çalıyor, kimi mendilini gözlerine bastırıyordu. Ortalık ne zaman sakinleşecek gibi olsa, gelin aynı şeyi bir daha yapıyor (*hıçkırık!*) ve şenlik yeniden başlıyordu.

Sonunda, on beş dakika kadar bir süre geçtikten ve kahkahalarımızın son gramı da içimizden çıktıktan sonra, kalabalığa baktığımda, karşımda düğün konuklarından çok, bir gemi kazasından binbir güçlükle sağ kurtulmuşa benzeyen insanlar gör-

düm. Salonu sessizleştirmek için elimi havaya kaldırdım ve, "Eğer düşünlerin neşeli insani olaylar olması gerekiyorsa, biz doğrusu neşe düzeyinin umulamayacak ve beklenemeyecek düzeylerine ulaştık," dedim. Söylenecek kelimelerin ne olduğunu da, ne anlama geldiğini de hepimizin bildiğini, o kelimelerin ruhuna uygun olarak, bu çifti karı koca ilan ettiğimi ve evliliklerini kutsadığımı söyledim.

Buna gelin cevap verdi. "Ahh, (*hıçkırık*), teşekkür ederim." Arkadaki adam bir kere daha patladı, gelinle damat orta yoldan kapıya doğru giderlerken onlara müziğin yerine coşkun kahkahalar eşlik etti, çünkü orgcu artık görevini yapabilecek durumda değildi.

Bizi hayattaki kusursuzluklar karşısında can sıkıntısından kurtaran bu gerçek olay kazalarına şükürler olsun. Aynı şeyin çok daha uygunsuz bir yerde, yaslı bir cenaze töreninde de olduğunu hatırlıyorum. Ölenin yaşlı amcasını *hıçkırık* tutmuştu. Onu bastırmaya çalışırken, bir yandan *hıçkırık* bir yandan da *gaz kaçırmayı* başardı. Ne kadar uğraşırsanız uğraşın, böyle olayları cenazede bile görmezden gelemezsiniz. O günü de Jack Amca kurtarmış oldu. Harika bir cenazeydi.

(Metinde gerekli seslerin bulunduğu yerlere geldiğinizde sorumluluğunuzu yerine getirmişseniz, umarım kapasitenizi gereksiz yere fazla zorlamanıza yol açmamışımıdır.)

Bir ağaç vardır. Utah'ın güneydoğusundaki La Sal dağlarının batı yamaçlarında, ince uzun bir tarlanın alt kenarında durur. Ardiç ağacı. Türüne göre epeyi iri. Boyu yaklaşık on metre kadar, çapı da bir metreye yakındır. Bu ağaç belki üç yüz yıldan beri orada durmakta, güzel mevsimlerde tomurcuklanmakta, kötü mevsimlerde de dayanmaktadır. İnsan onu gördüğünde, aklına gelen "güzel" sözcüğü değildir. Hiçbir doğabilimci, tipinin örneği olarak onun resmini çekmeye kalkmaz. Rüzgâr bu ağacı kıvrıp bükmüş, yıldırımlar karartmış, orman yangınları yaralamış, böcekler kemirmiş, kuşlar gagalamıştır. İnsanlar uzun gövdesinden kabuklarını koparmış, onu bir çitin köşesi olarak kullanmaya kalktıklarında çevresine dikenli telleri bağlamış, üç yanına levhalar asmışlardır: "AVLANMAK YASAK! İZİNSİZ GİRİLMEZ! LÜTFEN KAPIYI KAPAYINIZ!" Bu ağacı kendi mülkiyet haklarının köşe direği olarak kullanan madencilerle çiftçiler, gövdesinin kabuklarına işaretler kazımış, dallarına Day-Glo portakallarıyla ilgili araştırma bantları takmışlardır. Şimdi o ağaç, bir yonca tarlasıyla açık arazi arasındaki kapının bir yanını oluşturmaktadır. Kurak, sel, sıcak, soğuk... ne gelirse gelsin, dayanmıştır. Yere yakın taraflarında çürümeler ve ölüm vardır. Ancak üst dallarının yeşeren tepelerinde, tohum konilerinde hâlâ hayat sürmektedir.

Bu yaşlı ardiç ağacına büyük saygı duyarım. Yaşı için, o doğru. Ama üzerine fırlatılan her türlü şeye dayanmasındaki sağlamlık için de. Kendi varlığının ötesindeki pratik amaçlar için kullanılmış ve işe yaramış olması da önemli. Hepsinden çok da, her türlü kaza ve saldırı karşısında kendini onarma çabasına hayranlık duyuyorum. BİR *irade* gücü var onda. Ne olursa olsun varlığını sürdürme yolunda bir *irade* gücü.

Dün gece sonbahar başlarının karanlığı içinde bir yürüyüşe çıktım; acaba biri akıl edip Samanyolu'nun düğmesini yaktı mı, rüzgârı kapattı mı, diye bakmaya gittim. Oturduğumuz küçük evin salonunda yanan okuma lambasından yayılan sarı ışık beni geri çekiyordu. Pencerenin dışında uzun süre durdum, kanepeye oturmuş, yeni pantolonumun paçalarını bastırmakta olan karımı seyrettim.

On yedi yıldan beri benim yoldaşım, dostum, komplolar ortağım o.

Dün bir ara, bugün gözüme pek önemsiz görünen bir nedenden ötürü birbirimize çok kızmıştık. Öfkenin ateşi, üstteki küllerin altında henüz pek de sönmüş değil. Dün onun çaresizlik içinde bağırmasına neden oldum. Kızdı bana. Bazen onu deli ettiğimi biliyorum. Zaten o da birlikte yaşaması kolay bir insan değil. Dün bazı eski üzüntüler, tıkıldıkları raflardan çekilerek yeniden ortaya atıldı.

Ama bugün yine de birlikte evden çıkıp bitişik tarladan mısır toplamaya giderken her zamanki gibi el ele tutuşarak yürüyorduk. Bağışlama konusunda iyiyizdir. Öyle olmak zorundayız. Sevginin havası bir gelir, bir gider. Ona da izin vermek zorundayız. Birini sevmenin ve onun tarafından sevilmenin gereklerinden biri bu.

Şimdi bu gece, pencereden içeriye ona bakarken, pantolonumu dikmekle uğraştığı sırada gülümsediğini görüyorum. Belki de öcünü alabilmek için bir paçayı ötekinden biraz daha kısa bastırmayı planlıyor.

Mısır toplamak için geçtiğimiz kapı, ardıç ağacına bağlanmış olan kapıydı. Bu akşam pencereden karıma bakarken de yine o ağaç aklıma geliyor. Aramızdaki sevginin her zaman o ağaç gibi olmasını istiyorum. Dayanma gücüyle, kendini onarma ve hep büyüme gücüyle, tüm yaralara rağmen, ne gelirse gelsin.

Kapıdan girdiğimde, "Yürüyüş nasıldı, hayatım?" diye sordu.

"Yıldızlar hâlâ yerli yerinde.
Rûzgâr dinmiş.
Hâlâ ağaçların görülebileceği kadar ışık var."

"Bana hayatındaki bir aşk hikâyesini anlat. Lise ya da üniversite günlerinden."

"Ciddi misin?"

"Evet. Kısa aşk hikâyelerini severim. Kendim de yazmak istiyorum."

Sorunun sorulduğu insan o zaman gülümser, gözlerine dalgın bakışlar gelir, gerçek itirafları ağzından dökülmeye başlar. Bu senaryoların konuları, tanıdık şeylerdir. Ama ayrıntılar inanılmayacak kadar benzersizdir.

Olmaması gereken, yerine oturmayan bir aşk, en sık rastlanan konudur.

Lisedeyken insan, aşkın ebedi olmadığını öğrenir. Üniversiteye geldiğinde, aşkı yeni bir tutum içinde aramaya başlar. Geçici olacağını bilerek, pek çok ağacın meyvesini tatmaya niyetlenerek. Ama aşk, kalbi tuzağa düşüren, en kusursuz planları bile planlayanın başına geçiren bir niteliğe sahiptir. Bu aşkların hiçbir derli toplu bir biçimde sona ermez. Hiçbir zaman, okul bittiğinde birbirinize yaşadığınız aşk için nezaketle teşekkür edip başka dala uçmazsınız. Herkes yanar zaman zaman. Herkesin sırası gelir.

Örneğin:

Birinci sınıftayken, kampa gençler arasındaki randevuların bilgisayarla ve uygunluk saptanmasıyla ayarlanmasını başlatma konusunda çalışan komiteye gönüllü olarak yazılmıştı. Asıl amacı, malzemeye bakma fırsatı bulmak, bilgisayarın uygunlukları saptayan programıyla oynamak, böylelikle kendine, kampusun en gözde genciyle bir randevu ayarlamaktı. Rüyalarının erkeğini seçti. Bay Harika! Son sınıf öğrencisi. Kendisi hakkında ne söylüyorsa, hepsi onun kafasındaki hayale uyuyordu. Bu adama baştan beri âşık olduğunu hissetti.

Programla oynadı, bilgisayar onlara iki hafta sonrası için bir randevu ayarladı. On dört güzel gün ve gün ve gece boyunca bu kız kendini hiç olmadığı kadar âşık hissetti.

Ama bu işin bir kusuru vardı. Erkekler yalan söyler. Tamam. Özellikle de üniversitenin son sınıfına geldiği halde randevularını bilgisayarla bulacak kadar çaresizlik içindeki erkekler.

Bu delikanlıya bir bakmak, "Hoppalaa!" demeye yetti. Evet, sürüngenin biriydi. Tabii öyleydi. Öpüşmek bile yardımcı olmuyordu. Çaresiz durumda olduğunu kendi de kabul etti. Yalan söylediğini de. Ayrıca, bu itirafları yapabilmek için, gelirken birkaç da sek votka yuvarlamıştı. Bu durumda, itiraflarının içtenliği bile kuşkuya açıktı. Yirmi yıl sonra, üniversite arkadaşlarının bir toplantısında, bir kere daha özür diledi. İşte genç kadının bilgisayar programıyla oynadığını ona o zaman açıkladı.

Ama o randevudan önce geçirdiği iki haftalık süre için hiç pişman değildi. Bir bakıma o genç, ona hayatının en güzel iki haftasını vermişti. Olağanüstü bir erkeğin tüm benliğini kattığı aşkıyla ilgili hayaller. Dünyanın gerçekleri hiçbir zaman böyle hayallerin düzeyine ulaşamaz. Uzun sürmemişti ama hayatının en güzel aşkı o olaydı.

"Aşka âşık olmak, hayal kurmaktır.

Aşka âşık olmak, aptal rolüne çıkmaktır."

Doğru. Buna hepimiz dahiliz. En azından bir kere yaşamışızdır bunu. Doğru olduğunu başka nasıl bilebilirdik değil mi?

Ely, Nevada. 6, 93 ve 50 numaralı otoyolların kesiştiği yer. 50 numaralı otoyola Amerika'nın en yalnız otoyolu denir ve ben de buna inanıyorum. Orada 140 mil yol gittim, ne bir başka insana, ne de arabaya rastladım. Ely, aslında kamyonların dur-

duğu bir kasabadır. Ben de tır lokantalarına hayran bir gurmeyim. Özellikle kahvaltı saatlerinde.

Ely benim bulunmayı planladığım yerde değildi. Ben bir kırım ortasında, uyku tulumumun içinde oturuyor olmayı planlamıştım. Her tür uygarlık belirtisinden uzaklaşıp kırlara uyku tulumumu sermeyi, yıldızları, gün doğuşunu seyretmeyi umuyordum. Ama tam ben kampımı kuracağım sırada bir fırtına patladı, arabama atladığım gibi sabaha kadar direksiyon salladım. Yorgundum, perişandım, açtım ve koşullara uygun biçimde yalnızdım. Ely'deki ilk tır lokantasına yanaştım. Telli kapıyı yumrukladım. Tüm tır lokantalarında olan o tezgâh önündeki taburelerden birine oturdum. Lokantadaki tek başka müşteri, benden iki tabure ötede oturuyordu.

Bir kadındı. Ömrümde gördüğüm en güzel kadınlardan biri. Onu size tarif etmeye kalkışmayacağım, çünkü herhalde zevklerimiz farklıdır. Zaten nasıl ve neden güzel olduğunun da önemi yoktur. Gerçekten çok güzel olduğunu söylemek yeter. Kafamın içindeki o ses derin bir soluk aldı, vaaay... dedi.

O sırada aşçı mutfaktan çıktı, Bayan Ohmy'ye ne yiyeceğini sordu. "*Huevos rancheros*. 'Hepsini yersen ölürsün' boyunda. Bol acı soslu. Dört de kahvaltı ekmeği." Elimdeki yemek listesine göre, buranın spesiyalitesi idi bu yemek. Kadın ayrıca bir şişe birayla bir de sütsüz kahve söyledi. Aşçı birayı tezgâha koydu, kadın alıp hemen içti, bitirdi. Sonra kahveye uzanırken hevesi aynı düzeyde değildi.

Aşçı bana doğru baktığında, "Hanımın istediğinden alayım," dedim.

O yiyebiliyorsa, ben de yiyebilirdim. Ortak bir yanımız olmalıydı.

Birayı bitirdim. Üniversiteden beri böyle bir şey yapmamıştım. Onun az önce yaptığı gibi ben de kahveme uzandım. Sonra dönüp kadına baktım. O da dönmüş, bana bakıyordu. (Vaay!)

"O *huevos rancheros*'ların hepsini kendiniz mi yiyeceksiniz?" diye sordu.

"Tabii. Siz yemeyecek misiniz?"

"Yo, hayır. Benimki paket yapılacak. Çalıştığım yerde dört kişi yiyeceğiz."

Güldüm. O da güldü. Ben yine güldüm. O daha da güldü.

"Ayrıca, ben acı sosu küçük kaptan alıyorum. Eğer ağzınızı bu yakınlarda tekrar kullanmak niyetindeyseniz, size de öyle yapmanızı öneririm."

Güldüm. O da güldü.

(Vaay!)

"Sizin gibi güzel birinin böyle bir yerde işi ne?" diye sordum.

(Bunu söylediğime kendim de inanamıyordum. Sanki *Guns-moke* filmindeki Bayan Kitty'ye laf söylüyordum.)

"Ben satış dalındayım."

(Bayan Kitty de mi satış dalındaydı? Film miydi yoksa bu? Bir yerde bir gizli kamera mı vardı?)

"Ne tür satış?"

"Ne almak istersiniz?"

Güldüm. O da güldü.

"Aslında böyle dememeliydim. Şu anda iş yapmaya hazır değilim. Saat üçte ancak."

"Tuhaf bir saat. Kaça kadar çalışıyorsunuz?"

"Gecenin üçüne, dördüne kadar."

"Kapı kapı mı satış yapıyorsunuz?"

Güldüm. O da güldü. Aşçı da elinde *huevos rancheros*'larla mutfaktan çıkarken gülüyordu. Kadınının plastik kutuda, benimki en büyük boy tava gibi bir tabağın içinde.

"Buralarda fazla bulunmadınız, değil mi?"

"Neden?"

"Eh, ya fazla bulunmadınız ya da görüldüğünüzden çok daha aptalsınız. Ben profesyonel fahişeyim. Kim baksa anlar. Ely'nin yedi mil doğusundaki tavuk çiftliğinde çalışıyorum. Dedğim gibi, saat üçe kadar işe başlamam. Görüldüğünüz kadar aptalsanız, belki o zaman da başlamam."

Kapıdan çıktı, gitti.

Aşçı, "Dikkatli olmazsan, seni zor bir gün bekliyor, baba," dedi. "Tüyoyu bilenden al. Bu kadın insanın kalbini kırar. *Huevos rancheros*'lar da kalpte yanma yaratır. Senin yerinde olsam, gaza basar uzaklaştırdım buralardan."

Kalp sorunlarıyla uğraşmayı hiç istemediğim için, aşçının öğüdünü tuttum.

İlk görüşte aşk konusu böylece sona erdi. Kadının hayatını nasıl kazandığını öğrenmek beni üzmedi. Ama gerçekte olduğum kadar aptal göründüğümü öğrenmek üzdü.

Bir de tır şoförü kadın vardı. Bir Ohmy daha. Güzel. Gü-lümsediğinde ön dişleri ayırık görünüyordu. Gözleri ne renkti? Bilemiyorum. Hep güneş gözlüğü takardı. Her gün kolsuz, yeşil bir bluz giyerdi. Kamyonunun direksiyonunu çevirirken kol kas-larının çalıştığı görülürdü. Boyu ne kadardı? Bilmem. Onu her görüşümde kamyonunun direksiyonundaydı. Kamyonu da koca-man bir şeydi. Gerçekten KOCAMAN demek istiyorum. Büyük hafriyatlarda kullanılan o dev çift damperlerden.

Başka neler biliyorum? Saf portakal suyu içerdi. Yarım galonluk plastik sūrahiyi ağzına götürür, oradan içerdi. O sūrahi kamyonda hep yanındaydı. Direksiyon başında oturup bekler-ken, traktör-yükleyici onun damperine toprak doldururken, o hep kitap okurdu. Kamyonunu çok iyi kullanabildiğini de biliyorum. İnşaat sahasına yıldırım gibi dalar, ilk denemesinde kasayı tam hizaya getirecek biçimde dönmeyi başarırdı. Sonra kükreyerek uzaklaşır, on vitesi kayar gibi kullanır, ne zaman değiştirdiği an-laşılmazdı.

Bunların hepsini bilişim, işe giderken üç gün üst üste bir adamın yolda bayrak sallayıp beni durdurmasından, bayan kamyon şoförünün geçmesini beklemek zorunda kalışımdaydı. Üç günde toplam üç dakika gördüm herhalde onu. Ama âşık ol-mama yetti. Onu görmek, aklımın, fikrimin ve kalbimin tüm çan-larıyla düdüklerinin çalmaya başlamasına yetiyordu. Çekici, ba-

ğimsız, işinin ehli kadınları severim. Kamyon şoförlerini de se-
verim. O her iki gruba da giriyordu.

Hayalimde onunla bir kamyon kahvesinde karşılaşıyor-
dum. O bana dönüp, "Hey, sen peş peşe üç gün Eastlake'in ora-
da, lacivert '52 panel kamyonette gördüğüm o yakışıklı adam
değil misin?" diye soruyordu. "Sana burada rastlayacak kadar
şanslı olduğuma inanamıyorum."

Ne var ki, öyle bir şey olmadı. Olmayacak da. İsabet. O
öyle söyleyince ne yapacağımı bilemezdim çünkü.

Kazı bitti, şimdi artık başka yerlerde toprak taşıyor her-
halde.

Ama onu özlüyorum. Üç günde üç dakikalık aşkımızı da
özlüyorum.

Olması gereken bir şey değildi, ama oldu ve hâlâ hatır-
lanmaya değer.

*Şu anda sizinle aynı odada oturmuş konuşuyor olsak, sıra
sizin aşk hikâyelerinize gelmiş olurdu. Bu tür iyi bir hikâyenez
varsa, lütfen yazıp bana yollayın.*

Hatırlatmanız gerekmez. Elli üç yaşındayım, çok mutlu
bir evliliğim var; büyükbabayım, hakkından gelemeyeceğim so-
runlar arayıp durmayan türden, yarı saygın bir vatandaşıım.
Ama kısa aşk hikâyeleri beni özellikle ilgilendiren bir konudur.
Hele de olay benim hayalimde yer alıyorsa. Kontrollu bir roman-
tik olmaktan şikâyetçi değilim.

Bu, tartışılması kolay bir konu değildir. Çok yanlış an-
laşılabilir. Başkan Jimmy Carter'ın, *Playboy* dergisinden gelen
bir röportajcıya, "Evet, arasıra bir başka kadına yüreğimde is-
tekle bakarım," dediği için başının türlü türlü dertlere girdiğini
hatırlıyorum. Kendisi bunun normal ve insanca bir şey olduğunu
düşünmüştü. Hiçbir zaman bu tür duygulara kapılarak hareket
etmediğini, etmek niyetinde de olmadığını söylemişti. Gazeteci-

ler bu sözü büyüttüler de büyüttüler. Öyle birini Başkan olarak istemiyormuşuz gibi havalara girdiler. Ancak ben de, başka bir yığın insan da, onun ne demek istediğini çok iyi biliyorduk. Kısa aşk hikâyeleri grubuna bu kadar klas birinin katılmasından da hoşnuttuk. Çoğumuz aynı şeyi yaparız çünkü. Gazeteciler bile.

Benim seksen yaşında, heykeltraş bir dostum vardır. Yolda yan yana yürürken habire kaburgalarımı yumruk atar. "Şuna bak! Baksana şuna!" Bakarım. Her seferinde, güzel bir kadındır bana gösterdiği. Dergilerde resimleri çıkan türden değil. Çekici bir yanı olan gerçek insanlardan. "Ona âşık olabiliyim," der. Ben, "Sen pis bir ihtiyar zamparasın, benim gibi bir gence kötü alışkanlıklar öğretiyorsun," derim. Ama o, sırf ruhsal sağlığı uğruna gözünü ve kalbini açık tutmak istediğini anlatır. Aşk, şehvet, sevdâ ve güzellik zihninde sürekli dönüp dursun ki bedeni kuruyup ölmesin diye.

"Evlenme zamanımın geldiğini, hatta evlenmem mi, yoksa evlenmemem mi gerektiğini nereden anlayacağım?"

Üç yıldır bir erkekle birlikte oturan eski bir öğrencim sormuştu bunu bana. Aşkları üniversitedeyken başlamış, master yaparken devam etmiş, gerçek dünyaya çıkıp işe girdiklerinde de sürmüş, birlikte bir ev kurmuşlardı. Planlarında evlilik yoktu, çünkü, rahatça birlikte yaşayıp her günü olduğu ve geldiği gibi karşılayabildikten sonra, iyi bir ilişkiyle neden oynamalı, diye düşünüyordular. Ama kız o sıra yirmi yedi yaşına gelmişti. "Şey... bilirsiniz..." diyor, omuzlarını ve kaşlarını kaldırıyordu. İnsanların kafalarından geçeni kelimelendiremedikleri zaman yaptıkları gibi.

Bilirim gerçekten. Okulda ders vermiş olmanın uzun süreli yararlarından biri, arkanızdan gelen ve sizin geçirdiğiniz evreleri geçiren insanlarla ilişkilerinizi sürdürmektir. Böyle bir konuşmayı daha önce de yapmışlığım vardı. Birkaç kez hem de.

İşte size, o genç kıza da açıkladığım, Fulghum Evlilik Testi Formülü:

"Heather, soracağım üç soruya lütfen içten gelen en candan cevabı ver." Karşımda hazırlandı.

"Birincisi, eğer sana, beni götürüp en az beş yıldır tanıdığın ve dünyadaki en yakın arkadaşın saydığın kişiyle tanıştırmanı söylesem, bu kim olurdu?"

"O olurdu," dedi.

"İkincisi, beni 'evim' dediğin yere götür desem, neresi olurdu?"

Cevabı gözleri verdi. "O neredeyse orası."

"Üçüncüsü, geceleri yatakta onunla birlikte, kaşık biçiminde kıvrılmış yatarken, senin sırtın onun göğsüne dayalı ve onun kolları seni kucaklamış durumdayken, ikinizin de seks düşünmediği, onun yerine, burada bulunmaktan ne kadar mutlu olduğunu, en yakın dostunla evinde olduğunu, o kişinin de, rastlantı sonucu, sevdiğin adam olduğunu düşündüğün zamanlar olur mu?"

Sessizlik. Gözleri yaşlarla doluydu. "Nereden bildiniz?"

Eh, benim de bir evim var canım!

Ona dedim ki; "Eğer onun duyguları da böyleyse, siz evlisiniz, ama henüz farkında değilsiniz." Oracıkta onları karı koca ilan ettim. Bütün sorun, bunu kutlamak için bir parti vermek isteyip istememelerine kalıyor. Zaten Washington Eyaletinin tümü, kendi annesiyle babası da dahil olmak üzere, bu kutlamayı kendi istedikleri türde yaptırmakta direneceklerdi. Bir belge ve bir şölen. Kimbilir, belki çocukları günün birinde buna sevinebilirler bile. "Bu haberi halka açıklayın, benim öğüdüm bu."

Sonunda ne oldu? Hâlâ anlamadınız mı? Bu olay kulağa kısa aşk hikâyesi gibi gelmiyor, değil mi? Üstüne bahse girebilirim bu olayın.

31 Aralık 1990. Yılbaşı gecesi. Bir yılın sonu, on yıllık bir sürenin başlangıcı. Gökte dolunay. Mavi ay aslında. Bir tek ayın içinde ikinci dolunay. Çok seyrek rastlanır buna. Hele ayın ve yılın son gününe gelmesine... O gece beni aramış olsaydınız, ardıc dallarının çıtır çıtır yanmakta olduğu bir ateşin başında, karların üzerinde bulurdunuz. Gökyüzü pırıl pırıl. Derece sıfırın altında. Sessiz, rüzgârsız bir gece.

Bu ateş, Utah'ın güneyindeki dağlarda, inşaatı bitmemiş iki odalı bir evin hemen önünde yanıyordu. Bu aşk hikâyelerinin en başında, o odaların birinde benim pantolon paçalarımı bastıran bayan, şimdi yanıbaşımda, aynı kerevetin üzerinde oturmaktaydı. İki odalı ufacık ev bizimdi. Bir ıthafa bulunabilmek için de bu geceyi seçmiştik. Orada ileride hatırlayacağımız anılar yaratmak, yuvamıza bir özellik katmak istiyorduk.

Bir yerlerde okumuştum, Navajo Kızılderilileri kendilerine yaptıkları bir kulübeyi kutsarken, çevresine beyaz bir iplik bağlar, kötülüklerin uzak durmasını, evin içindekilere bir zarar gelmemesini sağlarlarmış. Navajo'lar bunu gerçekten yapıyorlar mıydı, bilemem, ama kötülük denilen şeyin ipliklerden daha güçlü olduğunu biliyorum. Yine de, bu törenin altında yatan fikir, mantığın ötesindeki ihtiyaçlara cevap veriyor. Ben de o gün kasabaya inip bir çile beyaz yün iplik satın almıştım.

Gece yarısı yün ipliğin bir ucunu kapının kulpuna bağladık, bir yandan çileden ipi salarak, el ele duvarların çevresini turlamaya koyulduk. Evin karanlık tarafına geldiğimizde, oranın çok soğuk olduğunu gördük. Acele edince, yün iplik dolaşıverdi. Karanlıkta göremediğimiz için dolaşıkları açamadık. Yürümeyi sürdürürken, inşallah ucu evi sarmaya yeter, diye umuyorduk. Dikkatli davranıp yavaş giderek, ipliği köşelerde germeye çalışarak, birlikte uğraşarak, sonunda iki ucunu bağlamayı başardık. Beyaz ipliğin çemberi tamamdı. Birer zafer çığılığı attık. Olmuştu!

Daha önce de dediğim gibi, bunun anlamını pek bilmiyorum.

Bildiğim bir tek şey var. O da bir başka aşk hikâyesi. Ertesi sabah gün doğar doğmaz tepeyi tırmanıp eve geldim. Ateşin kömürleri hâlâ sıcaktı. Yün iplik hâlâ yerindeydi. Evin arka tarafında, dün gece karanlık olan yerde, düğüm düğüm olmuş dolaşık çileyi buldum. Kopmasına ramak kalacak kadar gerilmişti. Gece bu düğümleri dünyada açamazdık. Çilenin düğümleri öyle sıkışık kalmak zorundaydı, yoksa yünün boyu evi sarmaya yetmezdi. Tanrı bu evin sahibini kutsasın, sahibesini de... düğümleriyle falan.

Bizim mahalledeki pek çok çocuk bu yıl, yediyle sekiz yaş arasındaki o çok özel yaz mevsimini yaşıyor. Birinci sınıftan ikiye geçmişler. Okul görmüş çocuklar. Haftanın beş gününde kendi başlarına dünyaya çıkmışlar... okuldan eve yürürken.

Araştırma çağıları gelmiş artık. Anneleriyle babaları bakmıyorken evin her kıyı köşesini keşfetmişler. Tavanarasını, garajı, dolapları, masa çekmecelerini, çantaları, cüzdanları, arabaların torpido gözlerini bile... Elektrikli aletlerle, "*Bakalım ne olacak?*" oyunu oynamışlar, kitabı ekmek kızartma makinesine sokunca ne olacağını, müzik setinin sesini sonuna kadar açınca nereden duyulabileceğini, jölelerin mikrodalga fırında yeterli süre pişince ne hale geleceğini size anlatabilecek durumdalar. Buna birkaç beyzbol kartını, köşedeki dükkâna kadar her gün yapılan yürüyüşleri, bir de küçük hırsızlık olayını katarsanız, işte yaz geldi.

Güzel bir yaz. Atak... serüvenci. Her gün, anne babalarının izin verdiğiinden biraz daha uzağa gidiyorlar. Karşıya geçmemeleri gereken sokaklarda karşıya geçiyorlar, kedilerle köpeklerle taş atıyorlar, kaldırımlardan yürüyecekleri yerde, bina aralıklarına dalıp öbür sokağa geçiyorlar. Damlarda ve ağaçlarda, bodrumlarda, komşuların evlerinde, sandallardalar. Yaramazlık yapmanın, yasak sınırları aşmanın yazı bu yaz. Anneleriyle babalarının bilmedikleri, hatırlamak istemedikleri kadar bağımsız, serüvenci, meraklı ve gözüpekler.

Geçen hafta bu çocuklardan üçünü, üstlerinde mayolarıyla, yolun kenarındaki çalıların arasında saklanırken gördüm. Bağırarak çalıların arasından fırlıyor, geçen arabalara dönüp mayolarını indiriyor, sonra en yakın bahçeye atlayıp yere yatarak,

kendi cesaretlerine, yasaklara meydan okuyuşlarına, haykır haykır gülüyorlardı. Geçen arabalara beyaz popolarını sallayıp kaçıktan daha cesurca, daha komik bir şey yoktu onların gözünde.

Onlara göre ben "*İhtiyar Fulghum*"um. Zararsız biriyim. Oysa yaptıkları marifetleri bildiğimin farkındalar, çünkü ben gündüzleri evdeyim ve işe giden anneleriyle babalarından farklı olarak, beklenmedik saatlerde girip çıkarım. Ama ben kendi işime bakarım, çocuklar kendi işine. Aramızda hiç sözünü etmediğimiz bir *karışmama* andlaşması var.

Bu hafta ateşle oynuyorlar.

Boş bir arsaya girip, yanlarına kutu kutu kibritle bir rulo tuvalet kâğıdı alıyorlar. Kâğıdı parça parça koparıp yakarken, alevli külün havaya uçuşunu, rüzgârla uzaklaşışını seyreliyor ve adeta kendilerinden geçiyorlar. İçleri hayranlıkla doluyor. Ateşle oynuyor, tehlikeyle flört ediyorlar. Onları seyrederken kulağıma gülme sesleri gelmiyor. Ciddi olay bu.

Ben lisede resim dersleri verirken, yenimde bir koz buldurdurdum. İlkbaharın ilerleyen günlerinde, öğrencilerin öğrenme hızı en aza düştüğü, sınıfta geçen süre yalnızca kalabalığı kontrol savaşı olduğu zamanlara saklardım onu. Yenimdeki koz, ateşti.

Bir *Ateş Günü*'müz vardı.

Her öğrenciye bir kutu kibritle bir elektrikli tutkal tabancası verir, kutudaki bütün kibritleri kullanarak bir tür yapı kurmasını söylerdim. "Yaratıcılığını göster," derdim. Derdimiz, bir kutu kibritle ne kadar büyük bir yapı kurulabileceklerini görmektir. En yüksek, en uzun, estetik açıdan en güzel binalara ödül verirken, bir ödül de en budalaca fikre verirdik. İşte bu son ödülü kapmak için çok sıkı bir yarışma olurdu.

Ertesi gün bütün eserleri bahçeye; Cimnastikhanenin arkasına götürür, oradaki kuru topraklar üzerinde hepsini birer birer ateşe verirdik. Maddenin enerjiye dönüşmesini hipnotize

olmuş gibi seyrederdik. *Bir şey iken, yokluğa* dönüşen şeyleri. Önce hayal olarak başlayıp sonra madde olan şey, şimdi de anı oluyordu.

Bir keresinde yanlışlıkla, çevremizdeki kuru otlarla yapıkları tutuşturduk. Okulun penceresinden biri dumanları görmüş, hem itfaiyeyi çağırmış, hem de okulun yangın alarmını çalıştırmış. Bütün okul, neyin yandığını görmek üzere dışarı uğradı. Projemizin eğitim değerini itfaiyecilere anlatmak hiç de kolay olmadı. Öğrenciler açısından, *Ateş Günü*'nde bir yangın provası yapmak unutulmayacak bir olaydı. Öğrencilere ders yılını değerlendirmeleri söylendiğinde, *Ateş Günü* en başarılı eğitim projesi olarak listelerin başında yer almıştı. Genetik dokunun en alt katmanlarına gömülmüş durumdaki bu ilkel ve törensel tabuyu kelimelerle anlatmak çok zor oluyor. Cümlelerinin yetersizliği, ifade etmeye çalıştıkları duyguların ateşli coşkusuyla biraradaydı o kâğıtlarda.

Ben onlara kendilerinin de, varoluşun tümünün de, ateşten doğmuş olduğunu söyledim.

"Gerek hayat, gerekse bizler, bir yanmanın yan ürünleriyiz," dedim. "Hayal gücü önce biçime, sonunda da anıya dönüşüyor."

"Bu dünyanın tümü bir zamanlar ateşti. Erimiş kayalardan oluşan alev alev bir top. Tümüyle lav. Ekolojik felaketlerin en büyüğü. Hâlâ da yanıyor. Üzerinde gezindiğimiz topun merkezinde, ayaklarımızın altında yangın sürüp gidiyor.

Hepimizi doğuran *Big Bang*... ateşti.

Bilim adamları da, peygamberler de bize, sonumuzu getirecek olan *Big Bang*'ın de ateş olacağını söylüyorlar. Bir dahaki sefere."

Ateş belki yedi yaşındakiler için "ciss" olabilir, ama hayatın kendisi açısından "evet-evet"tir.

Geçenlerde bir akşam, dikkatimi ateşböceklerine odakladım. Tayland'ın kuzeyinde, Burma sınırına yakın yerde, Pai ırmağının elli metre kadar yukarısında, yamacın kenarındaki bir hasır koltukta oturmaktaydım. 1990 yılı ocak ayı ve akşamın erken saatleriydi. Günlerden pazardı galiba. Bu kararsızlığımın nedeni, o sıra birkaç haftadan beri kentsel Batı uygarlığından uzak kalmış olduğum için zaman kavramını kaybetmemdendi. Zaten oraya bu niyetle gitmiştim.

Ne televizyon vardı, ne radyo, ne gazeteler, ne telefonlar, ne de faks makineleri. UPS paket servisi bile oraya hizmet götürmüyor. Akşamları sakın sakın oturup Thai puroları içmekten (altmış tanesi on sente), Singha birası yudumlayıp ateşböceklerine bakmaktan başka yapacak iş yok. Pek heyecan verici sayılmaz. Tabii, hayatınızın o döneminde, heyecan sizin en son isteyeceğiniz şeyse, harika!

Karşımdaki ağacın üstü ateşböcekleriyle doluydu. Sanki biri Noel ağacını süslerken işi aşırıya kaçırmış, çok fazla ampul takmıştı ağaca. Bakın, sizi kandırmaya çalışmıyorum, ateşböcekleri o anda ışıklarını senkronize olarak yakmaktaydılar. Hep birlikte. Yak. Söndür. Yak. Söndür. Taylandlı evsahibim, hepsinin erkek olduğunu, aşk aradıklarını söyledi.

Yatağıma çekildiğimde, bu minik ışıklardan bir tanesi yastığıma düştü. Üzerine bir su bardağı kapattım, onu yakından seyrettim... ve meraklandım:

Ateşböceğinin kendi ışığı üzerindeki kontrolü ne kadardı?

Bunlardan birine mors alfabesini öğretip sirk gösterisi yapılabilir miydi?

Ateşböcekleri, küçük pervaneleri çekebilirler miydi?

Bunların ışığı da yıldızlar gibi hep vardı da, biz mi aydınlıkta göremiyorduk?

Ateşböceği tahrik olmaktan hoşlanır mı, yoksa bunu hiç kırık tutması gibi mi algılar... acil ve isteğiddışı bir spazm mı sayardı?

Ateşböcekleri de ampuller gibi farklı vat gücünde milerdi?

Ateşböceklerinin ampulü de yanar mıydı, yaşlı ateşböcekleri karanlıkta, kimsenin görmediği ve sevmediği yaratıklar olarak mı kalırlardı?

İnsanlarda da aynı özellik olsa nasıl olurdu? Ne tür pantolonlar giyerdik?

Çok parlak ışıklar saçan bazı insanlar tanırım. Bunun nedeni, kendilerinin çok ışığa maruz kalmış olmalarıdır. Parlarlar. Bu ışık, gözünüzle görebileceğiniz türden bir ışık değildir tabii. Ama zaten spektrumda bizim göremediğimiz pek çok tür ışık vardır. Bizler hepsinin varlığının sonuçlarını tadarız. Bu işler... başka türlü bir bakış ister.

Bu tarafa bakmak, görmek içindir.

Görmek, vizyon bulmak içindir.

Vizyon bulmak, anlamaktır.

Anlamak, bilmektir.

Bilmek, olmak demektir.

Olmak, dolu dolu yaşamaktır.

Dolu dolu yaşamak, önem kazanmaktır.

Önem kazanmak, ışık olmaktır.

Işık olmak, sevilme demektir.

Sevilme, yanmaktır.

Yanmak, varolmaktır.

Sön ve yan.

Belki de ateşböceklerinin bir bildiği var.

Yaz başında bir sabah, tozlu sarı bir gün ışığı altında, bakımsız bir tapınağın ön avlusundaki yaşlı ve soylu ağaçların gölgesinde, üç küçük kız, içinde minik kuşların bulunduğu bambu kafeslere bağladıkları ufacık kil süsleri sallayarak dans etmeye geliyorlar. Burası Tayland'ın kuzeybatısı. Pai ırmağı vadisi. Mae Hong Son kasabası. Burma sınırından on kilometre içerde. Kaldığım yerden kasabadaki kafeye, biraz İngilizce bilen birinin servis yaptığı yere, kahvaltı etmeye giderken bu azatçıları her sabah görüyorum.

Kuşlar aslında satılık değil. Yani, onları alıp evinize götürüyorsunuz. Küçük kızlara birkaç *baht* para verdiğinizde, kuşlardan birini serbest bırakabiliyor, sevaplarınıza bir yenisini ekleyebiliyorsunuz. Bunun kanıtı olarak size o süslerden bir tane veriliyor. İşlediğiniz sevabı kanıtlayan kilise makbuzu gibi bir şey.

Kuşkucu insanlara sorsanız, "İşte örgütlenmiş dinlerin, gençleri ve safteronları kandırmak için kurguladığı hilelerin bir örneği daha," derlerdi. Ama gelin görün ki, sevap satmak, dünyanın her yanında son derece geçerli. Martin Luther'in çaldığı düdük bile, Batı dünyasında pek bir şeyi değiştiremedi. Budist bir ülke olan Tayland'da da aynı gelenek sürüyor.

Bu düşüncemi, kahvaltımı getiren adama açıyorum. Biraz Thai dilinde, biraz İngilizce, biraz Almanca karışımı, bilmece bildirmece bir dille bana, işin ruhunu gözden kaçırdığımı, ayrıca bu kuş meselesinin aslından haberdar olmadığımı gibi, operasyonun nasıl işlediğini de hiç bilmediğimi söyledi.

"Lütfen benimle tapınağa gelin," dedi.

"Hemen mi? Kızarmış ekmeğimi bitirmeden mi?"

"Hemen. Bu çok önemli. Bilerseniz, kahvaltınızı daha iyi sindirebilirsiniz."

Tapınağın oraya döndük. Ön avludaki azatçı kızların yanına değil de, binanın arka tarafına. Hikâyenin geri kalanı, eski bir tahta masanın üzerine serilmiş, duruyordu. Bir kap içinde su, birkaç boş bambu kafes, açık duran kapılarının hemen içinde de ekmek kırıntıları. Ön avluda serçeler serbest bırakılınca, hemen binanın arkasındaki bu masaya doğru uçuyor, biraz su içip, kırıntıları yemek üzere kafeslere dalıyorlardı. Orada bekleyen bir başka kız yavaşça kafeslerin kapılarını kapıyor, sonra kafesleri ön tarafa taşımak üzere büyük bir sepete yerleştiriyordu.

Bana kahvaltımı veren guru, bunun tapınağın resmi işlerinden biri olmadığını anlattı. Ama yine de, tapınağın ruhuyla çelişen bir şey olmadığı için, sürüp gitmesine izin veriliyordu. Küçük kızlar kuşlara yem ve su sağlıyor, kuşlar, duaya gelen dindarların dinsel bir harekette bulunmasına olanak tanıyor, dindarlar da buna karşılık küçük kızlara birkaç kuruş para veriyorlardı. Bu işin nasıl işlediği sır değildi. Olaya bir sahtekârlık karışmış da değildi. Herkesin bir şeyler kattığı ve herkesin bir şeyler aldığı bu operasyonda yine herkesin bir rolü vardı. Sonunda bu kuş işinin bir şiddet olayı olmadığını kavradım. Ekolojik açıdan sağlıklı, varoluş açısından anlamlı bir hareketti. Çevre çemberinin güzel bir metaforuydu.

"Anladınız mı?" diye sordu öğretmenim.

"Anladım," dedim. Başlangıçta nasıl olup da anlamadığıma şaşıyordum.

Daha sonra bana, bu kuş olayı çemberinin sinisizmimi etkileyip etkilemediğini sordu. İşte buna dinsel soru denir, öyle değil mi? Varlıkların o durup dinlenmez ve sonu gelmez döngüsüne bir kere sarılmayı başardığınız zaman, umutlarınız mı kırılıyor, yoksa döngünün içindeki yerinizi isteyerek benimsiyor musunuz? Aydınlanmak hüznü bir uzaklaşmaya mı yol açıyor,

yoksa istekli bir katılıma mı? Atıklarıncaının nereye gitmekte olduğunu anladığınız göre, yine binecek misiniz?

Arkadaşıımın dediğı gibi, bana gösterdiği şey gerçekten önemliydi. Kahvaltımı da gerçekten etkilemişti. Yemek yeme süreci, bir meditasyona dönüşmüştü. O kızarmış ekmeğın dışında her şeyi yedim. Ekmek artık kurumuş, sertleşmişti. Sonra kızarmış dilimi alıp tapınağı döndüm. Arka tarafa. Ekmeğı oradaki küçük kıza verdim. "Bu, kuşlar için," dedim. Sevap pazarının toptancı kesiminde ben de yerimi almıştım.

Verirsen sana da verilir, çünkü armağanlar dolaşıp geri gelir.

Lourdes, Mekke, Kudüs, Benares, Ise, Canterbury, Salt Lake City. Hepsi de ünlü hac yerleri. Kutsal topraklar, tapınaklar, katedraller... içlerinde relikler, kitaplar ve bilgelikler. Azizler, sutralar, tütsü kokuları, yüksek düzeyli din adamları, renkli camlı pencereler, kalabalık geçit törenleri ve zihne dolan olağanüstü ilhamlar.

Benim kendi kutsal kentim de Idaho'daki Pocatello olabilir. Orada, Albertson'un bakkal dükkânının orta yerinde, görünmez bir kutsal tapınak vardır. Konserve etlerin durduğu yerdir orası. Ton balıklarının hemen önünde. Arasına hayalimde Pocatello'ya bir yolculuk yaparım, günün birinde oraya hacca gitmeyi, tekrar o noktaya dikilip, geçen defa olan şey yine olacak mı, diye bakmayı isterim.

1978'in yazıydı. Karım tıp fakültesinin üçüncü sınıfında okuyordu. Pocatello'daki bir klinikte, çocuk hastalıkları konusunda staj yapabileceği bir iş bulmuştu. Pòrtneuf vadisinde, Yılan nehri ovalarının hemen kenarında bulunan bu yere Bannock Yöresi deniyordu. Idaho eyalet üniversitesi de oradaydı. Bir zamanlar Vahşi Batı'ya giden Oregon yolunun durak yeriiken, sonradan Union Pacific Demiryolunun makas noktası olmuş. Kasabanın ayrıca vodvil tarihinde de önemli bir yeri var.

Ben Idaho'yu severim. Oregon yolunun, demiryollarının, vodvilin, üniversitelerin tarihlerini ve karımı da çok sevdiğim için, ben de onunla birlikte Pocatello'ya gideyim, diye düşünmüştüm. Ayrıca kırk yaşın geniş ovalarını aşip o sınıra dayanmış biri olarak, kendime varabileceğim bir hedef arıyordum. Nereye doğru gitmekte olduğumdan pek emin değildim. Hoş bunun için fazla kaygılandığım da yoktu. Yolculuğumun tatlı bir amaçsızlık ni-

teliği vardı. Bu, yorgunluk belirtisi de olabilirdi, bilgelik belirtisi de. Hangisi olduğundan pek emin değildim. Benim durumumda biri için, Pocatello-Idaho da herhangi bir yer kadar iyiydi herhalde. Pocatello, ha? Tabii. Neden olmasın?

Böylece gittim.

Aylardan ağustostu. Üniversitede ders yoktu, ama kitaplığı açıktı. Havalandırması vardı kitaplığının. Ağustos öğle sonralarında sıcaklık otuz beş dereceyi aştığı için, günün altı saatini o kitaplıkta geçiriyordum. Genelde yalnız oluyordum orada. Bu mevsimde kitaplık görevlilerinden pek azı nöbetçiydi. Onlar da bir okur gelsin diye can atıyorlardı. Benimdi kitaplık.

Kendime proje olarak, o kitaplıktaki her kitaba en azından el sürmeyi ya da raftan alıp üzerinde bir düşünmeyi seçtim. Bir pazartesi sabahı saat on buçukta, en üst kattaki uç rafların ilk sırasından başladım. Tüm İnsani Bilgiler bölümünün ormanına daldım.

Hırslı niyetlerime rağmen, kucağımda daha iyi incelemek istediğim kitaplardan oldukça ağır bir yük biriktirmiş olduğumu gördüm. Her gün öğle saatinde, taşıyabileceğim kadar kitabı getirip üçüncü kattaki masanın üzerine dağ gibi yığıyor ve okumaya başlıyordum. Efsanevi bilim adamı Fuljumiowski işbaşında. Bir düşünün, ne not alacak kâğıt var, ne girilecek sınav. Yalnızca öğreniyorum. Üniversitede aldığım derslerin hiçbirisi bana kitaplıktaki o günlerim kadar bilgi vermediği gibi, zevkli de geçmemişti. Ne bilmek istiyorsam benimdi. Akşam olduğunda evime doğru yürürken, Oregon yolu üzerinde bir yolcu olarak, içim büyük zihinsel birikimlerle doluydu. İyi haber/kötü haber karışımı duygular içindeydim. Bilgiler de, onları içeren kitaplar da, sonsuzdu. Hepsini okuyabilmem mümkün değildi. Zaten ben birini okurken, bir yerlerde on tane daha yazılmaktaydı. Kötü haber buydu işte. İyi habere gelince, bu da bilgilerin ve onları içeren kitapların gerçekten sonsuz olmasıydı. Öğreneceğim şeyler hiçbir zaman bitmeyecekti. Ne yana dönssem, o yandaki bilgiler de sonsuzluğa kadar gidiyordu. Bir otodiktat için bundan büyük rahatlık olur mu?

Bir cuma akşamı, düşünceli adımlarla eve dönerken, Albertson'un bakkalına uğradım. Aklımdan karpuz almak geçiyordu. Al, eve götür, bahçeye yerleş ve hepsini ye... Almam gereken bir şey daha vardı, ancak hatırlayamıyordum. Bu yüzden bakkalın rafları arasında gezinmeye başladım. Kitaplık rafları arasında gezindiğim gibi. Ve yine aynı şey oldu. Bakkaliye konusunda da iyi haber/kötü haber durumu vardı.

Bunca yiyecek... bunların hepsini yememe de, tatmama da olanak yoktu. Bunların getirilip bu raflara yerleştirilmesine, dünyanın her yanındaki binlerce insan katkıda bulunmuştu. Ne yana baksam sonsuz... çünkü binlerce insan da gelip bunları alacak, eve götürecektir, binlerce yemekte yiyecek, bu paketler o insanların hayat yakıtı olacaktı. O yakıtı alınca milyonlarca şey yapmaya başlayacaklardı. Bu büyük karmaşıklığı ben ancak hayal meyal anlayabilirdim.

Önümde gördüğüm ilk malı elime aldım. Teneke kutu içinde ton balığı. Bu kutunun içindekileri, kutunun kendisini, etiketini düşündüm; sonra bunu yapabilmek için gereken bilgileri, makineleri, yöntemleri, balıkçı teknelerini, balıkçıları, fabrikaları, ton balığı kutularını buraya taşıyan trenleri, kamyonları düşündüm.

Bir de buradan çıktıktan sonra dağılacakları yönler vardı. Nereye gidecekti bunların hepsi? Yolculukları nerede bitecekti? Tenekenin? Etiketini? Balığın? Balığı yiyen insanın... falan filan, filan falan.

Genellikle bakkala girdiğinde zamanını böyle geçirenlerden değilimdir. Bir an içinde, kafamdaki mantıksal denetçi alarına geçti: Hoppalaa, keçileri kaçırıyorsun, dedi.

İki adım attığımda, bir reklam levhasının beyaz üstüne siyah harfleri gözüme çarptı: **"EH, TEK SEN DEĞİLSİN!"** diyordu. Altındaki küçük yazılar mükemmel bir spaghetti sosuyla ilgili açıklamalardı.

İri yazılı başlık, benim zihinsel durumuma çok uyuyordu. Evet, dedim kendi kendime. Bir tek ben değilim. Tablonun bütününü ilk akıl eden ben değilim. Bunun ne kadar şaşırtıcı bir

şey olduğunu ilk akıl eden de ben değilim. Kitaplıktaki kitaplarda yazılanlar buna tanık. Zaten o kitapların tümü bu konuyla ilgili.

Kafamın içinde kalan aklı, koltuğumun altındaki karpuzu ve elimdeki ton balığı kutusunu aynı dikkatle korumaya çalışarak kasanın önüne geldim, yirmi dolar uzattım. Makineden bozuk paraların döküldüğü küçük kabın üzerindeki yazı dikkatimi çekti: "Lütfen bozukluklarınızı kabul edin, alıp götürün." Bu da beklenmedik bir mesajdı. Evet, diye düşündüm. Paramın üstünü kabul edeceğim. Daha sonra gelecek olanları da. Ve nereye gidersem gideyim, onları da alıp götüreceğim.

Çıkmak üzere döndüğümde bir yazıyla daha karşılaştım. Otomatik kapı arızalanmıştı. Yazı şöyle diyordu: "DİKKAT - TEK ÇIKIŞ YOLU GİRİŞ'TİR."

Yine her zamanki gibi, çıkarken ya da girerken kapıyı ne gözle gördüğünüze bağlı her şey. İnsanın denge sağlayabilmesi için iki yolculuk yapması zorunlu. *Dışarı* ve *içeri*. Biri ötekine bağlı. Her çıkış aslında bir giriştir. Kapının kanadı her iki yana doğru da açılır. Tek çıkış yolu giriştir. Bu dünyada ilerleyebilmek için insanın kendi içindeki kaynaklara dönmesi kaçınılmazdır.

Şimdi şöyle bir bakalım. Çooook çok eski zamanlarda, böyle bir hayat deneyimine vizyon denirdi. Sık rastlanan bir olguydu o günlerde. Kutsal kitaptaki o ihtiyarlara anlatsam, dinlerken hiç zorluk çekmezlerdi. Biz zaten böyle anları, hep o tür ihtiyarların başına gelen şeylermiş gibi düşünüyoruz. Tâ Proust'un gününe kadar, öyleydi. Ama şimdi? Biz yirminci yüzyıldayız. Böyle anlarla alay etmeye alışkınız. "Ne içtin sen bugün bakayım?"

Seziyorum, biliyorum ki hayatın gerçeklerine yönelik bu bağ anları, bu bir anlık anlama durumları, aslında bir çağa özgü şeyler değil, her zaman var. Bunlardan söz etmek çok zor. Rü-yalarımızı ve hayallerimizi anlatmak kadar zor.

İnsanlara içtenlikle sorarsanız, çoğu size bu tür olaylar anlatabilirler. Son iki bin yıl içinde o kadar da değişmedik. As-

linda en önemlisi, bu kişisel biliş anları. Bunlar nerede yer alırsa, o yer bizim için kutsallaşmış olur.

Yo, deli değilim. Sarhoş da değilim. Manyak da değilim.

Kendi sinik kuşkuculuğumun sınavından geçirerek biliyorum ki, o yaz akşamı Pocatello'daki bakkal dükkânında yaşadığım deneyim, hayat yolculuğumun bir kilometre taşıydı. Kendi dağlarımın bir geçidinde bir an durmuş, arkamda ve önümde uzanan çok geniş alanları görebilmiştim. Dünya önümde ve içimde, her yöne doğru sonsuz, yayılmıştı.

Bu sizin de başınıza geldiyse, kaygılanmayın. Gelmediyse kaygılanın.

Geçen cuma sabahı, gazetenin pazar eki çizgi roman bölümünü kullanarak odun sobamda bir ateş yaktım. Duşa girip, torunumun bıraktığı bir sabunla her yanımla sabunladım. Kahvaltıda bir kâse dolusu Cheerios marka kraker üzerine koyduğum top top jöleleri yedim. Bir bardak üzüm suyu içtim (çocuk meşrubatı). Müzik setinde Woody Allen'ın komik monologlarını dinliyordum. Canlı kayıt. Salon dolusu insanın kahkahaları duyuluyordu. Evrak çantamı dolaba attım, elim boş olarak kapıya yürüdüm. Kent merkezindeki ofisime yayan gitmek niyetindeydim. Sümüklüböcek hızıyla. Kapıdan çıkarken, torunumun kırmızılı beyazlı, tepesi pervaneli beresini farkettilim. Başıma tam uymazdı ama düşmezdi de. Ömrümde gördüğüm en şirin *yar-mulke!* Kafama geçirdim, acaba pervaneyi çevirecek kadar hızlı yürüyebilir miyim, diye meraklandım.

Kötü bir hafta geçirmiştim. Bitmemiş işlerin baskısı, benim huysuzluğumla karışmış, "hoppalaa!" alarmımı çaldırıp durmuştu. Perşembe gecesi kafam karmakarışık, yatağa yattığımda, ertesi günü daha iyi bir gün olarak yaşamak bana akıllıca bir fikir gibi görünmüştü. Deneyimlerim bana, böyle bir şeye karar verdiğimde uygulayabildiğimi gösteriyor. Zaten ya başarıyı ya da pişman olurum.

Eskiden böyle durumlarda kendime bir tatil günü verirdim. Bir özür uydururdum. Ama artık ofise telefon edip hastayım deme olanağım yok. Kendi işim, kendi ofisim. Ben, benim yanımda çalışıyorum. Herhalde yalan söylediğimi anlarım. Patrona küfretmek de, aynı nedenlerle, anlamsız oluyor. Eğer işim benim hayatımsa, o zaman istifa da edemem, beni işten de kovamam; çünkü nereye gitsem, karşımda yine ben varım. Asla çekip gidemeyecek bir eleman.

Köktenci hareketlerin hiçbiri işe yaramaz. Biraz rota değiştirmek en iyisidir. Kahvaltıdan, işe gidiş yolundan başlayarak, hafiflemek için ne gerekiyorsa yapmak. Gerçek başarıyı o şapkayla yürümek getirdi. İnsanın başına küçük gelen, tepesi pervaneli bir bereyle yürürken canının sıkın kalması kolay değil.

Takım elbiseli, kravatlı, orta yaşlı bir adamın benimki gibi bir bereyle yürüdüğüne rastlayan az insan vardır. Arabayla geçenler korna çalıyor, el sallıyor, bağırıyorlardı. "Bastır, dede!" Bir keresinde kırmızı ışık bekleyen bir arabadaki dört genç, koro halinde bana Mickey Mouse şarkısı söylediler, gülmekten kırdılar.

Gururdan kaybettiğimi (ki o bana yararlıydı), başka insanları bu kadar neşelendirmekle geri kazanıyordum. Onlar da işlerine keyifli gidiyorlardı. Kahvelerini içerken anlatabilecekleri bir şeyleri oluyordu. Keşke her sabah bu şapkayı giyip işime kadar yürüsem ve bunu bir kamu hizmeti saysam, diye düşündüm.

Kahvaltıma gelince, Cheerios krakerlerini neşelenmek istediğim zaman yerim ben. Kendimi bildim bileli. Çocuklarım da öyle yaparlar. Şimdi torunlarım da başladı. Sağlığıma zararlı bile olsa yerim, çünkü adı yeter beni neşelendirmeye. Zaten geçenlerde önde gelen tüketici kuruluşlarından biri, bu tür kahvaltıları sağlık açısından *sağlam* ilan etti. Ben de kahvaltı seçimimden gurur duydum.

Yıllar önce *cornflakes* türünde böyle bir kutunun üzerinde bir cümle okumuştum. O zamanlar kutuları okumaya daha çok zamanım varmış. "*Yetişkinlerin günlük asgari ihtiyacı*" diyordu. Cheerios'u yapanlar, bu sözle ürünün içine koydukları protein, vitamin ve minerallere değinmeye çalışıyorlar.

Ama bir sabah bu cümlenin anlamı bana çok daha derin gibi gözüktü.

Neydi *yetişkinlerin günlük asgari ihtiyacı*?

Durumu idare edebilmek için her gün elde etmemiz gereken şeyler neydi?

Buna cevap vermeye kalktığınızda, akla çok temel şeyler geliyor.

Uzun süreli sportif yürüyüşlere, sırt çantalı gezilere çıkmak üzere çantamı hazırlarken düşünürüm bunu sık sık. Eğer bana gerekecek her şeyi iki hafta süreyle dağlarda sırtımda taşıyacaksam, neyin zorunlu olduğunu, neyin olmadığını büyük bir dikkatle seçmek gerekir. Benim rahatça taşıyabileceğim yükün sınırı yirmi beş kilodur. Bu seçim, ekonomiye, randımana ve rahatlığa odaklanmış bir seçimdir. En basit biçimde düşünürüm. Su. Ateş. Barınak. Yiyecek. Rüzgâra, yağmura, sıcağa ve soğuğa karşı korunma. İlyardım. Çakı. Bir de yolumu bulmak için gerekli araçlar; yani pusulayla harita. Yapacağım yolculuğun kalitesi daha çok, neler olmadan idare edebileceğime dayalıdır. Thoreau duysa, bu görüşüme katılırdı.

Kraker kutusunun o eski hikâyesi bu sabah bir kez daha aklıma gelmişti.

Bugün yapmam gereken bütün işlerin listesine baktığımda, birkaçının *"yetişkinler için günlük asgari ihtiyaç"* faslından olduğunu gördüm. Yine türlü uğraşlar arasında şaşkına dönmekteydim. Bu yüzden, *hastayım* telefonu yerine, *sağlamım* telefonunu seçtim. Evrak çantamı hayatımın kenarına park ettim, yüksüz olarak, telaşsız adımlarla, şarkılar söyleyerek yürüdüm işime. Başımda şapkamla.

Mucize sayılacak hiçbir şey olmadı. Ne büyük vahiyler, ne büyük rastlantılar, ne de vizyonlar. Yalnızca kaldırımlar, ağaçlar, boynu bükük otlar, insanlar, bulutlu gökler, puslu güneş, köpekler, kahve kokuları, oto egzozları. Kaldırımın taşları arasından fışkırmış birkaç çiçek. Olanda bitende herhangi bir özellik yoktu.

Top top jöleler konusuna gelemim. Hani Cheerios'ların üzerine koyduklarına. Bunlar herhalde besin uzmanları tarafından pek önerilmez. Aslında ben de daha önce hiç denememiş-tim. Kimbilir? Birlerinin uygulamaları da sınaması gerek. Top jöleler aslında krakerlerin üzerine kuru üzüm dökmekten daha güzeldi. Denemek isterseniz, Jelly Belly markasını öneririm. Kırk ayrı lezzette çıkarıyorlar. Benimki kayısı, muz ve karpuz karışımı olanıydı. Biraz daha serüvenciyseniz, içine jalapenyo tadındakilerden de atabilirsiniz. Cheerios'lara biraz coşku! *Günlük asgari ihtiyaç'a* biraz neşe.

Hazır top jölelerden söz ediyorken, bir şey daha anlatayım. Aradan bir hafta kadar geçtiğinde, üç yaşındaki torunumla birlikte mutfak masası üzerinde karışık jöle toplarını ayırıyor, bir yandan da *country-western* müziği dinliyorduk. Yakınlık duygusu veren bir deneyim. Umarım ki o çocuk bundan böyle top jöle yer, bu tür müzik dinlerken, dedesiyle geçirdiği mutlu saatleri uzun süre hatırlayacaktır. Ama şu anda ne düşündüğünü pek kestiremiyorum. Jalapeno tadındaki jöleleri sevmiyor, onu biliyorum. Oysa ben severim. Onun sevdiklerini de ben sevmiyorum. Böylece ayırıp değiş tokuş ediyoruz. Kırk ayrı lezzeti bir bir tattık, hepsinin iyi yönlerini tartıştık zaten. Bunun yanı sıra, pek çok çeşit *country-western* müziği de dinledik. Torunumun şimdilik bu müzikten anladığı yalnızca *Ali Baba'nın Çiftliği* şarkısı. Yani, işim belli. Torunum Hank Williams'ın "*Your Cheating Heart*" şarkısını sevene kadar aradan çok zaman geçmesi gerekiyor. Bir fırın ekmek yemeli daha.

Bayılıyorum bu çocuğa. Kızıl saçlı, sabırlı, annesi gibi yumuşak huylu, babası gibi şakacı. Kıkırdadığı zaman, babasının küçüklüğünde onunla oynayışım geliyor aklıma. Belki de aynı genleri paylaştığımız için kokumuz birbirimize iyi geliyor. Belki iş o kadar basit. Ama belki de benim bir parçam onun içinde yaşıyor. Önemli bir hayat sürüyor. Belki günün birinde... eh, her şey mümkün. Ancak şimdilik bizi birbirimize top jöleler ve *Ali Baba'nın Çiftliği* bağlıyor.

Hayatımın yeni bir döneme girmekte olduğuna işaret eden birtakım küçük ipuçları var. Çocuklarım orta yaşlı insanlara benzemeye başladılar. Durup dururken sırtımı tıptışlıyor, beni okşuyorlar: Onlara beni neden okşadıklarını sormak istemiyorum, çünkü ne tür sevgi gösterirlerse, hepsini almaya hazırım. Ama... okşanmaya alışmış değilim henüz.

Değişimin bir başka göstergesi de, küçük çocukları gezmeye götürmek için duyulan dayanılmaz bir istek.

Şimdi yine, demin anlatmaya çalıştığım Sarah'ya ve ikinci kalite çocuk masallarını andıran bir olaya dönüyorum. Dedeyle torun hayvanat bahçesine gidiyorlar. İlk olarak. Aslanları, kaplanları, filleri, kanguruları, ayıları, gorilleri... hayvanat bahçesinin bize sunabileceği her türlü canlı yaratığı, hatta belki birkaç cansız yaratığı da, görüyoruz.

O pusete oturmuş, ben itiyorum. Buraya bir dahaki gelişimizde, ben oturacağım, o itecek.

Benim ikide bir, "Ah, Sarah, şu bilmemnelere bak!" diye coşmama karşın, onu en çok etkileyen, yemliğin çevresine toplanmış olan güvercinlerdi. Onları bu kadar ilginç bulmasının nedeni, eliyle dokunabilmeye çok yaklaşması, ama tam dokunamamasıydı. Ne kadar dikkatli, tedbirli ve sessiz yaklaşırsa yaklaşırsın, güvercinler hep ondan bir minik adım uzağa kaçmayı başarıyorlardı. Güvercinlerle arasındaki uzaklık, hep Sarah'nın hareketleriyle uyum halindeydi. Çok yaklaşabiliyor, ama arayı bir türlü kapatamıyordu. Hayvanat bahçesinde geçirdiği sürenin çoğunu, güvercinlerle arasındaki bu hareket eden mesafeyi kapatmaya harcadı. Diğer hayvanların tümü, bir başka dünyadaydılar. Parmaklıkların, hendeklerin, camların arkasında. Kitaptaki resimlerden farklı değildiler. Oysa güvercinler onun kendi dünyasındaydılar. Bir de elini sürebilse, daha bile gerçekleştireceklerdi.

"Güvercinlerden birini yakalarsan ne yapacaksın, Sarah?"

Bilmiyordu. Sahip olmak yoktu planında. Önemli olan, onlara uzanmaktı. Yakalamak değil, izlemek önemliydi.

Gökgürültüleriyle dolu bir fırtınada, ben arabayı eve doğru sürerken, Sarah yanımdaki koltukta uyuyakalmıştı. Annesiyle babasının oturduğu evin bahçe yolunda arabayı durdurdum, dönüp uzun süre onun yüzüne baktım. Kimdi bu çocuk acaba? Onu tanımak istiyordum. Şimdi artık babasının çocukluğundaki halime göre daha yaşlı, daha sabırlı ve daha bilge olduğuma göre, Sarah'ya yaklaşımım, onun güvercinlere yaklaşımı gibi olmalıydı. Dikkatli, tedbirli, sessiz ve ısrarcı. Tıpkı onun gibi ben de, bir varlık bu kadar yakın olduğu halde nasıl aynı zamanda bu kadar uzak da olabiliyor, diye merak edecektim. O "benim" değildi, hiçbir zaman da olmayacaktı. Onu kendi kızları olarak düşünen iki başka kişi vardı. En azından dört kişi de onu kendi torunu olarak düşünüyordu. Oysa, Sarah yalnızca kendine aitti. Aramızda her zaman, hareketli bir mesafe olacaktı. Aşılmaz niteliğe sahip bu mesafeye saygılı davranmak gerekirdi. Sarah güvercini yakalarsa ne yapacağını bilmiyordu. Ben de, Sarah'yı yakalarsam ne yapacağımı bilemezdim. Bir şeyi sevmekle ona sahip olmak aynı şey değildir.

Ertesi gün babasıyla konuşurken, Sarah'nın bu geziyle ilgili izlenimlerini sordum.

"Durmadan güvercinleri, top jöleleri, Ali Baba'yı, hilekâr kalpleri (*Cheating heart* şarkısı) anlatıp durdu. Siz gerçekten hayvanat bahçesine mi gitmiştiniz kuzum?"

"Evet. Ama bu da bir şey mi? Akvaryumu gezip dönelim de, sen o zaman gör. Herhalde orada çok daha şaşırtıcı güvercinler vardır."

İki sabah önceydi. Karşımızda demirlemiş tekne evde oturan hanım, stereoda Aretha Franklin'in "R-E-S-P-E-C-T" şarkısını avaz avaz dinliyordu. Bir yandan bulaşıkları yıkarken bir yandan şarkıya katıldığını duyuyor, hattâ mutfağında birkaç dans figürü yaptığını da görüyordum. Kadın benim kendisine baktığımın farkında değildi. Mutfakta şarkı söyleyip dans edişini sık sık seyrettiğimi de bilmiyordu. Bu neşe verici davranışlarının ne kadar makbule geçtiğini ona söylemek isterdim; ama söylersem utanır, ben de, her ikimizi keyiflendiren bu güzel saatlerden olurum diye korkuyorum.

Hem zaten doğru dürüst şarkı söylemeyi de bilmiyor. Yani, kendisi öyle diyor. İki yıl önce mahallede Noel korusu kuruyorduk, onu da aramıza katılmaya davet etmişim, sesinin korkunç olduğunu, ezgileri de doğru çıkaramadığını söylemişti. "Ben şarkı söyleyemem, hiçbir zaman da söyleyemedim!" demişti. Bu nasıl olurdu? Ben onu şarkı söylerken hem dinlemiş, hem de seyretmişim. İşin aslını biliyordum. Zaten tanıdığım insanların çoğu, şarkı söyleyemediklerini iddia ederler. Neden acaba? Neler oluyor burada?

Şimdi gözünüzde şöyle bir olay canlandırın. Diyelim ki, bizim eğitim sistemimiz, öğrencileri altıncı sınıftayken bir değerlendirmeden geçiriyor. Eğer Wimbledon düzeyinde tenis oynamıyorlarsa, ne şimdi, ne de ilerde tenis oynayamayacaklarına karar verip onları bir kenara ayırıyor ve bir daha tenis oynamatmıyor. Olmaz, değil mi? Biz sporu ömür boyu sürecek bir uğraş sayarız. Tenis, golf, basketbol, hokey falan oynamalarının, en azından becerebilecekleri düzeyde koşmalarının ya da yü-

rümelerinin, onlar açısından önemli olduğuna inanırız. Örgütlenmiş sporları daha altıncı sınıftayken, en yetenekliler dışındaki herkes için safdışı bırakmayız. Bu işi ancak profesyonel bir kariyer haline getireceklerle sınırlamayız. Çok saçma bir şey olur böyle yapmak.

Ama iş şarkı söylemeye geldi mi, yaptığımız bu oluyor. Eğer size başlangıçta "yetenek" ya da "iyi ses" diye bir hafta yaşıtırlmamışsa veya siz bu konuda inat etmemişseniz, altıncı sınıftan lisenin sonuna kadar, hatta hayatınızın geri kalanı boyunca bir daha herhangi bir koroda şarkı söylemeniz olanaksız duruma geliyor. En iyi ihtimalle, gizli şarkıcı olarak büyüyorsunuz. Biri sizi bu işi yaparken yakalarsa, burnunuzu karıştırırken yakalanmış gibi utanıyorsunuz.

Bir salon dolusu insanı çil yavrusu gibi dağıtmak isterse-niz, "Şimdi piyanonun başına toplanıp hep birlikte şarkı söyleyeceğiz," deyin. Bitmiştir eğlence. İnsanlar ses tellerinin yetersizliğiyle ilgili birkaç özür sıralayacak, mutfağa, banyoya kaçacak ya da evlerine döneceklerdir.

Aynı şey kamp gezilerinde de geçerlidir. "Haydi, kamp ateşi başına toplanıp şarkı söyleyelim," dediğiniz anda, çoğu pür telaş çadırına kaçır. Meğer ki yaşlı insanlar olsunlar. Yani, televizyonlardan, stereolardan önceki günleri biliyor olsunlar. Farkı anlamıyor olsunlar. Ama onlardan da giderek daha az kişi kalıyor ortalıkta.

Ben lise öğretmeni olarak iki şeye dikkat etmiştim. Bunlardan birincisi, şarkı söyleyebilirim diyenlerin ne kadar az olduğu, ikincisi de müzik çalarken dudak kıpırdatanların ne kadar çok olduğuydu. Bir yetenek yarışmasına şarkı da dahil edilmişse, genellikle bu tür yarı-vantriloglar çıkardı ortaya. Gitar eşliğinde. Taklit müzik. Gerçek değil. Gençlerle yürüyüşe çıkıldığında, kamp ateşi başına oturulduğunda, söylenen şarkılar hep radyodan, televizyondan duyulanlara yer yer eşlik niteliğindedir. Plak olmadı mı, müzik de ölmektedir. Kilise ilahisi bile bilmezler. Çünkü kiliseye de gitmezler.

Belki siz bu sözleri, yaşlı birinin, "Nerede o eski günler!" havalarına benzetiyor olabilirsiniz. Ama size kesinlikle söylemek isterim ki, insanlar için şarkı söylemek, iki ayak üstüne kalkıp yürümek kadar doğal bir şeydir. Eğer profesyoneller bu işi kendi tekellerine almışlarsa, amatörlerin başkaldırıp haklarını geri alma zamanı gelmiştir.

Artık milli marşı bile söylediğimiz yok. Profesyonel dünyadan biri geliyor, hepimizin adına o söylüyor. Olay bir performans dönüşüyor. Biz katılamıyoruz, çünkü şarkı söyleten şey neyse, bizde o yok.

Ulus olarak biz olsa olsa, "*Happy Birthday*" söyleriz, "*Jingle Bells*" söyleriz. "*America the Beautiful*" söyleriz, "*Three Blind Mice*" söyleriz. Birkaç bebek şarkısı daha biliriz. Yılda bir kez, bir şarkının, nasıl yazıldığını bile bilmediğimiz sözlerini söylemeye cesaret ederiz. "*Old Hang Sigh*" gibi bir şeydi galiba... Hepsi bu. Bir tek şarkının dışında. İşte o şarkı bizim gerçek milli marşımız olabilir. Size onun adını söylemeden önce, nasıl ortaya çıktığını anlatmak istiyorum. Hatta daha iyisi, size onun bestelendiği yere nasıl varabileceğinizi anlatayım.

Missouri'nin St. Joseph kentine uçun. Oradan bir araba kiralayın. 36 numaralı otoyoldan batıya doğru iki yüz mil kadar Kansas toprakları üzerinde ilerleyin. Sonunda, Solomon nehri vadisinde, Athol diye bir kasabaya geleceksiniz. Oraya vardığınızda, Pete'le Ellen'in çiftliğini sorun. Bir mil daha batıya, sekiz mil kuzeye, sonra üç çeyrek mil yine batıya gittiniz mi bulursunuz. West Beaver Creek denilen yer, Rust'ların çiftliğini tümüyle içine aldığı gibi, ağaçlar arasında saklı, ağaç kütüklerinden yapılmış kulübeyi de kapsamaktadır. Rust'lar pek hoş insanlardır. Size o kulübeyi seve seve göstereceklerdir. Siz de buna karşılık, kulübenin bakım ve onarımına katkıda bulunmak üzere bir bağışta bulunursunuz. Çünkü kutsal yerlerdir buraları. Amerikan şarkı ve psikolojisinin asıl kaynağıdır. Bir zamanlar batı sınırları diye bilinen yerlerdir.

Kulübenin önünde, çimenlerin üzerine oturup bir süre yalnız kalmanızı öneririm size. O kulübeyi 128 yıl önce inşa eden adamın yaptığı gibi. Onun yolculuğu da, sizin Kansas'ı aşarak gelişinizden pek farklı değildi. 1871 yılında Indiana'dan gelmişti. At üstünde ve arasıra da yaya olarak. ABD'nin coğrafi merkezinden yirmi mil yana düşen bu noktaya varmıştı. Yalnız gelmişti. Kurtulmak ve her şeye neşeyle yeni baştan başlamak için. Batıda bir yerlerde.

İlk karısı salgından, ikincisi doğum sonrası komplikasyonları yüzünden, üçüncüsü de bir kaza sonucu ölmüştü. Çocuklarına bir anne bulmak için alelacele evlendiği dördüncü karısıyla hiç anlaşılmadı, olay acı bir uyumsuzluğa dönüştü. Adam kendini perişan hissedip alkole sığındı, bu durum onu yaşayamaz ve çalışamaz hale getirdi. Çocuklarını Illinois'teki akrabalarının yanına yolladı, karısını bıraktı, bilinmeyen ufuklara doğru yola çıktı.

Uygarlıktan bu kadar uzaklara gelip bu minik kulübeyi yapan adam, aslında uygar bir adamdı. İyi bir eğitim görmüştü. Doktordu. Hem sıradan bir doktor değil, cerrahı. Ayrıca keman çalıp şarkı söyleyen bir müzisyendi. Edebiyatı iyi bilir, büyük eserlerden uzun bölümleri ezbere söyleyebilir, kelimeleri de şiir yazacak kadar çok severdi. Şimdi ona gereken yer, kök salabileceği, üzüntüden ve başarısızlık duygusundan sıyrılabilceği bir yeri. *Evim* diyebileceği bir yer arıyordu.

Bilinen her yere çok uzak olan bu noktaya geldi, bu kulübeyi kendi elleriyle yaptı. Gerçi Indiana'daki sorunlarından kurtulmuştu ama yeni hayatının da kendine özgü zorlukları vardı. Biz eski batıyı çok romantik bulsak da, Kansas ovaları cennet değildir. Kışın buz gibi ayaz, diz boyu kar, çılgın rüzgârlar kol gezer. Yazın kavurucu bir sıcak, toz fırtınaları ve kasırgalar çıkar. Çalılık yangınları, çingiraklı yılanlar, çekirge sürüleri, bölgedeki at nüfusunun yarısını öldürmüş olan bir salgın da cabası. Amerika'nın yerlisi olan kıızılderililer, kendilerine özgü yaşamlarını sürdürebilmek için son savaşlarını veriyorlardı. Çaresizlik içinde, gözleri hiçbir şey görmüyordu. Ayrıca, erzak al-

maya giderken yolun çok uzak oluşu, yardım gerektiğinde kolayca bulunamayışı da vardı. Yeni bir hayata başlamak için en kolay yer burası değildi. Hele insanın bu adam gibi ciddi bir alkol sorunu varsa, durum daha da zorlaşırdı.

İkide bir, en kötü havalarda, zehirli oklardan ya da isabet eden bir kurşundan kangren olmuş bir kolu veya bacağı kesmeye çağrılırsa, üstelik o hastalar doktora para verebilecek durumda değillerse... varın siz düşünün artık.

Adı, Doktor Brewster M. Higley VII idi.

Hayatının tüm zorluklarına karşın, güneşin altında bir kütüğe oturup kulübesinin çevresindeki sessizliği dinlemeye, şiir yazmaya zaman buluyordu. Kırsal doğa üzerine, duru gökler ve sonunda evim diyebileceği bir yere kavuşmanın sevinci üzerine. Zorluklar karşısında ezilip mahvolanlardan değildi. Tersine, zorluklar sayesinde gücünü ve niteliklerini bileyen tiplerdendi. Brewster Higley, cehennemde bile şarkı söyleyebilecek bir adamdı.

Bir sonbahar gününde, kendini ne kadar iyi hissettiğini anlatan birkaç mısra yazdı, bir kitabın arasına soktu, unuttu. Bahar geldiğinde, kulübeyi ziyaret eden bir hastası kitapları karıştırırken o şiiri buldu, yüksek sesle okudu, sonra doktora buna bir beste bulması için ısrar etti.

Doktor Higley hastasının öğüdünü tuttu, şiiri alıp Kansas'taki Smith Center'a gitti. Orada genç arkadaşı Dan Kelly'yi buldu. Kelly kasabada eczacıydı. İç savaşa katılmıştı. Birkaç müzik aleti çalar, beste yapmayı çok severdi. Doktorun şiirini o gece yanına aldı, kız arkadaşı Lula Harlan'ı görmeye gitti. Yan yana kanepeye oturdular, şarkıyı birlikte bestelediler. Lula'nın iki erkek kardeşi, Clarence'la Eugene de keman ve gitarla katıldılar onlara. Çok geçmeden yeni bir şarkı doğdu.

Eğer bir zaman ve mekân yolculuğu yapabilseydiniz, 1873'ün nisan ayında bir cuma akşamı Harlan'ların Smith Center-Kansas'taki evlerinde olabilseydiniz, yeni şarkının gala per-

formansına siz de katılabilirdiniz. Adına, "*My Western Home*" (Batıdaki Evim) demişlerdi. Ama siz onu herhalde "*Home on the Range*" (Çiftlik Evi) diye tanıyorsunuzdur. Ve ciğerlerinizi patlata patlata da söylüyorsunuzdur, çünkü eğer bir tek şarkıyı ezbere biliyorsanız, büyük olasılıkla o, bu şarkıdır. "*Home on the Range*" bizim gerçek milli marşımızdır. Frederick Jackson Turner da kabul eder bunu. Amerikan tarihiyle ilgili tüm sınır kuramları hep bu şarkının ruhunda özetlenebilmektedir.

Ancak bu şarkının önemi bununla da kalmamaktadır. Dünyanın her yanındaki milyonlarca ve milyonlarca insan da size katılıp bu şarkıyı ezbere söyleyebilirler. Ömürlerinde Kansas'ı da, bufaloları da, antilopları da görmemiş insanlar. Ama ev demek ne demektir, onu anlayabilen, moral bozucu kelimelerden usanmış olan, duru mavi gökleri, güzel havaları özleyen, günlük hayatımızın sonu gelmez trafiğinden kurtulmak isteyen insanlar.

Doktor Brewster M. Higley VII, zaman içerisinde yaşı ve sağlığı nedeniyle Kansas'tan da ayrılmıştır. Her zaman iyimser bir insan olduğu için, bir kere daha evlenmiş, eşi Sarah Ellen'le mutlu bir hayat sürmüştür. Doktorun aradığı yuva, aslında Sarah'dır. Altmış yedi yaşındaki eşini, kendisi doksan yaşındayken kaybetmiştir. Sonra da pek uzun yaşamamış, ailesi onun üzüntüden öldüğünü söylemiştir. Bugün Shawnee-Oklahoma'da, küçük bir mezarlığın sessizliği içinde, yan yana yatmaktadırlar. "*Moral bozucu sözcüklerin çok seyrek duyulduğu ve gökyüzünün bütün gün bulutsuz olduğu yerde.*"

Ben Yahudi değilim. Ama Rosh Hashanah diye bilinen Yahudi yılbaşını hep kutlarım. Yahudilerin kutladığı gibi değil. Sinagogda da değil. On gün de sürdürmem kutlamalarımı. Ben kendimce, kendi programıma göre kutlarım. Rosh Hashanah ruhu hoşuma gider. Yeni yılın sonbaharda girmesi fikri de bana ocak ayında girmesinden daha iyi uyuyor. Öğretmen ve papaz olarak çalıştığım uzun yıllar boyunca, sonbahar benim yıllık çalışmalarımın başlangıcı olmuştur. Yaz tatilinin sonudur, yeniden işbaşı yapma zamanıdır. Sonra o zihinsel tutum devam eder. Ocak ayı geldiğinde, ben bir yaşam döngüsünün ortasına varmış olurum.

Yahudi yeni yılının on günü, "*Huşu Günleri*" diye bilinir. Birinci gün, "*Hatırlama Günü*"dür, sonu da "*Yom Kippur*", yani "*Pişmanlık Günü*"yle biter. Koç boynuzundan yapılmış bir borazan çalınır, insanları kendilerini yargılayıp değerlendirmeye, pişmanlık getirmeye, daha iyiye yönelmeye davet eder. Bu olayın merkezinde, umut duygusu vardır. Herkes özel ve kişisel hesaplaşmasını yapar ki yeni yılda yaşamını sürdürürken daha yüksek beklentileri olabilsin, yeni yıl eskisinden daha iyi geçebilsin. Ve günün birinde de, hatta belki gelecek yıl, Kudüs, yere inen Tanrı'nın kenti, gerçekten beklediği Mesih'e kavuşacaktır. Yahudiler bunu böyle görür, böyle inanırlar.

Bu yıl Rosh Hashanah'ta ben, güneydoğu Utah'ta yüksek bir tepeye çıkıp, masmavi bir gökte güneşin alev alev batışını seyrettim. Eylülün 19'uydu. Ne cemaat toplandı, ne borazan çalındı, ne ilahiler söylendi, ne dualar edildi, ne de mumlar yakıldı. Yalnızca gün battı, gece indi. Büyük bir sessizlik. Gözlerimi yıldızlara doğru kaldırdığımda, altmış milyon ışık yılı. Gerçekten "*Huşu Günleri*".

Geçmiş yıllarda bazen Rosh Hashanah gününde bir nergis dikerdim. İyi günleri yalnızca ummanın yetmeyeceğini kendime hatırlatmak için. İnsanın geleceğin kalitesine fiilen katılmak zorunda olduğunu bilinçlendirmek için. Eğer gelecekte çiçekler istiyorsam, ekim işini şimdi yapmam gerekir.

Bir yıl da bir elma ağacıyla birkaç çilek fidesi dikecek kadar ileriye götürdüm işi. Bunların çiçeğini de, meyvesini de uzun süre göremeyeceğimi biliyordum. Yine de onlar ortaya çıktığında ben hâlâ buralarda olmak istiyordum. Umut ve inanç aslında hareketli fiiller olmalı.

Arkadaşım Willy ile altı yaşındaki kızı Emily, geçen yıl soğanlı çiçekler diktiler. Tohum satan dükkâna gidip hem soğanları, hem onları dikerken gerekecek araç gereci aldılar. Sonra kendi mahallelerine dönüp o soğanları kendi yolları üzerindeki her yere diktiler. Bakkala giderken, Emily'nin okuluna giderken, yakındaki oyun bahçesine giderken önünden geçtikleri yerlere. Emily şimdilik bunu, babasının kendisiyle birlikte oynadığı oyunlardan biri sayıyor. Willy ise olaya "*olumlu vandalizm*" diye bakıyor.

Her yıl bahar ayında oturduğumuz yerdeki lunapark açıldığında, daha ilk günden ben iki oğlumla birlikte sıraya girmiş durumda olurdum. Tabii bu çok uzun yıllar önceydi. Lunaparkta ne oyuncak varsa hepsine binerdik. Atlıkarıncaya da, çarpışan otolara da, dönmedolaba da, galaksiye de, hepsine. Ketten helvası, sosisli sandviç, elma şekeri, karamelalı mısır yerdik. Atın ölümü arpadan olsun, derdik kendi kendimize. Bu da bir hayat felsefesi. Yaptığını sonuna kadar yap, sonra da sonuçlarına katlan!

Çocuklar şimdi koca adam oldu, evlendi, hayatlarını kazanmaya başladılar. Bu tür çocukça şeyler için fazla büyükler artık. Ama ben yeni baştan gitmeye başladım oraya. Çünkü artık onlardan gencim. Karım ikide bir, "*Çocukluğunu arıyorsun,*"

diyor. Ne olmuş? Belki de bulurum. Yetişkin olmaya uğraşmaktan bıktım usandım. Bunun nasıl bir şey olduğunu biliyorum. Beni bir seçim yapmaya zorlamayın.

Gerçi lunaparktaki oyuncaklara binmiyorum, o saydığım şeyleri yemiyorum. Bu arada birtakım şeyler öğrendiğim doğru. Zaten yaşlılık indirimlerimin başlamasını bekliyor ve torunlarım oraya gitmeye hazır oldukları zaman formda olmak istiyorum.

Şu ara gidişimin nedeni, evden işe yürürken lunaparkın yolunun üstünde olması. Durup seyre diyorum. İnsan bu konuyu düşünür, sonra da yer alan etkinliklere heyecansız gözlerle bakarsa, zekâsını sorgulamak gelir içinden. İnsanlar kendilerini çok korkutacağını önceden bildikleri bir şeye neden para ödüyorlar? Üstelik bunu neden tekrar tekrar yapıyorlar? Oğullarımla ben neden yıllarca her bahar mevsiminde gittik oraya?

Bunun risk alma kavramıyla bir ilişkisi var. Çılgınlık. Serüven. Dünyaya bağlılıktan kurtulmak, ama bunu güvenli bir biçimde yapmak. Adrenalinin vücudumuzu doldurmasını, ölüm kalım noktasındaki dozuna varmasını istemek. Korku ve özgürlük. Hepsi var herhalde. Bilinçli olarak böyle düşünmüyorduk, ama bu sözcükler bizim yalnız istemekle kalmayıp ihtiyaç da duyduğumuz şeyleri özetliyor.

Bahar geldiğinde tüm canlıların özsuyunun yükselmesi.

Oradan dönüşte, hayatın daha dünyasal görevlerine kalbim hafiflemiş olarak başladığımı, kendimi biraz daha cesur hissettiğimi, yaşamı biraz daha çok sevdiğimi biliyorum.

Oğullarımla dönmedolabın tepesine yükselirken ruhumun bir yerinde bir heyecan patlaması hissederdim. Oturduğumuz sepet havada sallanıp durur, müzik kulaklarımı patlatır, aşağıya iniş başlarken hepimiz bir ağızdan YAAAAAğğğh... diye bağırdık. Gökyüzü maviydi. Güneş parlardı. Her şey yeşil, canlı, çiçekliydi. Biz de öyleydik.

O an için, biz de *ilkbahardık*.

Tipki Amerika kızilderililerinin yağmur dansını yapışları gibi. Bu insanlar yağmur konusunda dans etmiyor, yağmur olup

yağıyorlar. Biz de ilkbaharı seyretmekle kalmıyorduk. İlkbaharın kendisi oluyorduk. Antropologlar buna "*Katılımcı mana*" adını veriyorlar. Kızılderililerse "*Hayat yolu*" diyorlar.

Çocukluğumu yaşadığım kentte Paskalya sabahları şafak vakti bir ayın yapılırdı. Waco halkının yaklaşık yarısı gün doğarken kalkar, yeni elbiselerini giyer, mezarlıkta toplanırdı. Herkes doğuya döner, doğan güneşi ilahilerle, dualarla karşılardı. İnanca göre, Mesih doğudan gelecekti. Geldiğinde hem ölüleri, hem de dirileri alıp gökyüzüne götürecekti. Bu insanlar bu olayı kaçırmak istemiyorlardı.

Benim teolojim o sıralarda pek net sayılmazdı. Zaten şimdi bile pek net değildir. Ama o ilahiler söylenirken hissettiğim gücü hep hatırlarım. Derken güneş kendini gösterir, ben de kendimi göğe uçuyor sanırdım. Ne var ki, hiçbir zaman uçmazdım. Her yıl giderdik oraya. Tek yükselen güneş olurdu. Ne meleklerin korusu duyulur, ne de Mesih gelirdi. Annemin açıklamaları, benim uğradığım düşükrıklığını gidermezdi. Bazen Paskalya'nın kutlandığı pazar günü şakır şakır yağmur yağar, güneş falan gözükmez, ama biz yine de oraya giderdik. İşte böyle olması, her şeyin baştan sona bir düzmece olduğu yolundaki duygularıma güç kazandırdı. Yağmur yağarken Mesih'in gelmeyeceğinden emindim.

Şimdi artık güneşin doğuşunu ya da dünyanın güneşe doğru dönüşünü seyretmek, rastlantı sonucu gerçekleşen bir şey. Başka bir işe giderken arada gördüğüm bir şey. Spor yaparken gördüğüm, bakmaya vakit bulamadığım bir şey. Bugün dostlarımı pazar sabahı gün doğmadan kalkmaya, en iyi elbiselerini giyip mezarlığa gelmeye çağırırsam, pek de başarılı olacağımı sanmıyorum. Bu işler romantiklere, uykusuzluk çekenlere, pazar ressamlarına ve dinsel fanatiklere göre. Kimin vakti var böyle biri olmaya? Aslında öyle biriyssek bile... kimin vakti var? Ama hayatımda kutlanacak hiçbir gün olmaması da

bir şeylerin kaybedildiği duygusunu veriyor. Ne Rosh Hoshanah, ne de Paskalya'da gün doğuşu. Pazar bile pek kalmadı artık. Öyle bir çağda yaşıyoruz ki, dükkânların günde yirmi dört saat ve haftada yedi gün açık olması büyük ilerleme sayılıyor, hafta sonlarında çalışmak da girişimciliğin simgesi olarak görülüyor. Ben hafta sonu tatilini kutlamak için yalnızca pazar gazetesini sonuna kadar okumanın yetmeyeceğini hissedenlerdenim. Hayatımı ilk seferinde iyi yaşamaya zamanım yoksa, geri dönüp tekrar yaşamaya nasıl zaman bulurum?

Biliyorum, istersem kiliseye gidebilirim. Ama ben elji yıl boyunca hemen her pazar kiliseye gitmiş biriyim. Benim özlediğim bazı tatil kutlamaları var ki, bunlar kilisedeki sıralarda oturmakla gerçekleşmiyor.

Aklıma eskiden tanıdığım bir hanım geldi şimdi. Sorunları için ruh hekimine başvurmış. Adam onu dinleyip bir reçete yazmış. Sonra da, "Bu reçeteyi uygulayıp bitirmeden buraya gelmeyin," demiş, ağzından söz almış. Eczacı reçeteyi okuyunca kadına geri uzatmış. "Ben yapamam bunu," demiş. "Ancak siz yapabilirsiniz." Reçetede şunlar yazılıymış: "Bir pazar günü gün doğarken mezarlıkta yürüyüş yapıp şafağı seyredin."

Kadın öyle yapmış. Genel tabloyu bir kere daha görmeyi başarmış. Yıllardır ilk kez kiliseye gitmiş. Şimdi yılda birkaç kere ziyaret ediyor. Bu yüzden cennete gidecek değil. Ama dünyadaki hayatı artık cehennem olmaktan çıktı.

Tokyo Uluslararası Havaalanından pek uzak olmayan bir yerde, Budist dininin Şingon mezhebine ait eski ve büyük bir tapınak olan Naritasan vardır. Bu tapınak, "Sabit Bilgelik" Tanrısı Fudo-Myo-o'ya adanmıştır. Her yıl buraya on beş milyonu aşkın insan gelir. Büyük tapınağın bahçesi içinde, tüm Budist kutsal kitap türlerinin bulunduğu bir de küçük tapınak vardır. Kutsal kitaplar yuvarlak, dört beş metre yüksekliğinde bir yapıda sak-

lanır. Bu yapı, dönen bir kaidenin üzerine monte edilmiştir. Tek-kerli tabandan ince, uzun, mızrak gibi çubuklar uzanır. Ziyarete gelenlerin bu çubuklardan birinin arkasında durup, bir kere çevirmesi âdetidir. Kuvvetle itmek gerekir, çünkü çok ağırdır. Yavaş döner, siz de bu arada Budizmin temel gerçeklerini düşünürsünüz.

Tanrıların dikkatini sizin yaptığınız bu harekete çeken bir zil vardır, onu çalarsınız.

Daha sonra dertlerinizi bir kâğıda yazar, kâğıdı katlar, ahşap ve bambu karışımı çite takar, orada bırakırsınız. Zamanla yağmur, rüzgâr ve güneş, sorunlarınızın yazılı olduğu o kâğıdı yok eder.

Budist değilim. Japon da değilim. Ama Naritasan'ı iki kez, başka yerlere gidip gelirken ziyaret ettim. Durup koca tekeri çevirdim, dertlerimi yazıp o çite bıraktım. Bu törensel anları anlatabilecek sözcük yoktur, sözcüklerin çözüm bulacağı nedenler de yoktur. Bu yalnızca temel ihtiyaçlarla ilgili bir temas anıdır. Ebedi kaygılara yönelik anlık bir jesttir.

1 Ocak 1990. Nagano-şi, Japonya. Zenkoji Tapınağı. Kondo Holü, Japonya'nın Japon damına sahip en büyük ahşap binasıdır. Otuz metre yüksekliğindedir ve 1766 metrekairelik bir alan üzerine oturmuştur. Devsel boyutlardadır. Fransa'daki Gotik Chartres Katedralinin Japon karşılığıdır.

İçerde, yüksek mihrabın orada, Amida Üçlüsü bulunur. (Amida Buda, iki yanında da Kannon ve Daisişi bodhisattva'ları.) Mihrabın sağında bir merdiven vardır. Oradan upuzun, zifiri karanlık, dairemsi bir koridora girilir. Koridor, mihrabın altına doğru sapar. Bu koridorun bir yerinde, duvarda bir kilit asılıdır. Siz bu karanlık yolda el yordamıyla ilerlerken şansınız tutar da kilide dokunabilirseniz, kaderinizde Budist cennetine gitmek yazılı demektir. Ya da... öyle inanılır.

Ben ocak ayının birinci günü oradaydım. Karanlıkta duvarları tuta tuta ilerliyor, karımı da elinden tutmuş, arkamdan çe-

kiyordum. (Karım karanlıktan korkar. Ben de korkarım. Ancak o bunu bilmez, benim elimi tuttuğu sürece tehlike olmadığını düşünür. Aile efsaneleri.) Her neyse, o ahşap tünelde ilerlemeye çalışıyorduk. İçerisi gerçekten çok karanlıktı.

Duvarlara, tavanlara, yerlere dokunup kilidi araya araya gidiyordum. Bulacaktım o kilidi. Ama ben Batı türü kilit arıyordum. Elime değecek bir şeydi aradığım. Şansım tutmuyordu. Sonunda karanlıkları yarıp yeniden aydınlığa çıktığımda, içimde hem rahatlama vardı, hem de o koridorda kilit falan olmadığı yolunda bir kuşku. Herhalde bir başkası bulmuş, alıp gitmişti. Ben karanlıkları boşuna dolaşmış, hiçbir şey bulamamıştım.

Papaza bunu sordum. Yüzüme anlayışlı anlayışlı gülümsedi. "Belki de doğru şeyi doğru biçimde aramıyordunuz," dedi. "Bu bir geçiştir. Koridorun kendisi kilittir. Bir yıllık hayatı temsil eder. Kilidi açmak demek, karanlık yolculuğu cesaretle ve yüreğinizde ışıkla yapmak demektir. Mutlu Yeni Yıllar."

Arkadaşıım Grady ile çok vakit geçirmemin nedeni, çoraplarıyla pabuçlarını giyişini seyretmeyi ilginç buluşumdur. Jimnastik salonunda birlikte spor yaparız. Duşumuzu aldıktan sonra giyinmeye başladığımızda, sıra olayın en önemli bölümü gelir. Grady, çorap-pabuç performansını sahneler. Önce her bir çorabı dikkatle inceler, son defasında hangisini hangi ayağına giydiğini saptamaya çalışır; başparmağının geldiği taraf fazla eskimesin diye bu kez tersini yapmak niyetindedir. Ayrıca, çorapların içini dışına çevirir, iki yüzünün de eş eskimesini sağlamaya çalışır. Şaka etmiyorum. Bu pek karmaşık bir süreçtir. Kolay iş değildir. İyi biliyorum, çünkü bir keresinde, Grady ortalarda yokken ben kendim de denedim.

Grady çoraplarını istediği gibi ayarladıktan sonra, önce ilk ayağına çorabı ve pabucu giyer, hatta eğilip bağlarını da bağlar. Ancak ondan sonra öteki ayağa gelir sıra. Benim gözlemlediğim kadarıyla, çoğunlukla insanlar önce iki çorabı, sonra da iki pabucu giyerler. Normal sıralama, çorap çorap, pabuç pabuç düzenindedir. Grady'ye gelince, o, çorap pabuç, çorap pabuç tipi adamdır. Onunla bu konuyu hiç konuşmuş değilim. Belki kendi bildiği bir nedeni vardır. Upuzun bir neden belki. Ama ben bilmek istediğimi sanmıyorum.

Grady'yle ikimiz yıllardır birlikte poker oynarız. Belki iki yüz yıl, belki daha çok. Yok canım, o kadar da olmamıştır herhalde. Hem, zaten onun adı da Grady değil aslında. Ama Grady olması gerekirdi. Böyle insanlar tanır mısınız siz de? Hani doğduğunda yanlış isim konmuş insanlar? Adının Grady olması gereken bir tek insan tanıyorsam, o da odur. Neyse, bu konuyu burada bırakalım. Grady'yle pokeri iki yüz yıldır oynuyoruz dememin nedeni, elini ne yapacağına karar vermek için ÇOK UZUN SÜREYE ihtiyaç duymasıdır. Kendisine kaç kart istediğini sorduğunuzda, o düşünürken gidip bir Çin yemeği yer dönersiniz

isterseniz. Döndüğünüzde onu hâlâ düşünüyor bulursunuz. Sizin gittiğinizin farkına bile varmamış olabilir. Grady öyle rastgele kararlar vermez.

Ama bu yazı Grady'nin poker oynayıyla ilgili değil. Onun hayatının anlamıyla ve iki galon sarı boyayla ilgili.

Grady'nin bir ölçek sorunu vardır. Burada "ölçek" sözünün anlamı, örneğin gerçek dünyayı asıl referans temeli olarak alıp, yirmi mili bir santim boyunda gösterecek bir yol haritası çizirken kullandığımız anlamdır. Bizim Grady, aynı anda birkaç ölçeğe göre yaşamaya çalışır. Hem şimdiki zamanda, hem de bir yandan, gelecek zamanda. Anlatayım.

(Ama bu arada, Grady'nin çok akıllı biri olduğunu söylemem gerekir. En gözde üniversitelerden aldığı türlü türlü diplomalar, duvarlarından size bakıp buna tanıklık etmektedir. Ne var ki, akıllı olmak demek, aptal olmamak demek değildir. Geliri de iyi sayılır. Onun başını derde sokan şey, tutumudur.)

Her neyse, biz gelelim boyaya.

Olay yedi yıl kadar önce, Grady'nin evliliğini yıkarak evden ayrılıp tek başına bir apartman dairesine çıkmasıyla başladı. Geçici bir düzenleme. Ya da kendisi öyle diyordu. Tuttuğu daire berbat bir yerdi. Bir zamanlar epey güzel olan bir apartmandaydı; oysa şimdi bina kararmış, küflenmiş, iç karartan bir yer olmuştu. Merdivenleri bayat kızartma kokularından geçilmiyordu. Bizimki, yedi yıldan beri *geçici olarak* orada. Söylediğine göre, geleceğin biraz netleşmesini bekliyormuş. Ya bu daireyi elden geçirecek ya daha iyi bir yere çıkacak ya da karısının, ailesinin yanına dönecekmış. Tabii bu çok gülünç, çünkü karısı beş yıl önce onu boşayıp, başkasıyla evlendi, eski evi sattı ve Wyoming'e taşındı. Sıyrıldı bu işten artık. Özgür ve serbest. Ama Grady'nin kafasında tam anlamıyla çılgın bir iyimserlik var; karısının artık gitmiş olduğuna, her şeyin bittiğine hâlâ tam inanmıyor. Dediğim gibi, Grady kararlarını aceleyle vermez.

Bu berbat apartmanda yedi yıldır oturuyor; her saniye, evinin ne kadar korkunç olduğundan, ne kadar canını sıkıtiğından yakınıp sızlanıyor. Geceleri o eve dönmekten nefret ediyor. Evin çok çirkin olduğunu söylüyor. Arkadaşları da bu görüşe katılıyor. Canının sıkılmasını istemeyen hiç kimse, kalkıp Grady'nin evine gitmiyor.

Duvarları gri. Halısı gri. Perdeleri gri. Mobilyaları da gri. En azından duvarları boyaması gerekir. Ne renge boyayacağını bile biliyor. Sarıya. İki galon alsa, salonu rahat boyar. En azından bir başlangıç olur. Ama işte sorunun ruhu orada zaten.

Çünkü duvarları boyarsa, mobilyalar oraya uymayacak, çıkıp yeni mobilya alması gerekecek. Yani, alışveriş yapacak. Oysa onun alışveriş yapacak zamanı yok. İç dekoratör tutmak istemiyor. "Onlar hep kendi fikirlerine göre hareket edip, çılgın modaları izlerler. Hem zaten, yeni mobilya alacağıma göre, bari daha iyi bir yere çıkayım," diyor.

Ne var ki, istediği tür daireler çok pahalı. Ayrıca kira kontratına imza attı mı, telefon numarası değişecek, buna göre yeni mektup kâğıtları bastırması gerekecek. "Eh, bunca sıkıntıyı ve masrafı göze alıyorsam, ev satın alsam da olur," diyor, çünkü gayrimenkullerin değeri artıp duruyor. Parasının yetişmeyeceği düzeylere varmasını beklemek niye?

Ama ev almak da öyle zor iş ki! Emlakçilerle uğraş, bankalarla uğraş, kredi çekleriyle uğraş, falan filan. Hem, ya bu arada âşık olursa ve o kadın yeni evi sevmezse? Ya da yeni karısı çocuk isteyebilir, oysa o, okulların pek de iyi olmadığı bir mahallede ev almış olabilir. Bu kez de çocukları özel okullara yazdırmanın masrafına dayanmak gerekebilir.

Ya da, kimbilir, belki eski karısı onu terketmekle büyük bir hata yaptığını anlar, geri dönmek ister. Aldığı ev karısının istemeyeceği bir ev olur, üstelik Grady ikinci evliliğinden doğan çocukların özel okul taksitlerini de hâlâ ödüyor olur. Böyle bir durumda, çok geçmeden ruh hekimine gitmeye başlaması gerekecektir; oysa, o tür tedavilerin kaçta çıkacağını da bilmeyen mi vardır?

Grady'ye göre, iki galonluk boya, uzun vadede yarım milyonluk zararlara yol açabilir. Bunu da kim ister?

Ben de katılıyorum onun bu görüşüne. "Riski var, evet," derim ona. Güneş de bir gün ölmeye başlarsa, nasılsa fazla kızışacak, tüm dünyayı alev alev bir yangın yığınının çevirecek, o zaman aldığı ev yanacak, kendisi harcadığı zamanın ve zahmetlerin boşa gittiğine üzülecek, üstelik olmayan çocukların olmayan özel okullarına giden para da ziyan olacak. Bu arada, bina kemiren

karıncalar gelecek, enflasyon yükselecek, durgunluk doğacak, kıtlıklar, seller, depremler, küfler, ayak nasırları, jeolojik sistemde çarpıklıklar ortaya çıkacak. Salonunun duvarlarını sarıya boyaması, belki de dünyanın sonunu getirecek. Grady, benim sorununu bu kadar iyi anlayışım karşısında rahatlamış görünür.

"Grady," derim ona o zaman. "Sen kendini bir kayıp eşya derneğine kaydettir. İki hafta geçer, kimse sana sahip çıkmazsa, bir iğneyle uyuturlar seni. Tek çaresi bu. Çünkü sen yaşayamayacak kadar aptalsın."

Grady çıkmaza saplanmış durumdadır. Çıkmazdan kurtulmakla tutkallardan kurtulmayı eş anlamda alır.

Bir de bu ölçek sorunu vardır onun. Aynı anda, birkaç zaman boyutunda birden yaşama sorunu. Bugünü de, yarını da, gelecek haftayı da, gelecek yılı da, gelecek on yılı da, gelecek yüzyılı da hep birarada yaşamaya çalışmaktadır. Bir yandan şimdilik o dairede, bir yandan da ilerdeki evlerinde yaşamaya çalışmaktadır. Ben ona, "Şimdiden kendine bir mezar yeri satın al, çukuru kazdır, üstüne bir çadır ger, oraya taşın," derim. Aradaki patirtiları atlamış olur o zaman.

Sonunda hepimize gına geldi. Yani Grady'nin arkadaşlarına. Şimdiki zamanla gelecek zamanın arasında böyle kızkakta kalmak yeter, diye düşündük. Bu yakınmalar, sızlanmalar da yeter. Onu dünyadaki sefil hayatının bir sonraki aşamasına zorla itmeye karar verdik. Bir hafta sonu Grady dağa, kayağa gitmişken, gidip boyaları biz aldık ve salonunu boyayıverdik. Mobilyaların bir kısmını hayır derneğine bağışladık, halısını yıktattık, camlarını sildirdik, bir saksı bitkisiyle bir kavanoz içinde balık getirdik. Geceleri yanında canlı varlıklar olsun istedik.

Bu jestimizden çok hoşnut kaldı. Hatta gözleri yaşardı. Hepimizi yemeğe götürdü, teşekkür üstüne teşekkür etti. Ama mutlu değildi.

Boyaydı nedeni. Boyanın rengi yanlıştı. Biz orta koyulukta sarı kullanmıştık. O ise açık sarı düşünmüştü. Şimdi orayı bir kere daha boyarsa, bizim duygularımızı incitecekti. Boyamazsa, bu kez de o sarı deli ediyordu onu. Grady bir kere daha çıkmaza saplanmıştı.

Eski karısına, kendisini çok iyi anladığımızı belirten bir kartpostal gönderdik. Sonra da Grady'ye o lanet olası boyaların faturasını yolladık.

Onunla hâlâ görüşüyor olmamın tek nedeni, evine yeni perdeler asmasını sağlamak için. Yeni perdenin nelere yol açabileceği konusunda konuşabileceğim tek insan Grady. Hatta "Yapsan Yazık, Yapmasan Yazık Derneği" diye bir dernek bile kurabiliriz. Buzdolabı Kardeşliği Derneğinin bir alt organı olur. Herhalde hiç üye bulamayız. Bu tür insanlar, derneğe üye olmalı mı, yoksa bekleyip görmeli mi, bir türlü karar veremezler çünkü.

"Tanrı'ya inanır mısınız, Bay Fulghum?" (Benimle röportaj yapan gazeteci birdenbire konuyu değiştirmiş, günlük hayatın ayrıntılarından çıkıp, ilahiyat tanımına yönelmişti.)

"Hayır, ama Howard'a inanırım."

"Howard mı? Howard'a mı inanırsınız?"

"Annemin genç kızlık soyadıyla ilişkilidir."

"Annenizin genç kızlık soyadı mı?.."

"Soyadı o zaman Howard'mış. Memphis'in kalabalık bir ailesinden geliyor. Aile birbirine çok yakınmış. Onlara 'Howard Ailesi' denirmiş. Ben küçükken kendimi Howard Ailesinin bir üyesi olarak görürdüm, çünkü konuşmalarda bu söz ikide bir geçerdi. 'Howard Ailesi toplanıyor,' 'Howard Ailesine göre insanlar büyükannelerine mektup yazmalıdır,' falan gibi sözler. Ailenin başı olan büyükanneme 'Howard Ana' denirdi.

"Sen de onu... Tanrı mı sanırdın?"

"Yo, hayır. Tek istediğim, Howard adının tâ küçüklüğüm-den beri benim için ne kadar önemli olduğunu anlamanız. Olanlara gelince; dört yaşımdayken beni kilisenin pazar okuluna başlattılar. Orada ilk duayı öğrenirken duanın içindeki bir sözü 'Howard' kelimesine benzettim. 'Howard'dır senin adın,' diyorlar sandım. Küçük çocuklar duaları ağızlarının içinde gevelerler. Benim Howard demekte olduğumu hiç kimse farketmedi. Ben de Tanrı'nın adının Howard olduğuna inanmayı sürdürdüm. Kendimi de onun ailesinden, yani Howard Ailesinden biri olarak gördüm. Bana büyükbabamın ölüp cennete gittiği söylenmişti. Bu yüzden Tanrı'yla büyükbabam birbirine karıştı, sonunda tek oldu çıktı. Bu durumda, Tanrı konusunda oldukça rahat duygular beslemekteydim. Akşamları yatmadan önce yatağımın yanına diz çöküp dua ederken, ne büyük adam benim büyükbabam, diye düşünüyor, kendimi evrenle çok yakından bağlı hissediyordum. Howard Ailesi Şirketi."

"Beni işletmiyorsunuz ya?"

"Yok canım. İnsanların ilahi konulardaki imgeleri zaten hep benzetmelerden oluşur. Bu da bir benzetmeydi işte. Bu tutumu öyle uzun süre sürdürdüm ki, büyüüp kuşkuculuk, inançsızlık, yeniden değerlendirme ve akıl karışması aşamalarından geçerken bile, zihnimin bir köşesinde hep Howard'a inanmayı sürdürdüm. Çünkü insanın çocukluk hayali asla uzaklaşmaz. Ben de bir parçasıyım o büyük kurgunun. Yaşıyordum, çalışıyordum ve benliğim de ailenin şemsiyesi altındaydı."

"Eee? Hâlâ mı inanıyorsunuz... Howard'a?"

"Size söyleyeceğim şey belki lafı çevirmek gibi gelebilir ama inan ki sorunuzun tek doğru cevabı bu. On üçüncü yüzyılda yaşamış bir Hristiyan mistikten alınan sözler bunlar. Meister Eckhart'tan. 'Benim Tanrı'yı gördüğüm göz, Tanrı'nın beni gördüğü gözün aynısıdır.' Ben buna inanıyorum."

"Yani bu söz, sizin Tanrı olduğunuz anlamına mı geliyor?"

"Hem evet, hem de hayır. Duruma bağlı. Bazı kültürlerde, biri çıkıp, 'Ben Tanrı'yım,' dese, deli diye bir yere kapatırlar. Ama diğer bazı kültürlerde, adam, 'Ben Tanrı'yım,' deyince herkes, 'Nasıl oldu da bugüne kadar anlayamadın?' diyor. 'Tanrı'ya dua ediyorum, onunla konuşuyorum,' dersen, sana dindar deriz. Ne var ki, 'Tanrı benimle konuşuyor,' dersen, o zaman sana deli deriz."

"Pek anlayamadım sanıyorum."

"Şöyle düşünün. Eğer Tanrı'yı her yerde varolan bir varlık olarak düşünürseniz, bu çok büyük fark yaratır. Hem yukarlarda, hem de buralarda."

"Evet."

"Howard, Tanrı'nın transandant bir imgesidir. Çocukluğun Tanrı'sıdır. Kocaman beyaz sakalı olan, bulutların üzerindeki tahtında oturan biri. Yukarlarda. Bizden ayrı. Transandant. Ama beri yandan, eğer Tanrı her yerdeyse, onun olmadığı hiçbir yer yok demektir ve ben de Tanrı'dan ayrı olamam. O zaman, benim Tanrı'yı gördüğüm göz, Tanrı'nın beni gördüğü göz oluyor. Tanrı'yla benim aramda hiçbir sınır kalmıyor."

Uzun bir sessizlik oldu. Gazeteci gülümsedi. Ben de gülümsedim. Sonra konuyu değiştirdi. Yayınladığı yazıda Howard'ın hiç adı geçmedi. Bunun nedenini anlayabiliyorum. Bazı şeyleri yazmak zordur. Düşünmek de zordur. Hatta kavramak da. Belki bana o soruyu sorduğu zaman, evet, deyip geçmeliydim. Ona iyilik olsun diye. Ama aslında ben Tanrı'yı düşünme işini bitirmiş değilim. Çocukluğumun Tanrı'sıyla orta yaşlılığımın Tanrı'sı, daha ileriki yaşlarımda gelecek olan Bilgelikler Tanrı'sıyla karışmış durumda. Howard bunu anladı.

Melbourne'den Atina'ya uzun bir uçak yolculuğunda, gecenin geç saatinde, Avustralyalı bir marangozla ve Hintli bir hidroloji profesörüyle uzun bir teoloji tartışması yaptım. Üçümüz yan yana oturuyorduk. Tanrı konusunun açılması, yemek tep-silerimiz geldiğinde, içinde küçük bir karta basılmış şükran du-asını bulduğumuzdandı. Profesör, *bu* yemek için hiçbir Tanrı'ya şükran falan borçlu olmadığını söyledi. Marangoz hemen kalemını çıkardı, bir şikâyet duası yazdı. İşte tartışma bu arada başladı ve devam etti.

Tanrı'nın varolup olmadığını tartışmak, tıpkı pirelerin, köpek var mı, yok mu diye tartışmasına benziyor. Tanrı'nın adının ne olduğunu tartışmak, pirelerin köpeğin adını tartışması misali. Kimin kafasındaki Tanrı kavramı daha doğru diye tartışmak da, pirelerin, köpeğin içlerinden hangisine ait olduğunu tartışması gibi bir şey.

Üçümüz bir süre sessizce yemeklerimizi yedik, hem o berbat yiyecekleri, hem de teolojik gerçeğin Avustralya türünü sindirdik.

Daha sonra Hintli profesörle ikimiz, Boeing 747'nin ön sahanlığında, tuvaletlerin bulunduğu yerde yan yana durduk. Haritadaki rotada gördüklerimizi, uçağın yuvarlak penceresinden görünenlerle karşılaştırdık.

Avustralya kıtasının üzerinden, sonra Singapur'dan, Malez-ya'dan, Hindistan'dan, Pakistan'dan, Suudi Arabistan'dan geçip Atina'ya gidiyorduk. Daha çok okyanuslar üzerindeydik.

Yine teoloji. Hintli hidroloji profesörü konuşuyordu bu kez. "Hidroloji demek, atmosferdeki, yeryüzündeki ve topraklarla kaynaklardaki suların özelliklerinin, dağılımının ve etkilerinin bilimsel incelemesidir." Bu sözü kartvizitine bastırmıştı, çünkü her tanıştığı insana hidrolojinin ne olduğunu anlatmaktan bıkip usanmıştı. Özetle, adam bir su uzmanıydı.

Bu uçağın, güneşe tapanlar ülkesinden hareket ettiğini söyledi. Giysilerinin çoğunu çıkarıp kumsallarda yatan insanlardı onlar. Ve şimdi de, Allah'ın tüm kadınlardan örtülü gezmelerini, plajlarda bile kapalı kalmalarını istediğine inanan insanların ülkeleri üzerinden uçuyorduk. Tanrı'nın adı ülkeden ülkeye değişiyordu. Her ülkenin kutsal kitabı aynı değildi. Törenler, dogmalar, cennete giden yollar da farklıydı. Türlü dinlere inananlar, kendilerinininkinin doğru olduğundan o kadar emindiler ki, kendi inançlarının ve benzetmelerinin üstün çıkması için seve seve birbirleriyle savaşıyor, birbirlerini öldürebiliyorlardı. Oysa şu anda, bu uçağın içinde huzurlu huzurlu uçmakta olanlar da yine bu insanlardı.

Belli ki bu durum profesörün canını sıkıyor, onu üzüyordu.

Başını iki yana sallayarak, "Neden böyle olmak zorunda bu işler?" diye soruyordu. "Neden? Neden?"

Profesör o sıra altımıza serilmiş yatan Hint okyanusunu gösterdi.

Sudan söz ediyordu. Kendi uzmanlık dalından.

"Su her yerde vardır. Tüm canlıların içinde de vardır. Bizler sudan ayrılamayız. Su olmadı mı, hayat da yoktur. Nokta. Su pek çok biçimde bulunabilir. Sıvı, buhar, buz, kar, sis, yağmur, dolu. Ama biçimi ne olursa olsun, yine de sudur o.

"İnsanlar türlü dillerde onun her biçimine türlü adlar verirler. Gerçek adının hangisi olduğunu tartışmak çılgınlıktır. Adına ne dersiniz deyin, suda bir fark olmaz. Neyse odur.

"İnsanlar suyu türlü kaplardan içerler. Fincandan, bardaktan, sürahidenden, deri tulumlardan, kendi avuçlarından... her neyse. Hangi kabın suya daha uygun olduğunu tartışmak deliliktir. Kap, suyu değiştirmez ki!

"Kimi onu sıcak sever, kimi soğuk, kimi buzlu, kimi karcıklı, kimi de içine bir şeyler karıştırılmış durumda sever. Karıştırılan alkol olur, kahve olur, her türlü şey olur. Önemi yok. Bunlar suyun niteliğini değiştirmez.

"Adına, kabına, karışımına aldırırmamak gerekir. Bunlar önemli değil.

Bizim ortak yanımdır, susamaktır. Susamak!

Hayat suyuna susamak!"

Su için geçerli olan, Tanrı için de geçerliydi.

Hidroloji profesörü, "Ben Tanrı'yı fazla bilmem," dedi.

"Benim tek bildiğim, sudur. Hepimizin sonsuz bir okyanus üzerindeki dalgalar olduğumuzu bilirim. Dalgalarla su birdir, onu bilirim."

Her birimize birer bardak su doldurdu, içtik.

Altı yaşındaki Emily, şükretme manyağı kesilmişti. Kendine "Büyük Aminci" diyordu.

Ailesi pek dindar sayılmazdı, sofraya otururken hep birlikte dua etmek gibi bir gelenekleri de yoktu. Ancak Emily şimdi bu geleneğe kendini iyice adanmış gibi görünüyordu. Babası (arkadaşım Willy) kızının bu fikri nereden kapıldığını bir türlü çıkaramıyordu; ama aile en küçük çocuklarının inancını yerle bir etmek de istemiyordu. Bu nedenle, sofraya oturduklarında hepsi âvuçlarını birleştirip başlarını eğiyor, Emily'nin yüksek sesle söylediği duayı dinliyor, ancak ondan sonra yemeye başlıyorlardı. Emily kendi kutsal inancının başazizesi kesilmişti. Gür sesiyle duaya başlıyordu:

"Merhaba, ben Emily. İyiyim, sen nasılsın?

Gökyüzü için, kuşlar için falan teşekkür ederim.

Aslında oldukça iyi bir hafta geçiriyorum.

Patates püresi için de teşekkür ederim, ama fasulyeler için etmiyorum.

Kıyma rostosu için çok teşekkür ederim.

Ayrıca sana sandalyeler için, masalar, kapılar, kanepeler, televizyon, duvarlar, çatı, yatak, banyo, havlular, çimenler, butlar için, sokaklar için..."

(Bu arada, dualarını kendi başınayken etmekten hoşlanan sekiz yaşındaki ağabeyi dişlerini gıcırdatmaya, gözlerini yukarı doğru devirmeye başlamış oluyor, Emily'nin zırvaları saydığı bu sözlerden usandığını belli ediyordu. Emily de hemen susmazsa sonra acısını çekeceğini anladığı için sözlerini çabucak toparlıyordu.)

"Kendine iyi bak. Amin. Emily."

Ailesi bu günlük söyleve *'Emily Raporu'* demeye başlamış. Çocuk her nasılsa, onları hareketsiz oturtup kendini dinletmenin bir yolunu bulmuş. Günümüz aile hayatının karmaşık trafiği içinde, pek sık rastlanmayan bir şey.

Emily duasını ederken, babası da yan gözle ona bakar dururmuş. Kızını iyice görebilmek istermiş. Emily masum dünyadan çıkıp gerçek dünyaya geçtiğinde, en küçük çocuğunu bu haliyle hatırlayabilmek için. Çocuk bir gün varoluş esrarına karşı kendi benliğini ilan ettiğinde, orada bulunmak istermiş.

Bu sessiz dua saniyeleri onun ruhunu sakinleştiriyormuş. Ağabeyden farklı olarak, baba o duanın bir an önce bitmesi için telaş duymuyormuş. Böyle anların fazla çabuk geçip gittiği kanısındaymış:

"Merhaba, ben Emily. Buralarda hava yine çok güzel.

Yaptığım şeye gerçekten pişman oldum. Bir daha asla yapmayacağım.

Lütfen babama yardım et. Köpekler ve kediler için teşekkürler.

Patates püresine de tekrar teşekkür etmek istiyorum.

Lütfen fasulyeler konusunda bir şeyler yapmaya çalış.

Yaklaşan doğumgünüm için özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Arkadaşlarım için teşekkür ederim, ama saçmasapan kim-seler için etmem (yan gözle ağabeyine bakarak söylüyordu bunu).

Kendine iyi bak ve teması kesme. Amin. Emily."

Bugünlerde bir ara Emily'ye Howard'dan söz etsem iyi olacak.

Howard tam Emily'nin tipi. Terside geçerli.

Çocukluğumda bana, Tanrı'nın çok güçlü olduğu ve çok uzaklarda yaşadığı söylenirdi. Ölünceye kadar onu göremeyeceğim de. "Madem ki Tanrı bu kadar güçlü, neden Meksika'da çocuklar açlıktan ölüyor?" diye sorduğumda, "Tanrı öyle istiyor, sen bunun için kaygılanma," denirdi. "Onun yerine, yaklaşan okul balosuna gitmemek için önlem almayı düşün," derlerdi. Çünkü dans etmek günahı ve ben de günah işlememeye çalışmak zorundaydım.

Şimdi büyüdüm. Tanrı'nın her yerde, her şeyin içinde olduğunu biliyorum. Tanrı'nın bulunmadığı hiçbir yer yok, benim içim de dahil. Ayrıca, açlıktan ölmenin yeterli yemek yememekten kaynaklandığını, bunun insanlarla ilgili bir sorun olduğunu, çarelerinin de var olduğunu biliyorum.

Dans etmenin çok neşelenenin sonucu olduğunu biliyorum.

Herkesin yeterli yiyeceği olduğu zaman, herkesin dans edeceğini de biliyorum. Özellikle Howard'ın.

Bunları anlamam elli yıl sürdü.

Başkalarına da söyleyin. Sonra dansa gelin.

1959 yazı. Kuzey California'daki Sierra Nevada dağlarında bulunan Blairsden kasabasına yakın, Feather River Oteli. Tatil beldesi. Ben üniversiteyi yeni bitirmiş, o otelde gece resepsiyoncusu olarak işe girmişim, biraz da ahırlardaki binek atlarının bakımına yardım ediyorum. Otelin sahibi ve yöneticisi İsviçre'nin İtalyan kesiminden. Benim çalışma koşullarım konusunda, Avrupalılara özgü düşünce ve inançları var. Onunla pek iyi geçinemiyoruz. Ben onu köylü işçilerin haddini bilmesi gerektiğine inanan bir faşist olarak görüyorum, o da beni demokrasiyi fazlaya kaçırmanın sakıncalarını gösteren bir örnek olarak görüyor. Yirmi iki yaşındayım, özgür fikirlerim var. O elli iki yaşında ve onun da kendine göre birkaç fikri var.

Bir hafta boyunca, çalışanlara her gün öğle yemeğinde aynı yemek verildi. İki büyükçe köfte, bir topak haşlanmış ekşili lahanaya ve bayat ekmek. Bu hakareti daha beter etmek için de, yemeklerin parası bize ödenen ücretten indiriliyordu. Çileden çıktım.

O korkunç haftanın cuma günü nöbetimi devralmak üzere gece 23.00'te geldim. Gece yöneticisi de oradaydı. Birkaç lokma yemek yemek için mutfağa gittiğimde, aşçının listesinde köfteyle lahananın iki gün daha devam edeceğini gördüm.

Tamamdı artık. Çıkıyordum işten. Daha iyi bir dinleyici bulamadığım için, içimi gece yöneticisi Sigmund Wollman'a boşalttım. "Burama kadar geldi artık," dedim. "Şimdi şuradan bir tabak köfteyle lahanayı alıyor, gidip otel sahibini uyandırarak suratına savuruyorum. Bıktım usandım bu pislikten, üstelik de bunu hakaret sayıyorum. Hiç kimse bana bir hafta boyunca köfteyle lahanaya yedirip parasını da benden alamaz. O kendini kim sanıyor, insan yalnız köfte ve lahanayla nasıl yaşar? Bu hiç Amerikan yaşamına uygun değil. Ben zaten köfteyle lahanayı

sevmem, bir gün bile yemek istemem, hem ayrıca otelin içini leş gibi kokutuyor. Atlar da miskin yaratıklar, otel müşterileri de enayi, ben şimdi bavulu toplayıp Montana'ya gidiyorum. Orada köfteyle lahananın adı bile duyulmamıştır. Böyle yiyecekleri domuzlarına bile vermezler onlar." Bu tür şeyler haykırıp duruyordum. O konu beni bugün bile, hâlâ öfkeliyor.

Yirmi dakika kadar estim yağdım. Neler söylediğimi burada tekrarlamama gerek yok. Havaşını anlamışsınızdır. Bu sözleri avazım çıktığı kadar haykırırken bir yandan da resepsiyonun tezgâhına yumruklar indiriyor, sandalyelere tekmeler savuruyor, araya küfürler sokuşturuyordum. Çalışan kitlelere yönelik, zincirlerini kırıp silaha sarılma çağrısı. Sendikalara koşma, ayaklanma çağrısı.

Ben kükreyip yağarken, gece yöneticisi Sigmund Wollman taburesinde sessizce oturuyor, sigarasını içip beni hüzünlü gözlerle seyrediyordu. Bir taziye takım elbise giydirip papyon tak, işte Sigmund Wollman. Hüzünlü görünmek için de dünya kadar nedeni var. Auschwitz'den kıl payı kurtulmuş. Üç yıl kalmış orada. Alman Yahudisi. İncecik. Habire öksürür. Gece nöbetinde yalnız kalmaktan hoşlanır. Yalnızlık ona zihinsel alan tanıyor, sessiz sakin kalabiliyor, ayrıca istediği zaman mutfağa gidip yemek yiyebiliyor. Canı istediği kadar köfte ve lahana. Ona göre bu ziyafet sayılır. Üstelik kendisine zart zurt edecek kimse de yok ortalıkta. Auschwitz'de hep böyle günleri hayal etmiş. İşe geldiğinde gördüğü tek kişi benim. Hayallerini her gece mahveden kişiyim. Nöbetlerimiz bir saatliğine çakışıyor. İşte bu gece de buradayım. Tek kişilik bir savaş ordusuyum.

"Fulkum, bitti mi?"

"Bitmedi. Neden?"

"Dinle, Fulkum. Beni dinle, beni dinle! Senin sorunun ne, biliyor musun? Köfteyle lahana değil, patronla aşçı da değil, işin de değil."

"Neymiş sorunun öyleyse?"

"Fulkum, sen her şeyi bildiğini sanıyorsun, ama tatsızlıkla dert arasındaki farkı bilmiyorsun."

"Düşüp boynunu kırarsan, yiyecek yemek bulamazsan, evin yanarsa... bunlara dert denir. Onun dışındaki her şey tatsızlıktır. Hayat zaten tatsızdır. Hayat yumru yumrudur."

"Tatsızlıkları gerçek dertlerden ayırmasını öğren, daha uzun yaşarsın. Benim gibi insanları da fazla üzmezsın. İyi geceler."

Yarı kovma, yarı kutsama gibi bir hareketle elini salladı, beni yatağıma yolladı.

Hayatımda gerçeğin kafama bu kadar dank ettirilişi enderdir. Yıllar geçtiğinde, Japon bir Zen Budist rahibi, aydınlanmanın nasıl bir şey olduğunu tarif ediyordu. Ne demeye çalıştığını o kadar kolay anladım ki! Feather River Otelinin o gece karanlığında, Sigmund Wollman bir yandan kışıma tekmeyi patlatırken bir yandan da zihnimde bir pencere açmıştı.

Otuz yıldır, ne zaman bir olay beni geriletip sırtımı duvara yaslasa, çileden çıkıp bir budalalık yapacak gibi olsam, zihnimde hüzünlü bir çehre belirir, "Fulkum, dert mi, tatsızlık mı?" diye sorar.

Ben buna 'Wollman Gerçeklik Testi' diyorum. Hayat yumru yumrudur. Yulaf ezmesindeki yumruyla, boğazınızdaki yumru ve göğsünüzdeki yumru aynı şey değildir. İnsan bunların farkını öğrenmeli. İyi geceler, Sig!

Bizim rıhtımdaki tekne evlerden biri satıldı. Bizim oralarda "köpek beslemek yasak" kuralı bulunduğu, teknenin yeni sahiplerinin de köpeği olduğu için, sosyal çatışma olasılığı hayli yükseldi. Ne var ki, yeni gelen çift, mahalleyi kapı kapı dolaştı, kurala anlayış gösterdiklerini ama kendi köpeklerinin çok yaşlı ve çok uslu bir hayvan olduğunu, hiç havlamadığını, zamanının çoğunu kamaranın içinde geçirdiğini anlattılar. Yaşlı olmasının yanında, sağlıklı da değildi köpek. Herhalde çok geçmeden ölürdü. Bir deneme süresi için köpeğin teknede kalmasına izin istiyorlardı mahalle halkından. Bu kabul edilmezse, köpeği bir iğneyle uyutmaktan başka çare yoktu. Rıhtım halkı idam فرمانını çıkarırsa, köpeğin sahipleri de gerekeni yapacaklardı.

Eğer mutlaka gerçeği bilmek istiyorsanız, ben köpeklerden korkan biriyim. Hem de çok korkarım. Çocukluğumda beni iki kere kocaman köpekler ısırды ve ikisinde de kuduz tedavisinden geçmek zorunda kaldığım için, köpeklerin yakınında bulunmaya pek hevesli değildir.

Ama... ne diyebilirim ki? "Üzgünüm, hanımefendi, köpeğinizi öldürmeniz gerekecek," mi diyeyim?

Beri yandan, köpekleri hakkında ne dedikleri de umurumda değildi. Köpek sahiplerinin hepsi, kendi köpeklerini olağanüstü bir yaratık sayarlar. Hah! Bütün köpeklerin aslında sırtlan soyundan geldiğini bilirim ben. Ama bu sorunun benim açımdan çözümü kolay. Bir ay sokağa çıkmam, sonunda da 'hayır' oyu veririm, köpeği hayatımdan defederim.

Gelelim köpeğe. Büyüktü köpek. Yarı Alman çoban, yarı Dalmaçyalı. İri kıyım ve siyahlı beyazlı bir bayan köpek.

Adı Gyda'ydı. Duyan da bikinisiyle İspanya plajlarında rastladığı Norveçli banka veznedarı sanır. Soluğu kokan dört ayaklı bir yaratığın adı olacağı akla gelir mi?

Deneme ayı boyunca ben her sabah kendi yüzer evimin (tekne evimin) güvertesinde otururken, Gyda'yla sahibesi yanımdan geçip sabah yürüyüşüne çıkıyorlardı. Köpek beni görünce duruyor, rıhtıma oturuyor, başını yana eğiyor, yüzüme bakıyordu. Ne havlama, ne inleme, ne de salya. Öylece bakıyordu. Ben mi? Daha önce hiçbir köpek karşıma oturup böyle bakmamıştı bana. Sanki antilopmuşum da, aslan karşımda bana bakıyormuş gibi hissediyordum kendimi. Saldırgan köpekler de gırtlığınızın atılmadan önce böyle yaparlar.

Ama zamanla korkularım meraka döndü. Nesi vardı bu köpeğin böyle?

Bir sabah elimi uzatıp hayvanın başını okşadım.

İnsanlar habire köpekleri okşar, zor iş değildir, bilirim. Ancak benim gibi köpeklerden korkagelmış biriyseniz (geçmiş zaman kipini kullandığıma dikkatinizi çekerim), bu işin hiç de önemsiz olmadığını anlarsınız. Sahibesi onu okşamama izin verdi. Köpek elimi yalamadı, kalkıp zıplamadı, havlamadı. Sunduğum iyiliği ciddi ciddi kabullendi, o kadar. O dokunma sonucunda Gyda'yla ikimiz arasında bir bağ oluştu diyebilirim. Hatta arasına Gyda'yı bizim yüzer eve konuk olarak davet eder oldum ve bu hareketimle karımı çok şaşırttım. Köpekle ikimiz güvertede oturup ördekleri seyreliyorduk. Karım neler olup bittiğini öğrenmek istedi, bense bu konuda konuşmak istemedim. Herhangi bir konuda yanılmış olmak utandırır insanı. Fikir değiştiren insan, kendini küçük düşmüş hissederek.

Bazen Gyda'yı yürüyüşe çıkarıyordum. Yolda konuşuyordum onunla. Ben!!! Köpeklerle konuşmayı aptallık sayan ben... Gerçi havlamıyor, hiç ses çıkarmıyordu ama ben konuştuğunda oturup yüzüme bakıyordu. Bir keresinde ona B.B. King'in müziğiyle Chuck Berry'nin müziği arasındaki farkı anlattım. Sözüm bitene kadar gözünü benden ayırmadı. Yaman bir köpek yani!

Rıhtım halkı arasında oylama hiçbir zaman yapılmadı. Gyda hepimizi fethetti. Herkesin onunla bir kişisel ilişkisi vardı. Çeneyi kapalı, gözleri açık tutmanın önemi konusunda o köpekten çok şey öğrendim. Hayvan hepimiz için sessiz bir büyük teyze rolüne bürünmüştü. Böylece kaldı ve günlük hayatımızın hoş bir parçası haline geldi. Demek klas bir köpeğe ihtiyacımız varmış da haberimiz yokmuş.

İşler nerelere vardı anlatayım size. Köpeğin sahibi olan kadınla adam evlenmeye karar verip benden nikâhlarını kıymamı isteyince, Gyda'nın da o törende bir rolü olması gerektiğini düşündüm. Ne de olsa sahibesinin en yakın arkadaşıydı hayvan.

Keşke size o düğünün video bantını gösterebilseydim. Ben siyah cübbemle parktaki tören yerine doğru yürüyorum, yanibaşımda kocaman, siyahlı beyazlı bir köpek. Hayvanın boyunda büyük beyaz bir fiyonk. Beyaz, çünkü bildiğimiz kadarıyla kendisi bakire. Gelinin nedimesi... tam anlamıyla.

Gyda'da meğer baştan beri kanser varmış. Sahibesi bir sabah Gyda'yı kucağına alıp veterinere gitti, tek başına döndü. Oturup ağladım. Bütün rıhtım günlerce görünmez bir siyah yasa bürünmüş gibi oldu. Ben bir not yazıp birer kopyasını herkesin posta kutusuna attım:

Bu yazıyı yazışıma en çok şaşıran benim. Köpeklerle durumumu herkes bilir. Onlardan her fırsatta kaçınırım, sahiplerine de kuşkuyla bakarım. Ama buna karşılık, bir de Gyda vardı. Bob'la Blair vardı. Bazen yanılıyor insan.

Bu yazının amacı, 6 Ağustos pazar sabahı saat 9.00'da sizi anma törenine ve kahveye davet etmek. Kahveden sonra, güzel yaşanmış bir hayatı hatırlar, ardından da, umduğumuzu değil bulduğumuzu yeriz.

Gyda bizim rıhtım gibi sıkı ilişkili bir toplulukta yer alabilecek en iyi ilişkilerin simgesi olmuştur. Aynı zamanda, dünyada yaşayan yaratıklar arasındaki en iyi ilişkilerin de simgesi olmuştur. İnsanlar iyiniyetli, yumuşak yürekli ve güçlü değerlere

sahip oldukça, her durumun üstesinden gelinebilir. Ben buna inanıyorum. Rıhtımda yaşayan bir köpek bile sorun olmayabilir. Gyda her sabah yanımdan geçerken bana, bizi zenginleştiren değerlerin neler olduğunu hatırlatıyordu. Sorun teknelerimizin parasal değerinin artması değil, hem birey haklarına, hem de topluluk ihtiyaçlarına gösterdiğimiz sürekli saygı ve anlayıştı. Gyda'nın gelişi bizim insanlığımızı garip ama önemli bir biçimde artırmıştı. Gidişiyse her birimizin günlük hayatında bir boşluk bıraktı. Onun sayesinde birbirimize karşı daha anlayışlı olmuştuk.

O köpeği özlüyorum. Hem de çok.

Pazar sabahı gerçekten toplandık. On üç kişiydik. Gyda'yla ilgili olduğu kadar kendimizle de ilgili hikâyeler anlattık. Bu hikâyelerin çoğu, sabırlı davrandıkları takdirde canlıların arasında gelişebilecek bağlılıkla ilgiliydi. Onu yaşadığı teknenin hizasına gelen arazide çiçekli bir çalının dibine gömdük. Şimdi oradan geçerken hep başımla selam veriyorum.

Gyda... Köpek kılığına girmiş, kızkurusu büyük teyzemiz.

Benim aldığım dinsel eğitim, köpek cenazelerinin nasıl kaldırılacağını içermiyordu. Bunu insana ancak gerçek bir köpek öğretebilir. Öğrenci hazır olunca da... öğretmen ortaya çıkar.

Tanıdığım insanlar arasında zamanın baskısını en çok hisseden kişi, bizim eve yakın bir yerde oturmaktadır. Her zaman telaşlıdır ve her zaman geç kalır. Her zaman darmadağın, her zaman dalgındır. Hayatını neyle kazanır bilmem, ama sanıyorum kent merkezinde bir şeylerin alım satımıyla uğraşır. İşadamı yani.

Geliş gidişleri için kendine seçtiği araç, yepyeni, gıcır gıcır bir Range Rover'dır. İngilizler tarafından, yoğun serüvenler için yapılmış bir araç. Dik yamaçlı vadilerde de, bataklıklarda da, tipilerde de işe yarıyor. Aslandan hızlı giden, gergedanla tolaşabilen bir araç. Bu arabanın vinci var, tüfek rafı var, CB telsizi var, ayrıca pek etkileyici bir stereo sistemi, iki telefonu, faks makinesi, torpido gözünde kahve makinesi bile var.

Benim komşu bu Range Rover'ı ancak kente kadar sürüyor. Arabanın bugüne dek karşılaştığı tehlikeler, yalnızca First National Bankası yeraltı otoparkının park rampalarına çarpma tehlikesi, bir de yıkayıp temizlerken ona kötü davranabilecek hain yerlilerden gelebilecek tehlike. Hayvanlarla karşılaşma konusuna gelince, söylentilere göre bir keresinde geri geri giderken ya bir kedi ya da bir sincap ezmiş. Belki de ikisini birden.

Her gün komşumu evden deli gibi fırlarken görürüm. Taşıdığı yük, gerçekten yoğun serüvencilerinkinin türünde yüküdür. Golf torbası, jimnastik çantası, öğle yemeği paketi, yağmurluk, şemsiye, kahve fincanı, köşeye kadar götürüp bidona atacağı çöp torbası, bir de evrak çantası. Sözünü edeceğim özel günde, çenesinin altına iki parça kanlı tuvalet kâğıdı yapıştırılmıştı. Usturayla çatışmasının sonucu. Kaşları da çatıktı. O da karışıyla kapışmasının sonucu. Şu ana kadar iyi bir sabah geçirmiş sayılmazdı.

Gelelim evrak çantasına. En iyi cins deridendi. İncecik bir çantaydı. Dikkatle seçilmiş dört ineğin derilerinin en iyi bölümlelerinden yapılmıştı. Bu inekler, adam elinde başarının tılsımını taşıyabilsin diye hayatlarını vermişlerdi. Sağlam pirinç kilit, şifreli. İç astarı ipek. Üstüne adamın adı altın harflerle işlenmiş. Boş haliyle beş kilo çekebilen bir çanta. Doluyken on kilo. Yani her anlamıyla ağır mal.

Evet, günlerden salıydı ve saat sabahın yedisiydi. Haziran ayının güzel bir günündeydik. Komşulardan bir hanımla ben işlerimize gitmek üzere aynı anda sokağa çıkmıştık. Hanım, Episkopal kilisesinin sosyal görevlilerindendi. Sekiz yaşında bir Ford Sedan'la gider gelir, sanıyorum her yola çıkışında da, inşallah bu araba beni götürüp getirir, diye dua ederdi. Ben de 1952 model GMC kullanırdım. İki tonluk kamyonet. "Çarp da görürsün" diyen kasasıyla tabii.

Tam o anda Range Rover'in sahibi de fırladı. O ara hayatı pek tempolu, kafası da besbelli üç kıtadaki işlerle meşguldü. Zaman her şeyden önemliydi. Sohbet edecek durumda değildi. Kente doğru çıkacağı sefer için arabasını yüklerken bizi bir homurtuyla selamladı, ön koltuğa sıçrayıp, güçlü motorunu krankladı.

Hoppalaa! Kahve fincanıyla evrak çantasını Range Rover'in tepesinde unutmuştu. Araba uzaklaşırken ikisi de hâlâ oradaydı.

Episkopal kilisesinin sosyal görevlisi olan cici hanım yarıdım koştu. Adamın peşinden gazladı, kornasına yüklendi. Adam aldırmadı, çünkü telefonunu açmış, Londra'yla konuşmaya başlamıştı bile. Bu korna sesi onu, şiş balonu etkileyen iğne gibi etkiledi. Telefonu yere fırlatarak pencereden sarktı ve hanıma sol elinin tek parmağıyla olmayacak bir işaret yaptı. Ama hanım onu kurtarmayı kafasına takmış olduğundan bir yandan korna çalmayı, bir yandan da durması için işaret vermeyi sürdürdü.

Ben de bu arada, geçit alayının üçüncü dalgası olarak peşlerindeydim. Adamın dikkatini çekmek için katkıda bulunmaya çalışıyordum. Benim korna, "aaaooogaah" diye ses çıkaran eski türlerden. Tabii "HONK, HONK, HONK" sesiyle

"AAAAOOOOGAAH, AAAOOOOGAAH, AAAOOOOGAAH"ların bileşimi sonunda sabrı taşırdı. Adam frene yüklendi, arabasının kapısını açtı, inmeye çalıştı... emniyet kemerini açmadan.

O sırada kahve fincanı tepeden kaydı, yola düştü.

Ardından pirinç süslemeli evrak çantası onu izledi, kaputun üstüne kaydı, orayı çize çize, yola, kırık fincanın üstüne düştü.

Cici hanım, görevini yapmış olarak, kaza yerinin çevresinden yavaşça dolaştı, gülümsedi, el salladı. "İyi günler!" diye seslenerek uzaklaştı. Komşusu bu arada Range Rover'ın kapisında, emniyet kemerine asılı durumda sallanıyordu.

Belki cici hanım uzaklaşırken o evrak çantasının üzerinden geçti sanıyorsunuzdur.

Geçmedi.

Ben geçtim.

Cici hanımın da, benim de niyetimiz iyiydi. Ama iyilik yapmak kolay iş değildir. Sonradan hanıma evrak çantası olayını anlattığımda, sırtıttı. Eh, hiçbirimizin içi o kadar da temiz olamaz. Ben bilerek mi ezdim o çantayı? Bilemiyorum. Dediğim gibi, hiçbirimizin içi o kadar da saf değil.

Range Rover'ın sahibi bugünlerde biraz mesafeli davranıyor. Ama karısı gülümsüyor, el sallıyor. Duyduğuma göre, çamurlukla kaputu onarmak ve boyatmak ona dört yüz dolara patlamış. Yeni bir de evrak çantası almış, görüyorum. Tıpkı eski çanta gibi, ancak üzerinde kahve lekeleriyle yolun çamuru yok. Tabii zamanla ortalık yatışacak, o da olayı daha net görecek. Kötü adam değil aslında. Tıpkı benim gibi, bazen yutamayacağı kadar büyük lokma ısıyor. Neyin önemli olduğu, neyin olmadığı konusunda onun da benim gibi aklı karışıyor. Onun aynasında kendimi görebiliyorum. O adama bakıp hayatını nasıl sürdürdüğüne gülmek, kendi karikatür hayatıma gülmekten daha az utanç verici.

Şu ara bizden yana pek mutsuz. Duyduğuma göre, gününü mahvettiğimize inanıyormuş. Zamanını ve parasını kaybetmesine yol açtığımızı düşünüyormuş. Üstelik o günkü işini görebilmesini de engellemişiz.

Bana kalırsa, iş hayatıyla ilgili asıl bilmesi gereken şeyi yeterince bilmiyor. Kâr-zarar kavramını. Onun da, benim de şirket duvarına asmamız gereken çok eski bir kâr-zarar kavramı vardır:

"İnsan dünyayı kazansa, ama bu arada kendi ruhunu kaybetse, ona ne yararı olur?"

Bir süreden beri ticari dergilerin hepsi, en hızlı büyüyen yatırım alanlarından birinin, evi olan tüketicilere ev dışında eşya depolayacakları yerler kiralamak olduğunu yazıyor. "*Kendin Depola*" tesisleri, bunları kuracak arsa bulunduğu sürece, en hızlı gelişen dal. Çünkü artık ülke halkı, evlerine ve bahçelerine sığdıramayacakları kadar çok ıvır zıvır alıp toplamaya başladı.

Bu tür tesislerden birinin müdürüyle yaptığım konuşma da bu görüşü onaylıyor. "İnsanların kamp çadırını, sandalı, dağ bisikletlerini, henüz satın almadıkları ama yakında almayı umdukları yazlık ev için planladıkları bütün o elden düşme eşyaları koyabilecekleri bir yere ihtiyaçları var. Onları henüz ortalıkta istemiyor, ancak birilerine dağıtmayı da göze alamıyorlar; çünkü ya ihtiyaçları olacaktır ya da belki günün birinde hepsini birden açık artırımla satabileceklerdir. Bir de, gelecekte onaracakları, ama şimdi onaramadıkları şeyler var. Buraya gelip kendilerine küçük bir depo kiralyorlar. Genellikle önce küçük oda tutarlar, sonra büyüğüne geçerler. Kaşla göz arasında, bir odaya daha ihtiyaç duyduklarını görürler. Hele bir müşteri var, beş depo tuttu. Her yıl bir tanesini dolduruyor."

Benim istediğim, yüzer evimiz onarımdan geçinceye kadar eşyaları koyacak bir yerdi. Ama eve gerisin geri taşındığımız zaman bile depoda bırakmayı yeğleyeceğim bir hayli eşyamız vardı. Müdürün tanımladığı insan tipine ben de giriyordum. Bazen telefona cevap verirken, "*Fulghum Nakliye*," diyesim geliyor; çünkü her şeyi sağa sola taşımaya çok zaman harcıyorum. Küçük bir depo kiralamak, fazla şeyleri arka bahçeye gömmekten ya da benim gibi denize açılıp tekneden kaldırıp sulara atmaktan daha iyi. "Nedir bu fazla eşyalar?" diye sorabilirsiniz. Bu konuda konuşmak istemiyorum. Çoğunun ne olduğunu *bilmiyorum* bile. Hepsi kutular içinde. Nereden gelmişler hiç habe-

rim yok. Siz de evinizin tavanarasına, bodrumuna, garajına, dolaplarına bir bakın. O tür eşyalar işte... kendi kendine oluşuverir bunlar. Geceleri siz uyurken gizlice hayatınıza giriverirler.

Depo tesisinin müdürü anlatmayı sürdürüyordu. En ilginç müşterisi, orta yaşlı bir adammış. Bir yaz mevsimi içinde, en büyük depolardan birini doldurmuş. Ertesi yılın ilkbaharında karısı, arabaya yüklediği yeni mallarla çıkagelmiş ama depoda yer kalmamışmış. Kadın kızıp gaza basmış, gitmiş. Ertesi gün adam peşinde bir nakliye şirketinin kamyonu ile gelmiş. Kamyondakilere, "Depoyu boşaltın," demiş. Boşaltmışlar. Adam mallarını almış, yüzünde memnun bir ifadeyle çekip gitmiş.

Bir hafta sonra aynı müşteri bu defa şezlong tipi bir koltuk, ayaklı lamba ve sehpayla çıkagelmiş. Bir kutu birayla purosunu da varmış. O depoyu bir tür salon gibi döşemiş bunlarla. Haftada bir kez, saat altı dolaylarında, elinde gazetesiyle geliyor, bir süre o odada kendi başına oturuyormuş.

Müdür o adamın biraz garip biri olduğuna inanıyor.

Ben o kanıda değilim. Bence adamın aklı başında. Üstelik önemli bir şeyler keşfetmiş.

Onun deposunun yanındaki yeri kiraladım.

Belki keşfettiği şeyi öğrenebilirim.

Fulghum Nakliyenin taşıma haberleri çıkarsa, o satışa mutlaka gelin.

Fulghum Depolama ve 'Tek Kişilik Bar'a da buyurun!

"Çingir-tink, çingir-tink, çingir-tink."

Waco-Teksas'ta bir sokak köşesinden gelen sesler. 1944'ün aralık ayında, rüzgârlı bir öğle sonrası. Woolworth'un ucuz mallar satan mağazasının tam önü. İnce uzun, orta yaşlı, takım elbise giyip kravat takmış, pardösülü ve Teksas şapkalı bir adam, kırmızı çelik bir sacayağın başında duruyor. Sacayağa bir demir çorba kazanı asılmış. Adamın yanında, soğuğa karşı sımsıkı sarılıp sarmalanmış sekiz yaşlarında bir çocuk var. Elindeki küçük çanla sesleri çıkaran da o. Çanı çalmak çocuğun özel ayrıcalığı. İlk kez yapıyor bu işi. Ve bunu önemli bir terfi sayıyor. Çünkü daha önceki yıllarda buraya geldiklerinde, çanı hep adam çalıyormuş. Çocuk kendisine güvenilmesinden gelen ciddiyete, biraz neşe katmaya çalışıyor. "Çingir-tink, çingir-tink, çingir-tink!" O çocuk benim. Adam da babam. İki saat boyunca biz orada misyonerlerin temsilcisiyiz.

Akşam olup insanlar işlerinden evlerine dönmeye başlayınca, gerçek misyonerler grubu gelirdi. Her zamanki üniformalarıyla. Lacivert elbiseler, kırmızı bordürler. Ellerindeki bayrakta, "Kan ve Ateş" yazılı. Misyonerlerin bandosu da gelirdi o saatte. Davullar, trampetler, borazanlar, trombon falan. Onlar "Jingle Bells"i çalarken benim de elimdeki çanla eşlik etmeme izin verilirdi. İlahilerin arasında, "Davulun üzerine beş sent bırakın!" diye bağırabilirdim de. Benim en çok istediğim şey, o büyük davulu çalmaktı. Çalardım da... eğer çal deseler.

Babam Hristiyan değildi. Daha doğrusu, misyonerlerin Baptist kilisesinin ve annemin ölçülerine göre Hristiyan sayılmıyordu. Arasıra kiliseye giderdi o da. Paskalya'da, Noel'de, anneler gününde falan. Kiliseye gelen kalabalıktan pek hoşlanmazdı.

"Bu insanlar pazar dindarları," der dururdu. Yine de, her yıl beni yanına alıp o köşeye gider, bana çanı çaldırır, Tanrı'nın ordusu saydığı misyonerler için elinden geleni yapmaya çalışırdı. Bazen bandonun çaldığı ilahileri onun da mırıldanarak söylediğini görürdüm. Kiliseye gittiğinde hiç söylemezdi ilahileri. Burada söylediğini görmek beni şaşırtırdı. Bütün sözleri ezbere bildiğini pek farkedemezdim o günlerde. Bir keresinde babam bana, eğer Hristiyan olursa, misyonerlere katılacağını söylemişti. "Onlar en azından, ne öğütüyorlarsa, onu yapıyorlar," demişti.

Katılıyordu da işte misyonerlere. Her yıl, Noel tatili sırasında. Çorba kazanıyla para toplamaya gönüllü olan diğer işadamları gibi katılıyordu o da. Ama bu davranışının daha derin bir anlamı da vardı. Yıllar sonra babam öldüğünde, ablası, yani halam bana bir şey anlattı. Evimiz yanıp ailemiz ortada kaldığında, bize misyonerler yardım etmiş. Babama ilk işini onlar bulmuşlar. Onlara karşı büyük bir minnettarlık duyuyormuş. Halamın anlattığına göre, aile böyle yoksul duruma düşmekten öyle utanıyormuş ki, bunu kendi aralarında bile hiç konuşmazlarmış. O kötü günlerde yalnız misyonerler yardım etmiş onlara. Sonunda o çanı neden habire çalıp durduğumu anlamıştım.

"YARDIM EDİN! YARDIM EDİN! YOKSUL ÇOCUKLARA YARDIM EDİN! YOKSUL ÇOCUKLARA!"

Küçük bir çocuktu. Altı yaşlarında, sarışın bir sokak çocuğu. Üzerinde kirli bir tulum, kabuklaşmışa benzeyen bir kazak, taranmamış saçlar, ayağında ev terlikleri. Bir taşra dükkânının kapısında durmuş, geleni gideni rahatsız ediyor. Elindeki çanın sesi delirtecek kadar ısrarlı. Eliyle de kırmızı sacayağa asılı çorba kazanını gösteriyor. "KAZANA ATINI!" diye bağıyor. "*LÜTFEN, BEBEK İSA HATIRINA KAZANA BİR ŞEY ATINI!*"

Görünüşe göre çocuk yalnız. Ama on metre kadar ilerde duran bir adam onu kontrol ediyor. Genç bir adam. İyi giyinmiş. Takım elbise, kravat, pardösü, Teksas şapkası. Seattle kentinde, 1969 Noel'i'nden önceki yağmurlu bir gece. Adam benim. Çocuk benim çocuğum. Sam. İkinci oğlum. Ailenin çancısı.

Tıpkı başka bir zamanda babamla yaptığımız gibi, oğlumla ben de o akşam misyonerlerin temsilcisiyiz. Gönüllüüz. Sam misyonerlerin standart üniformasını giymemiş. Ancak onu böyle giydiren ben değilim. Evdeki kılığıyla gelmiş. Profesyonel sokak çocuğu. Dickens romanlarından fırlama. Görünüşüyle hevesi birleşince, çok iyi para toplayabiliyor. Eline çanı tutuşturup, "Haydi, Sam," diyorum, sonra ayağının altından çekiliyorum. Hiç kimse onun çağrısına hayır diyemiyor.

Bando olmadığı için bu akşam "*Jingle Bells*"i o söylüyor. İçten küçük sesiyle. İnsanlar cüzdanlarını çıkarabilmek için birbirleriyle yarış ediyorlar. Kazanı ağzına kadar doldurduğu günler öyle bir iki kereyle kalmaz. Bizi denetleyen misyoner görevlisi pek etkilenmiş durumda. "Keşke bunun gibi birkaç çocuk daha olsa," dedi bana. Ben aynı kanıda değilim. Bunlardan bir tanesi yetiyor.

İşte size Sam'in durmaksızın sorduğu sorulardan bir örnek. Kazan görevinden sonra, birlikte arabayla eve dönüyoruz.

"Madem misyonerlerin ordusu var, deniz kuvvetleri de var mı?"

"Ya Misyoner Hava Kuvvetleri? Melekler bunların hava kuvvetleri mi oluyor?"

"Misyonerlerin komandolarına nasıl yazılabilirim? Ne yapar onlar?"

"Tankları var mı? O kazanlarla gerçekten yemek pişirip yiyorlar mı? Tanklarını nerede saklıyorlar? O tanklardan birine binebilir miyim? Kazandaki paralarla mı alıyorlar tankları? Misyonerlerin komandoları uçaklardan atlıyor mu? Belki de melekler atıyor onları aşağıya... öyle mi? Nerelerde savaşır misyonerlerin ordusu? Biz savaşacak mıyız? Misyonerlerin bombası var mı? Nerede saklıyorlar onu? Gidip görebilir miyiz? Kaç tankları vardır dersin? Biz misyonerler ordusundan mıyız?"

"Evet."

Tıpkı babam gibi, ben de hayranlık duyuyorum misyonerlere. Bu misyonerler ordusunda yirmi beş bin kişi var. Seksen altı ülkeye yayılmış durumdalar. Hiçbir yerde fazla kalabalık

değiller. Ama bir ülkede sorun çıkınca, misyonerler ordusu orada hazır. Hiç esir almayan bir ordu. Düşman diye yalnızca ahlaksızlığı, acıyı ve üzüntüyü bilen bir ordu. Papazlık yaptığım günlerde, insanların ihtiyaçlarının en yoğun olduğu yerlerde hep misyonerleri işbaşında görmüşümdür. Zor işlerdir yaptıkları. Başka hiç kimsenin yapmayacağı işlerdir. Evsizlere barınak bulurlar, açlara yemek dağıtırlar, hırpalanmışlara sığınacak yer bulurlar, yaşlılara arkadaşlık ederler; alkoliklere, uyuşturucu tiryakilerine, işsizlere, gençlere el uzatırlar. Ne zaman çaresiz kalınsa, yolun ucunda misyonerlerden biri bekliyor olur. Bu yardımlara hak kazanmak için tek gerek, ihtiyaç içinde olmaktır. İhtiyacı olanın ne dinine bakılır, ne ırkına, ne rengine, ne cinsiyetine, ne de hayattaki mevkiine. Yalnızca ihtiyacına bakılır. Bir zamanlar bir misyoner bana, "İsa da evsiz barksızdı, biliyorsun," diye açıklamıştı durumu.

Unitarian mezhebinden olduğum için, Hristiyanlardan bazıları beni de, kilisemi de dışlardı. Ama misyonerler asla dışlamazdı. "Başkalarına yardım edişimize yardım etmek istiyorsan, hoşgeldin aramıza," demişti misyoner albay bize. "Dünyadaki insani sorunları çözme çabasında, yardıma ihtiyacımız var. Öbür sorunları sonradan Tanrı çözer."

Ve böylece, bizim küçük Unitarian kilisesi yıllarca misyonerlerin kazanını alıp her aralık ayında para topladı. Unitarian'lar olarak bize ne gözle bakacaklarını bilmiyor, kendi bandomuzu kurmaya kalkarsak ne diyeceklerini de kestiremiyorduk.

Bir ortaokul müzik öğretmeni, aramızda *Smarmy* Bando'su diyeceğimiz bir bando kurmamızı önerdi. Bu mesaj gönüllülere ulaştı. İlk pazar günü, toplantımıza en azından kırk kişi geldi. Bunların yarısı gençlerdi. Müzik aleti çalmaya yeni başlıyorlardı. Onları anneleri göndermişti buraya. Liseli birkaç müzisyen, ezginin devam edebilmesini zar zor sağladı. Kalabalığın arasında en hevesli olanlar da orta yaşlılardı. Üniversitedeyken bandoda çalmış, bu işi çok sevmişlerdi. İradeleri hâlâ pek güçlüydü bunların. Dudakları incelmışti, ama borazanları evdeydi. Alıp çalmaya gelmişlerdi.

Büyük davulu kim çaldı dersiniz? Ben tabii. Elbette. İnsan sabrederse, bazı rüyaları sonunda gerçekleşir.

Upuzun ve pek gülünç bir hikâyeyi özetlemek gerekirse, bu bando sonunda gerçekten dükkânın önüne geldi. Gençler kendilerine birkaç İkinci Dünya Savaşı kepi bulup giymişlerdi. Ordu bandosu değil mi ya? Yaşlılara gelince, onlar da kilisede verilmiş bir pinyata partisinden kalma Meksika sombrerolarıyla alın bantlarını seçmişlerdi. "Ya müzik? Evet, çaldık! *Hem de nasıl çaldık!* Güçlü ve neşeli bir müzik. Kırkımız birden. Kaldırımın üzerinde, çıkarabileceğimiz tüm gürültüleri çıkardık. Haya-tımızın en keyifli gününü yaşadık! İnsanlar mağazadan dışarı uğradılar, ne oluyor diye bakmaya geldiler.

Benim davulun sesi biraz garip olduğundan, ne çalarsak çalalım hafiften Brezilya müziğini andırıyordu. Benim asıl spesiyalitem, "İşte Haberci Melekler" ilahisinin mambo yorumuydu. Si bemol majörde. Benim perdem.

Bütün bu patırtıya, bizim Sam'in çanını çalarak, "**YARDIM EDİN, YARDIM EDİN, YOKSUL ÇOCUKLARA YARDIM EDİN!**" çığlıklarını da eklerseniz, ne müthiş bir olay olduğumuzu tahmin edebilirsiniz. Haberci Melekler bile bizden daha müthiş olamazdı. Öyle çok para topladık ki, kazan taşacak duruma geldi. Re-kor kırmıştık.

Misyonerlerin görevlisi, biz oradan ayrılana kadar kazanı boşaltmaya gelmedi. Biraz utanmıştı sanıyorum. Sonra onu park yerindeki kamyonetinde otururken gördüm. Kendi kendine gülümsüyordu. "Her yardımı kabul ederiz," dediğinde samimiydi yani. Ama bizim bando konseri pek uzun sürmedi. Yaşlıların dudakları borazanı üflemeye dayanamadı, anneler de çocuklarını alıp eve götürmeye, erkenden yatırmaya hevesli oldukları için bir anda ve apar topar geldiler.

Ben kazanla para toplayalı aradan epey yıl geçti. Artık dünya çok değişti. Bugünlerde misyonerler ordusu, çanı çalmak için işsizleri buluyor. Ben de bu Noel'de kilisede de, kasaba işlerinde de, pek etkin değilim. Postayla bir çek yollamak daha kolay geliyor. Kazanlarla sacayaklar plastikten artık. Noel zamanı dükkânların dışında durup beklemek de beni depresyona itiyor. Bazen yardımların az olmasına sinirleniyorum. Kazana çok para atabilecek insanların bozuk para atmaları da beni öfkelen-diriyor. Oğlum Sam, görevlerini yapmayan bu insanları kovala-

yıp kafalarına trampeti indirmek istediğini söylediği zaman ona anlayış gösteriyorum.

Ama kendimi insani ihtiyaçlardan uzaklaştırıp posta çekine sığınmanın yararı yok. Bu hiçbir şeyi çözümülemez. Ben insanlığa en iyi hizmetin ortaya çıkarak yapılabileceğine inananlardanım. Evde kalıp çekler yazmakla, iyimser şeyler düşünmekle olmaz. Dünyanın, otobüsle geçerken "cık cık cık" diyen turistlere ihtiyacı yok. Onu değiştirmek isteyecek kadar sevenlere gereksinimi var. Ellerinden geldiğince ve ne gelirse. Hakkınız var, bu pek idealistçe bir yaklaşım. Ama bunun için özür dileyecek değilim. İdealizm çöpe atıldığı gün işimiz bitmiştir zaten.

Ne olursa olsun, önümüzdeki yıl kazan görevine yeniden dönüyorum. Ya gerçekten kazanı alıp sokağa çıkacağım ya da ona benzer başka bir görev alacağım. Hem misyonerlere yardımcı olacak, hem de bana. Bir süre olduğum yerde durup, önümden dünyanın geçişine bakabileceğim. Benim de gelip geçtiğim gibi. Bir kış gecesinde, Waco-Teksas'taki Woolworth Mağazasının önünde çan çalan bir çocuğun sesi tâ uzaklardan kulağıma kadar gelecek. Babamın yanımda duruyor olduğunu hayal edeceğim. Yüzünü göreceğim. Seattle'da bir başka çocuğun bir başka gece çaldığı çanın sesini de duyacağım. Onun da yüzünü göreceğim. Sonra arkamı dönüp dükkânın vitrin camında kendi hayalime bakacağım. Eğer bu arada siz de bana rastlarsanız, o kazana bir şeyler atın. Cömert davranın. Çünkü trampeti başınıza geçirmek hiç hoşuma gitmez.

Amerikan usulü cenazeler hiç komik sayılamayacak şeylerdir. Ölüm olayına ciddi davranmak gerekir. Siyahlar giyinilir, yüzler ciddileşir, sesler kısılır, hareketler yavaşlar. Ölümlere karşı sabırlı davranırız. Öncelik tanırız. İster hak etmiş olsunlar, ister olmasınlar, onlardan saygıyla söz ederiz. Cenazelerle ilgili kamu protokolümüz böyledir bizim.

Ama... hayattaki tüm dikkatten kaçmış oluşumlar gibi, cenazeler de bazen geleneksel plana göre gitmez. Ben papazlık dönemimde iki yüzü aşkın cenazenin kulis hazırlıklarında rol almış olduğum için bunu bilerek söylüyorum. Tıpkı düğünler gibi, cenazelerde de biraz operet niteliği vardır. Bazen çığından çıkar, Gilbert ve Sullivan'ın yazdığı komik operalara dönüşebilirler.

Aşağıdaki cenaze hikâyesinin bir inanılrlık sorunu var. Okurken yavaş yavaş, bunları benim uydurduğumu, en azından abarttığımı düşünmeye başlayabilirsiniz. Oysa ki tam tersine, tüm olanı biteni süzgeçten geçirerek anlatıyorum size. Nasılsa olaydaki adları ve yerleri bilinen nedenlerle değiştirmek zorunda kaldığıma göre, bari tüm o çılgınlıkları ve uygunsuzlukları da inanılır bir boyuta indirmek daha akılcı göründü bana. Siz bu anlattıklarımı "olmayacak şey" gibi görürseniz, keşke o gün orada bulunsaydınız demekten başka elden ne gelir?

Olayı vefat eden kişinin torunu başlattı. Ailenin reisi, en büyüğü ölmüştü. Kalabalık bir aile olduklarından, dinsel karışım-ları öyle çok çeşit içeriyordu ve öyle de uçarıydı ki, cenazeyi kaldırarak din adamının tarafsız davranması zorunlu oluyordu. Kent dışından bir papaz en iyisi olurdu. "Gelir misiniz?" diye sordular. Tâ Seattle'dan, Oregon'daki bir kasabaya. Torun, benim kiliseme devam ettiği ve aynı zamanda dostum olduğu için, "Peki," dedim.

Vefat edenin dul eşi ve ailenin büyükannesi, kendi kilisesine çok sık gitmeyen bir Lutheran'dı. Kasabadaki Lutheran papazına da pek kızılıyordu. Üstelik kadının hayatının ilk aşkı olan delikanlı, Katolik papazı olmak için onunla olan nişanını bozmuş, çekip gitmişti. Kadın da o günden sonra, "*Tanrı'nın mangasındaki o salaklar*" dediği bakir rahiplere karşı ömür boyu sürececek bir düşmanlık beslemeye başlamıştı. Eski nişanlısının sonradan Minnesota'nın St. Paul kasabasında çalışırken bir rahibeyle kaçtığını duyunca, bu düşmanlığı daha da artmıştı. O Peder Olson'u bir eline geçirebilse, tırnaklarını batırdığı gibi kalbini göğüs kafesinden söküp çıkarırdı. Onun bir zamanlar kendisine yaptığı gibi. Yani, büyükanne hiç kiliseye gitmeyen bir insandı. Ama duasını ederdi. "Tanrım, Peder Olson cehennemde yanıp kavrulsun," diye dua eder dururdu.

Herhalde tahmin etmişsinizdir, dul büyükanne kasabanın klasik tiplerinden sayılmaktaydı. Ne kadar kalıp söz varsa, geçerliydi bu kadın için. "Altın kalpli... Havlayan köpek ısırmaz... Keyifli bir kadın, ama mücadelelerinde taş gibi sert ve kendi düşüncelerinde çok fazla ısrarlı... Dili biraz sivri..." gibi şeyler.

Sonunda evlendiği kişi, William Lefhart Hogaboom II diye biriydi. Şimdi ölen de oydu. Kendince kilisesine bağlı bir insandı, ama onun da "*kilisesi*" Eski Savaş Gazileri Derneğiydi. O toplulukta kendisini daha samimi biçimde 'Hogfart Hogaboom' diye bilirlerdi.

Kasabasının diğer gençleriyle birlikte Fransa topraklarında savaşıp özgürlük mücadelesi vermişti. O sıra birlikte yaşadıkları deneyimler, bu gençleri birbirlerine çok yakın bağlarla bağlamış bulunuyordu. Kasabadaki Eski Savaş Gazileri Derneğinin kurucu üyelerinden biriydi. Orada geçirdiği zaman, evinde geçirdiğinden fazlaydı. Derneğin örgütünde çalışarak yükselmiş, hemen her görevde yer almıştı. Geçit törenlerine katılır, konvansiyonlara gider, dernek adına Washington'da lobi çalışmaları yapardı.

Büyük Savaş giderek zamanın akışı içinde çok gerilerde kalmaya başladığında, bu dernek de özel bir erkekler kulübüne

dönüşmüştü. Yaşlıların gidip domino oynadığı, sek viski ve puro içtiği, yalanlar söylediği, karılarından ve işlerinden kaçabilmek için sığınak diye kullandığı bir yer haline gelmişti. Arasına da tansiyonlarını normal düzeye yükseltsin diye San Francisco'dan bir striptizci getiriyorlardı kulübe.

Yaşlı Bayan Hogaboom, kiliseye ve papazlara ne kadar karşıysa, Savaş Gazileri Derneğine de bir o kadar karşıydı. Kocasının hayatını o kulüpte ziyan ettiği kanısındaydı. Oradaki arkadaşlarının çoğunun da, savaşta pek dedikleri kadar kahramanlık göstermemiş olduklarından emindi. Onlardan söz ederken, "*Ecnebi Kadınların Gazileri*" derdi. Kocasını öldürünce, eski savaş gazilerini cenazeye davet etmedi, herhangi bir katılımlarını da istemedi.

Şimdi cenaze törenini anlatmaya başlamadan önce, mezarlıkta olup bitenleri iyice anlayabilmek için bilmeniz gereken bir iki şey daha var:

1. Eski Savaş Gazileri Derneğinin bir tüfek talim taburu bandosu vardı. Tüfekleri beyaza boyalı, miğferleri kromajlıydı. Herhalde bir zamanlar geçit törenlerinde pek şık bir kılıktı bu kılık. Oysa şimdi adamlar ihtiyarlamış, üniformalar eskimişti. Uygun adım yürüyemiyorlar, marşları çalarken de yanlış sesler çıkarıyorlardı. En sevdikleri şey tüfeklerini ateşlemektir. Özellikle de cenazelerde. Bu onların uzmanlık dalıydı.

2. Hog Hogaboom yaman bir domino oyuncusu olduğundan kulüptekilerin çoğunun ona kumar borcu vardı. Ama Hog kârlı bir yem ticaretine sahip olduğu için, bankada hazır nakit parası da boldu. Bu yüzden arkadaşları oyunda kaybettiklerinde onlara, "İstasyona tren uğradığında ödersiniz," derdi. Kasaba istasyonuna yirmi yıldır tren falan uğramadığı ve son zamanlarda raylar da eskiyip berbat olduğu için, borçlular güvende sayılırdı. Ama yine de, kumar borcu namus borcuydu. Dernek borçluydu ona. Bir şeyler borçluydular. Günün birinde ödenecek bir şeyler.

Hatta domino borcundan öte, yılda bir kere gelen striptizcinin parasını da o ödediği için, borçluydular ona.

3. Uzun süre evli olan çiftlerin çoğu gibi, Hogaboom'ların evliliklerinde de pek çok şey karışık. Aşk ve nefret. Saygı ve korku. Hoşgörü ve tiksinti. Zafer ve trajedi. Yaşlı Bayan Hogaboom'un (seksen altı yaşında) tek istediği, tabuta mezarlığa kadar eşlik etmek, orada onu son kez açtırmak (ve böylelikle kocasının o tabutta yattığından kesinlikle emin olmak) ve kısa bir törenle bu işi bitirmektir. Törende ne kadar az şey söylene, o kadar iyiydi. Ayrıca tabutun üstü toprakla örtülene kadar da orada kalmak istiyordu.

Usanmıştı artık kocasından. Kendinden de usanmıştı zaten. Onsuz yaşamayı nasıl başaracağını bilemiyordu. Sonunda toprak örtme işi bittiğinde, kadın ağlamış, kendi kendine, "Seviyordum onu," diye mırıldanmıştı.

Bugün kendisi de kocasının yanında yatıyor. Aradan altı ay geçmeden o da öldü. Ama ben hikâyemin ötesine sıçramasam iyi olur.

4. O hafta sonunda Hogaboom klanının yaklaşık elli üyesi o küçük kasabaya dolmuştu, büyükanneyle büyükbabanın kocaman beyaz evinin ön terasında beklettiler. Dikkatle, alçak sesle konuşuyorlardı aralarında. Bu pek alışılmadık bir şeydi, çünkü Hogaboom'lar sessizlikleriyle, sakinlikleriyle ün yapmış bir aile değildi. Onlar biraraya geldi mi, kıyametler kopardı. Ama bu defa büyükbabaları ölmüştü. Çoğu tüm kusurlarına rağmen seviyordu onu. Buraya gelmeden önce gepgergin bir hafta geçirmiş, aile toplandığı zaman olacakları, kor haline gelmiş kömürler arasında kalma durumu gibi düşünmüşlerdi. Bir yandan hemen çekip gitme, bir yandan da hep orada kalma isteği duyuyorlardı. Zaman yerinde saysın, ama hayat devam etsin istiyorlardı.

5. Eski Savaş Gazileri Derneği, kasabanın belediye başkanıyla haber yollayıp, kendilerinin de cenazeye katılmasına izin verilmesi için ricada bulundu. Yaşlı Bayan Hogaboom bunu duyunca öylesine çileden çıktı ki, bulunduğu odadaki herkes çil yavrusu gibi kaçıştı. Daha neler! Gelmelerine ASLA izin veremeyecekti. *Hayır.* Nokta. İzin yoktu.

6. Böylece Eski Savaş Gazileri Derneği, Hog'u anmak için cenazeden bir gece önce kulüp merkezinde toplanmaya karar verdi. Striptizciyi son kez getirttiler. Hog'un anısına. En azından bu kadarını yapmak zorunda hissediyorlardı kendilerini. Demiştim ya, ona çok şey borçluydular.

Şimdi ben cumartesi sabahını anlatırken, siz bu program notlarını lütfen aklınızda tutun. O sabah cenaze alayı ağır adımlarla mezarlığa doğru yürüyüşe geçti. Mezarlık dar ve uzun bir alandı. Küçük bir çayın kenarındaki tepeciğin üzerindeydi. Bir ucunda bir ağaç kümesi vardı. Eski yüzlü mezar taşları arasında, ortalarda bir yerde yeni kazılmış mezar görünüyordu. Solmuş bir tente, plastik çimenler, katlanan sandalyeler, iki cenaze yöneticisi; biri yaşlı, biri genç. Her zamanki durum. Aile toplandı, tabut cenaze arabasından alınıp, oğulların ve torunların omuzlarında getirildi. Ölü, dul kadına son bir kez gösterildi, sonra tabutun kapağı sağlam bir biçimde kapatıldı, kayışlar takıldı ve tabutun çukura indirilmesine hazırlandı. Sessizlik. Hiç hareket yok. Ben mutlaka söylenmesi gereken birkaç sözü söylemek üzere elimdeki kutsal kitabı açtım. *"Her şeyin bir mevsimi vardır, gökkubbenin altındaki her amacın bir zamanı vardır."*

Bu arada, Eski Savaş Gazilerinin de bir zamanı vardı elbette. Çünkü o anda borazan ve davul sesleri duyuldu. Mezarlığın ucundaki ağaçlar arasından Eski Savaş Gazileri grubu, yıpranmış ve solmuş üniformalarıyla ortaya çıktı. Dağınık üniformalı, dağınık adamlar. Dün geceki anma partisi sonucunda, akşamdan kalma bir halleri vardı. Ama gözlerindeki bakışlar ateşliydi. Fransa'da siperlerin üzerinden aştıkları günleri hatırlıyormuş gibiydiler. Çok şey borçluydular Hogaboom'a doğrusu. Adamcağız karısıyla ve ailesiyle geçirdiğinden daha fazla zaman geçirmişti onlarla. Ona karşı son görevlerini yapmak zorundaydılar. İki dünya biraraya gelse, yapacaklardı yine de.

Birden durdular. Talim çavuşu gürleyerek komut verdi. Atış mangası beyaz tüfeklerini kaldırıp ateş etti.

Şimdi geriye baktığımda, o ilk salvo ateşin sesi herhalde yaşlı dulun kafasında bir civatayı gevşetti, diye düşünüyorum. Belki de Bayan Hogaboom, adamların striptizciyi de yanlarında getirmiş olduklarını ancak o anda farketmişti.

"HAYIR! HAYIR! HAYIR!" diye bağırdı, elbisesinin eteklerini toplayıp çantasını kafasının üzerine kaldırdı, kadınların bildiğini hiç sanmadığımız kelimeler haykırarak gazilere doğru koşmaya başladı. Onlara Cenevre Konvansiyonunun yasakladığı şeyi yapma tehdidinde bulundu. Üstlerine saldırdığında, eski savaş gazileri tabur düzenini bozdular, saklanmak üzere ağaçların arasına kaçıştılar. Tüfeklerini, borazanlarını, davullarını ve bayraklarını ellerinden atmışlardı. Tam bir yenilgi.

Yaşlı Bayan Hogaboom, mezarın başında şapşallaşmış durumda bekleyen bizlere doğru yürürken bilinçli bir gurur tablosu sergiliyordu. Gülümsüyordu yüzü. Böyle bir şey yapmayı yıllardır istemişti. Yazık ki kocası görememişti bu zaferini. Bize yaklaşırken, "Gördünüz mü olanları!" diye haykırıyordu. "O ödleklerin nasıl kaçtıklarını gördünüz mü? Gidinin korkak orospu çocukları!"

Aileden bir kakhaha patlaması yükseldi. Büyükanneye, kendilerine, savaş gazilerine ve hayatın şaşırtıcılığına gülüyorlardı. Sonra büyükanne ağladı, aile de ağladı, daha sonra olanları da size zaten anlatmıştım. William Lefhart Hogaboom II, ailesinin yanına, ebedi istirahatgâhına konuldu. Aileden bazıları ondan önce ölmüştü çünkü. Bir kısmı da daha sonra ölüp yanıbaşında yatacaklardı. Eh, nur içinde yatsınlar, ne diyeyim!

Yaşlı Bayan Hogaboom vefat ettiğinde, cenazeyi kaldırma işini ben üstlenemedim. Ama savaş gazilerinin o cenazeye de katılıp katılmadıklarını hep merak ettim. Gitseler keşke, diye geçiriyordum içimden. Hogaboom herhalde isterdi gelmelerini.

"Babamla mezarının taşını lütfen konuşur muydunuz?"

Babası ölüm döşeğinde olan bir hanımdan rica. Adamcağız kendi cenazesinin her ayrıntısını planlamayı tutku haline getirmişti, kızı da bu heves karşısında ne yapacağını pek bilemiyordu. Belki cenazeler konusunda biraz daha tarafsız ve biraz daha deneyimli biri, bu tatsız konuşmayı daha kolaylıkla yapabilir, diye ummaktaydı.

Baba, gerçekten de kaçınılmaz sonu neşeli bir hava içinde karşılayabilmekteydi. Unutulmayacak bir kısa-dönem dostuydu. Vücudunda iş kalmamıştı ama kafası hâlâ yerindeydi. Son nefesine kadar kendini meşgul etmek, bir işe yaramak istiyordu. Törenin her ayrıntısını planlamış, mezarı seçmiş, parasını da ödemişti. Granitten, sade mezar taşının boyu bile saptanmıştı.

Onu kaygılandıran, taş yazılacak yazıydı. Bir gerçeği tamı tamına ifade edecek bir söz bulmak istiyordu oraya. Kendisinin sık sık düşündüğü ya da söylediği bir şey. Gerçek hayattan alınma bir şey..Fazla iddialı olmayan, fazla özentili olmayan bir şey!

Şu haftayı bir çıkarabilseydim...

Hayatı boyunca bu sözü sık sık söylediğini anlatıyordu. Bu cümlede, hayatın zor olduğu, ama kendisi iyimser biri olduğu için, eğer direnir ve diretirse işlerin düzeleceğini bildiği görülmüyordu. Bunun pek de soylu bir cümle olmadığını bildiğinden önce Latinceye çevrilmesini istiyordu. Mezara biraz klas katsın diye. Gırgırına. Benim keyifli işbirliğimden hoşnut kaldı.

Çeviriyi lisede Latince öğretmenliği yapan biri üstlendi. Ama bizim ihtiyar, çeviri kendisine ulaşmadan öldü. Cenaze töreni tıpkı onun planladığı gibi yapıldı. Bu arada, öldüğü gün kalemle aldığı bir gözlemi de törene katılanlara okundu:

Bu sabah düşmüş bir yaprak gördüm. Bir zamanlar koyu yeşildi, şimdi ise parlak bir sarı. İçimden, insanlar da kırılıp kelleşecekleri yerde, ağaçlardan parlak renklerle düşseler nasıl olurdu, diye düşündüm. O yüzlere ve saçlara son bir kez renk gelse, ne kadar hoş olurdu. Neden insanlar böyle renksizleşiyorlar? Bana kalsa, bir haftam daha olduğunu bilsem, saçlarımı sokaklarda gördüğüm gençler gibi mora boyatırdım. Mor olgunluğun, meyvelenmenin rengidir, bilirsiniz.

Keşke saçlarını biz mora boyayabilseydik. Bence hak ediyordu adamcağız. Ne zararı olurdu ki? Ama ömrü bitmişti. Bu

defa haftanın sonunu tutturamamıştı. Mezar taşı şimdi mezarlıkta sessizce duruyor. Adı... Tarihler... Ve seçtiği kelimeler:

"Utrum per hebdomadem perveniam."

Ömrümde görev aldığım ilk cenaze, belleğimde kötü bir anı olarak kalmıştır. Papazlığımın ilk yılıydı. Yirmi dört yaşındaydım. Bilmediğim yoktu. Hiçbir konuda kimseye danışmaya ihtiyaç duymuyordum. Dul kadın, kocasının küllerinin uçaktan Bellingham Körfezine saçılmasını istediğini söyleyince, bu yüzden kabul ettim. Sorun değil. Uçakla havalan, kapıyı aç, külleri dök, ölenle ilgili birkaç avutucu söz söyle, evine dön.

Pilot içinden, herhalde papaz ne yaptığını biliyordur, diye düşünmüş. Ölenin dul eşi de aynı şeyi düşünmüş. Ben zaten bildiğimden emindim. Böylece havalandık. Hatta ben o tören için en yeni papaz giysilerimi giymiştim.

Körfezin ortalarına geldik. Beş bin fit yükseklikte uçuyorduk. Pilot, kabinin kapısını açıp öylece tuttu. Ben yarım kiloluk dondurma kutusuna benzeyen şeyin kapağını açtım, külleri kapının dışına döktüm.

Ne var ki, rüzgâr küllerin hepsini gerisingeri uçağın içine savurdu.

Kabinin her yanı, ölen koca Harry'nin tozlarıyla doldu.

Bu tozlar dul eşini de, pilotu da, beni de tepeden tırnağa kaplayıverdi.

Ceset krematoryumda yakıldığı zaman, kalıntıları una çok fazla benziyor. Temiz un ama. Ateşin saflaştırdığı bir un. Bu nedenle, ağzınıza burnunuza dolduğundan pek bir zarar görmezsiniz. Bana da öyle oldu. Pilota da. Ölenin dul eşine de.

Böyle durumlarda nasıl davranılması gerektiğine ilişkin kurallar pek kesin değildir. Tükürmek ya da burnunuzu sümkürmek ölüye saygısızlık olur mu, olmaz mı, pek bilemezsiniz.

İniş pistine doğru uçarken sessizlik içindeydik.

Böyle anlarda söyleyecek bir şey bulmak da zordur.

Zaten aldığım eğitimde de ne yapmam gerektiği öğretilmemişti.

Bugün artık *Papazlar El Kitabı*'na pratik bir paragraf ekleyebilecek durumdayım: "Eğer ölünün külleri uçağın kabinine dolarsa, iniş pistine dönün, alan hademesinden ödünç bir elektrik süpürgesi isteyin ve müteveffayı uçaktan vakumla çıkarın. NOT: Süpürgeye önce temiz bir torba takmak çok önemlidir. Bunu telaş arasında unutabilirsiniz."

Dul kadın bu olayı nezaketle, ses çıkarmadan ve soğukkanlılıkla karşılamıştı. "Günün birinde bu... komik gözükcek..." diye mırıldandı, elektrik süpürgesinin torbasında Harry'nin külleriyle birlikte arabasına binip uzaklaştı.

Ondan sonra Harry'ye ne olduğunu bilmiyorum. Olay beni hâlâ utandırdığı için soramıyorum. Ama torbada Harry'den başka neler bulunduğunu arasira merak ediyorum ve onu boşalttıkları zaman ne oldu acaba, diyorum.

"Sallan Bebeğim" şarkısının sözlerini düşününce, beşikteki bebeklere bu kadar şiddet dolu bir şarkı söyleyeşimize şaşarım hep. Ama elli üç yaşıma kadar öğrendiklerimi gözönüne alınca da, zevkin şiddete yakın komşu sayılabilecek bir duygu olduğunu bari çocuklar da bilsin, diyorum kendi kendime. Bu, aslında uzun ve eski bir hikâye.

İlkbahardı. Paskalya haftasıydı. Yumurtalar hep kırılmıştı. Düzinelercesi. Sokakta, arabaların üstünde, bahçe çitlerinde, kapılarda, damların bir ikisinde, komşu evlerin posta kutularının hepsinde durum aynıydı. Her yerde kırılmış yumurtalar. Hem yalnız kırılmış değil, parçalanmış. Avuçlanıp oraya buraya savrulmuş. Kötü duygularla ve bilinçli olarak. Bu saldırı cuma akşamı, bilinmeyen insanlar tarafından yapılmıştı.

Yumurtacılar, Bayan Mooseker'in evini, kedilerini ve (oburluğundan ötürü Piggy diye adlandırılmış olan) köpeğini kendilerine özel hedef olarak seçmişlerdi. Kadıncağıza mahallede Mooseker yerine *Moose Eater* (Geyik Yiyen) diye ad takılmıştı. Ona sataşmak demek, uyuyan yılanın kuyruğuna basmak demektir. Tabii, yumurta olayının haberini ilk alan da o olmuştu. Cumartesi sabahı uyandığında, iki kedisi evin kapısındaki kendilerine özel kapaktan içeriye, baştan aşağıya çiğ yumurtaya bulanmış durumda atlamışlar, sahibelerinin zihninde alarm çanlarını çalmışlardı. Kadın üzerinde eski mor sabahlığı ve ayağında mor terlikleriyle ön kapıdan fırlarken, telaşından görmeyip bir yumurta gölüne daha basmıştı. Bu defaki göl, Piggy'nin sırtındaydı. Piggy kapının hemen dibindeydi o anda. Her yanı çiğ yumurtayla kaplıydı. Zaten kediler onun bu halde gelişini görünce ürküp kapaktan eve dalmışlardı. Piggy havlarken Bayan

Moose Eater da onunla birlikte uludu. Köpek o anda biraz ilerdeki ikinci bir yumurta gölünün ortasına dalmıştı çünkü.

Yaşlı Bayan Moose Eater, isteriden hoşlanan bir kadındı. Bu da kaçırılmayacak bir olaydı. Gırtlığından kırmızı alarm çığlıkları yükseldi, bütün mahalleliyi uyandırdı. "İMDAT, İMDAT, İMDAT, POLİS, POLİS, POLİS!" diye bağırdı kadın. Sonra telefona koşup itfaiyeyi aradı.

İşin doğrusu, eğer bizim mahalleye örgütlenmiş bir uzaylılar çetesinin alçaktan uçarak saldırdığına inanacak türden biri değilseniz, Yumurta Saldırısı'nın "Kim?" ve "Neden?"lerine cevap bulmak pek de zor olmasa gerek. Madem ki hedef olarak Bayan Moose Eater seçilmiş, yumurtacıların kimliğini daha fazla merak etmeye gerek mi var? Yaşları beş ile sekiz arasında değişen yedi küçük çocuğun başı dertte demektir.

Bu hikâyenin geri kalanını biliyorsunuzdur. Herhalde hayatınızın bir döneminde, ya çocuk olarak ya da ana baba olarak, bu tür mahalle olaylarında gönülsüz konuk rolünü siz de oynamışsınızdır.

Yaşlı Bayan Moose Eater alarmı çaldıktan sonra, AMA GERÇEK ANLAMDA ÇALDIKTAN SONRA, tekrar terasa çıkıp, "İMDAT, İMDAT, POLİS," çığlıklarını sürdürdü. (İnsan komşularını bu tür koşullarda çok iyi tanıyor, çünkü yabancıklarını giyip yüzlerini boyayarak, partiye gelir gibi çıkmıyorlar ortaya. Oldukları gibi gözüküyorlar. Mülteciler kampında Cadılar Bayramı gibi bir şey. Durum böyle olmasa, komik bile bulunabilirdi.)

Bu tiyatronun daha sonraki perdesinin adı "Her Zamanki Sanıkların Yakalanması" adını taşıyor. Tahmin edeceğiniz gibi, sekiz yaşın altındaki çocuklardan hiçbirinin Bayan Moose Eater'ın evine yönelik saldırıda rol almadığını dinledik. Gariptir ama bu çocuk milleti soğukkanlılıklarını koruyup göze gözükmezlerse, kimsenin suçu onların işlediğini anlamayacağına inanır. Annelerin de olayı her seferinde anlaması gariptir. Bunun nedeni, annelerin zihin okuyabilmesidir. (Anneler aynı zamanda buzdolabını açıp yumurtaları da sayabilirler tabii... ama çocuğun bunu

düşünecek kadar akli olmaz.) Ne rastlantı! Üç düzine yumurtanın kaybolduğu anlaşıldı. Bundan sonra artık dört anneye yedi küçük çocuğun biraraya gelmesi uzun sürmedi. Hepsî Bayan Moose Eater'ın bahçesindeydi. İtfaiye arabasıyla yumurta kaplı köpek Piggy de oradaydı. Piggy, itfaiyecilerin bahçeye girmesini kahramanca önlemekteydi.

Duruşmada, annelik görevini deniz piyadelerinin görevleriyle karıştıran bir anne, yargıç rolünü üstlendi. Kadın listedeki soruları sıralarken, hiçbir aklıbaşında çocuğun cevap vermeye kalkışmayacağı belliydi. "Nasıl oldu bu?" Sessizlik. "Pekâlâ öyleyse, kim başlattı bunu?" Birçok parmak birden işaret etti. "Neden yaptın bunu?" Bu soru, kadının kendi oğluna soruluyordu. Böyle bir soruya hiçbir çocuk cevap veremez. Ne var ki, her çocuk kazılan tuzağa hemen düşer. "Bilmiyorum," der. O zaman tıpkı askerlikte rastlanılan o zenci ve amansız başçavuş gibi kükrer. "Ne demek bilmiyorum?" Çocuk aynı tuzağa yine düşer. "Bilmiyorum demekle ne demek istediğimi de bilmiyorum." Anne hemen pası geri çevirir. "Bana cevap verme!" Çocuk o yemi de kapar. "Cevap istemiyorsan neden soru soruyorsun?" Anne o zaman diyeceğini der: "Bana ukalalık etme, yoksa eve döndüğümüzde görürsün!" O görülecek şey neyse, hiçbir çocuk istemez onu görmeyi. Artık çocuğun pişmanlık numaralarına dönme zamanı gelmiştir. Yarı ağlama hıçkırığı, yarı hıçkırık tutma hıçkırığı. Çocuğun hıçkırmasının nedeni, annesi zalimliğiyle onun kalbini kırdığını sanıp yüklenmeyi kessin diyerdir. Bir başka nedeni de, bu arada suçunu her nasılsa itiraf etmiş olduğunu anlamasıdır, oysa bunu yapmayı hiç istememiştir.

Bundan sonra sıra, komşular arasındaki kan davalarını ilgilendiren soruya gelir: "Aslında kim başlattı bu işi?" Eğer çocuk bu işe gruba uymak için katıldıysa, çuvaldaki çürük elma başkasının çocuğuyorsa, işlenen suç daha küçükmüş gibi gözükür. Körü körüne bir lideri izlemek, daha kabul edilebilir bir şeydir. Ama lider sizseniz, işte o zaman işiniz bitik demektir. Yumurtacıların verdiği ifadeler çelişkili ve karışıktır, ama hiçbirinin masum olmadığı bu arada ortaya çıkmıştır. Kimse itirafta bulun-

maz. Hepsi gemiyle birlikte batmaya razıdır. Çocuklar arasında geçerli olan yasaya göre, onlar aralarındaki hesaplaşmayı ancak annelerin işi bittikten sonra başlatırlar. Bu nedenle çocuklar grup suçluluğu duygusuyla sessizleşirler. Gammazcı olmaksansa, suçlu olmak daha iyidir, diye düşünürler.

Başyargıç olan anne onlara yasaları açıklar. Çocuklar kendilerini yalnızca birkaç yumurta fırlatmaktan suçlu sanırken, anne onları, hırsızlıkla, yalan söylemekle, saldırganlıkla, çevreyi kirlletmekle ve Tanrı'nın gözü önünde günah işlemekle suçlar. Bunlar yetmiyormuş gibi, çocuklar, eğer böyle bir olay bir kere daha olursa, bundan sonraki günlerini devletin Çocuk İslah Evinde geçireceklerini öğrenirler. Ama bu defalık, yaptıkları pislği temizlemek için dört ayak üstü çöküp tüm yumurtaları yalayacaklar, Büyük Yumurta Saldırısından zarar gören herkesten özür dileycekler, yumurtaların parasını da kendi harçlıklarından ödeyeceklerdir, ki bu da sonsuza kadar sürecek demektir. "ANLADINIZ MI ŞİMDİ?" Başlar eğilir, sallanır. Ağlama sesleri bir kez daha duyulur.

Mahkûmlar oradan uzaklaştırılır. Yaşlı Bayan Moose Eater gülümseyip evine girer. İtfaiyeciler zaten çoktan gitmiştir. Ama onlar giderken hiç gülümsememişlerdir.

Bu arada babalardan hiç söz etmediğimi farketmişsinizdir. Yumurta olayı patladığı anda, babalar hemen ya bahçede ya da bodrumda yapılacak çok önemli bir iş bulmuşlardır kendilerine. Babalar sipere yatmayı, araziye uymayı iyi bilirler. Daha sonra içlerinden birinin garajında bira içip köpekleri okşarlarken, kendilerinin küçüklüklerinde yaptıkları bu tür yaramazlıkları anlatıp katıla katıla gülerler. Bir baba, "Çocukların böyle bir şeye kalkışacağını bilsem, kocakarının evine birkaç yumurta da ben fırlatırdım," der. Babalar bu tür konularda genellikle çok ikiyüzlüdürler. Bazı durumlarda çocuklarından daha akıllı değillerdir. Evlerin birinden, annenin şöyle dediği geldi kulağıma: "Beni yalnız bıraktığını görmedim sanıyorsan, yanılıyorsun. Seninle sonra konuşacağım bunu!"

Büyük Yumurta Saldırısı konusunda bu kadar çok şey bilimin nedeni, beni de danışman olarak çağırması olmalarındandı. Beni henüz pek tanımadıklarından, kente görevli papaz olarak geldiğime göre, iyi yürekli, bilge, fazla günahı olmayan biri olduğumu varsaymışlardı. Ayrıca, kendi çocuklarını iyi yetiştirmiş olmam gerektiğini, onların asla yumurta atmayacaklarını da düşünmüşlerdi. En azından bir bölümü doğrudu bunların. Benim çocuklarım hiç yumurta atmamışlardı. Yani... bildiğim kadarıyla. Benimkiler kırmızı püskürtme boylarla bir şeyler yapmış, birkaç lastik patlatmış, bir kediyi ateşe vermişlerdi. Ama komşuya yumurta atmak gibi kötü şeyler yapmazlardı hiç. Atsalar atsalar tuğla ya da alevli oklar atarlardı.

Her neyse, ben mekik diploması ruhuna uygun olarak elimden geleni yaptım, bir evden bir eve avutmalar, iyiniyet mesajları taşıdım, iki gün içinde de mahalle eski huzuruna kavuştu. Biraz ilerleme kaydedilmişti. Moose, düşmanlarına bisküvi ikram etmeye razı oldu. Piggy o yılın daha sonraki aylarında mezarına girdi. Hâlâ çürük yumurta kokuyordu öldüğünde. Zaten hep öyle kokardı o hayvan. Kendi bahçesinde bir ağacın altına gömüldü. Çocuklar cenazede yardımcı oldular, mezarı falan kazdılar. Bu iş pek hoşlarına gitti.

Bu yumurta olayı nasıl çıkmıştı ortaya aslında? Gerçek itiraf, birkaç yaz geçtikten sonra geldi. Arasına bana bahçıvanlık yapan, daha büyük çocuklardan birine sordum, o anlattı.

Çocuklardan biri ağaçtan bir kuş yuvasını düşürmüştü. Yuva-
vadaki yumurtalar kırılmıştı düşünce. Yuvanın bulunduğu bah-
çenin sahibi olan çocuk bu işe çok kızmış, yuvayı düşüren ar-
kadaşını vicık vicık yumurtaya bulamıştı. Yumurtaya bulunan
çocuğun ablası da buna öfkelenmiş, intikamını almak için eve
koşup koskocaman bir yumurta seçmiş, getirip bahçenin sahibi
olan çocuğa fırlatmıştı. O da eve dalmış, üç yumurta bulup pen-
cereden, aşağıdaki iki çocuğun üstüne atmıştı. Elbette yumurta-
lar, olayı seyredenlere ve oradan geçmekte olanlara da sıçra-
mıştı. O zaman herkes evine koşmuş, bol bol yumurta alıp gel-
mişti. Taşıyabildikleri kadar. İnsan bir kere yumurta atmaya baş-

lamışsa, elindekilerin hepsini atsa da olur zaten. Birkaç yumurta atmakla yetinilir mi? Birkaç kartopuyla, birkaç havai fişekle yetinememeye benzer bu. Bir kez atmaya başlayınca, ortaya öyle ilginç hedefler çıkar, yaramazlık öyle büyük bir hızla gaddarlığa dönüşür ki! Saldırıları bu defa gerçekten hak edenlere yönelir. Yaşlı Moose Eater'la köpeği Piggy gibilerine.

Bütün bu anlattıklarım size hiç yabancı gelmiyor değil mi? Olay bu kadarla kalmadı, desem o da tanıdık gelir mi acaba?

Çocukların arasında habire tartışılan konu, Piggy'ye toprağın altında neler olduğuna duyulan merak. Mahallede ölüp gömülen ilk o olmuştu. Çocuklar da onun cehennemden geri dönüşüyle ilgili korkulu hikâyeler anlatarak köpeğin anısını canlı tutuyorlardı.

Beş yıl sonra Cadılar Bayramı gecesinde, Bayan Moose'un San Diego'ya yeğenini ziyarete gittiğini bilen günahkâr ye-diler (artık yaşları onla on üç arasındaydı), Piggy'yi çıkarmaya, ne durumda olduğuna bakmaya karar verdiler. Ellerinde fenerler, kazma küreklerle bahçeye gelen bu arkeologlar hemen işe koyuldular. Köpek zaten fazla derine gömülmüş değildi, ama anlaşılan çocuklar onu tam nereye gömdüklerini unutmuşlardı. Ya da belki sandıklarından daha derindeydi. Çünkü birkaç kemik bulabilmek için ağacın dibine, gövdenin çevresini dolanan hayli derin bir çukur kazmak zorunda kalmışlardı.

Onlar kemikleri buldukları anda, yaşlı Bayan Moose Eater da çıkageldi. Havaalanına gitmişti gitmesine... ancak niyeti San Diego'dan gelen yeğenini karşılamaktı. Arabanın farları, suçluları ellerinde kemiklerle yakaladı ve araba bahçe yoluna sapıverdi. Yedi çocuk, ağacın dibinde bir çukur, çocukların elinde kazmalar, kürekler ve Piggy'nin kemikleri. Mezar soyguncuları. Hemen Polis İmdat 155'e telefon.

Bundan sonra neler olduğunu da tahmin edebilirsiniz herhalde. Polis, itfaiye, ilkyardım, anneler, babalar, falan filan. Kim var kim yoksa herkes. Bir bakıma, bu seferkini kaçırdığıma üzgünüm. Ama çok üzülmüş de sayılmam.

Aziz Piggy'nin kemikleri yeniden gömüldü. Bu kez hayvan mezarlığına. Sürekli gözaltı. Geceleri kapıları da kilitleniyordu o mezarlığın.

Hikâye bitti mi sanıyorsunuz?

Yok canım! Bir kere, o ağaç öldü bu olaydan sonra. Çocukların kemik ararken dibine çukur açtıkları ağaç. Sonra kediler öldü. Piggy'nin o ilk gün eve kovaladığı kediler. Bayan Moose kedilerinin zehirlendiğini iddia etti. "Genellikle kediler ikişer ikişer ölmez," diye tutturdu. Her zamanki suçlular bir kere daha biraraya getirildi. Bu böyle sürdü gitti.

Sonunda yaşlı kadının kendisi de öldü. Piggy'sine, ağacına ve kedilerine kavuştu.

Bitti mi hikâye? Biter mi hiç? Tabii bitmez.

Bu dizi film gibi olayın izini böyle sonuna kadar sürüşümün nedeni, başrol oyuncularından bir gencin, alışveriş ettiğim süpermarkette çalışıyor olması. Süt mamulleri bölümüne bakıyor, yumurtaları o dizip yerleştiriyor ve bu işi yapmaktan nefret ediyor. Kırılan yumurtalar hep üstüne başına bulaşıyormuş. "Son gülen Bayan Moose oldu," diyor. Bu genç önümüzdeki yaz evlenecek. Çocukları olsun istiyor. Derken gün gelecek, bir Pas-kalya haftasında hikâye bu defa onun hayatında devam edecek. Böyle tiyatroların sonu yoktur.

Şiddet dünyada da vardır, bizim içimizde de. Hepimizde. Her zaman onunla mücadele etmek zorunda kalacağız, varolduğumuz sürece. Çocukluğumuzda şiddet eğilimlerimize körü körüne uymak, annelerimizle aramızda sorun çıkarır. Yetişkin olduğumuz zaman aynı şeyi yapmak, ölümümüze yol açar. "Sallan bebeğim... düşer beşik, bebek de içinde."

Çalışma odamın kapısının hemen yanındaki elektrik düğmesinin üstüne genellikle bir resim asarım. Kırmızı raptiyeyle. Gazete ya da dergilerde beni özellikle etkileyen, düşündüren bir resim bulduğumda kesip elektrik düğmesinin oraya asarım, girip çıkarken bakmak isterim. Ya bana ilham veren ya da meydan okuyan bir resimdir bu. 1990 mart ayının büyük bölümü boyunca o düğmenin yanında üç resim vardı.

Küçüğü renkliydi. Orta yaşlı bir adamı, marangozlukla uğraşırken gösteriyordu. Ayağında eski iş botları vardı. Blucin, pazen gömlek, ter lekeli kırmızı bir kepek giymiş, beline eski bir meşin önlük bağlamıştı. Yerden iki buçuk metre kadar yüksekte, duvara bir pano takmaya uğraşmaktaydı. Yüzündeki ifadeden ve halinden, işini iyi bildiği, doğru yapmaya çalıştığı belli oluyordu. Marangozları her gün sıradan işler yaparken görürsünüz. Ellerinde çekiç ve çivilerle tahtayı tahtaya çakarlar; kaslarını, kanlarını, beyinlerini kullanırlar. Sorduğunuz zaman size, "İnşaat işlerinde çalışıyorum," derler. Bu resme bakmak hoşuma gidiyor. Parlak mavi bir gök, yeni ve taze tahtalar, eski bir meslek. Dürüst ve olumlu bir çalışma.

İkinci resim, bir gazete fotoğrafı. Orta yaşlı bir adam, kısa kollu gömlek ve ter lekeli haki şort giymiş. Yüzünde aydınlık bir gülümseme var. Resimdeki diğer insanlar da gülümsüyorlar. Bir seçimin sonucu alınmış. Dürüst bir seçim. ABD'nin orta yöre eyaletlerinden birinde. O seçim sırasında kimse ölmemiş, kaybedenler sonuçlara razı olmuş, yerel yönetimde büyük bir değişikliği kabul etmişler. Kısa kollu gömlek giymiş olan adam, bu işe kendi inanırlılığını, beynini, becerilerini koymuş... hatta hayatını koymuş... olanaksız görülen şeyi başarmaya çalışmış.

Kendi başına çıkmış ortaya. Yalnızca kendini ve kendi kaygılarını temsil ederek. Eline geçecek tek şey, vicdanının rahatlığı.

Elektrik düğmesinin yanındaki üçüncü resim de, beyaz gömleli ve kravatlı bir adamı gösteriyor. Gülümsemiyor bu adam. Yüzündeki ifade, kaygı ve kararlılık yansıtıyor. Ortadoğu'ya bir kere daha yolculuk yapmış, düşman tarafların görüşmelerine tekrar başlamasını ve karşılıklı konuşmasını sağlamaya çalışmış. Kendi hükümeti adına değil. Hiçbir hükümet adına değil. Hatta hiçbir kuruluş adına da değil. Barış ve adalet adına. İnsani olaylarda ilerleme sağlayan unsurlardan biri bu adam.

Elektrik düğmesinin yanındaki üç resimdeki üç adam da aynı kişi aslında. Gerçekten inşaat işleriyle uğraşıyor. Zamanını ve hayatını yoksullar için evler yapmaya harcıyor; o, atmosferin içinde serbest seçimlerin yer alabilmesini istiyor, insanlık tarihinin en eski ve en sert arenalarından birinde barış yapıları kurmaya çaballıyor.

Adamın adı Carter. Eskiden Georgia'da yerfıstığı yetiştirmiş. Bir ara devlette memur olarak çalışmış. Şimdi marangoz. Ve öğretmen. Günün birinde tarihçiler yirminci yüzyılın olaylarını yerli yerine oturttukları zaman, onun adı özellikle öne çıkıp parlayacak. Belki adı büyük Başkanlar listesinde değil, henüz buna karar vermek için vakit çok erken. Ama yüzyılımızın en mükemmel eski Başkanı olduğunu bilmek için erken değil. Hatta belki tüm eski Başkanlar arasında en mükemmeli.

Her gece, işimi bitirip odadan çıkarken elektrik düğmesine uzandığımda, durup üç resme bakarım. Aklıma *kahramanlık* sözcüğü gelir. Cesur ve iyimser. Kaybetmeyi iyi bildiği belli, çünkü uğradığı kayıp büyüktür. Belki kendi kontrolü dışındaki güçler, onu yanlış zamanda yanlış göreve gelen yanlış biri olmaya zorlamıştır. Ama kaybediş biçimi, pek az insana nasip olan türdedir.

İstese kuyruğunu bacaklarının arasına kıştırır ve ömrünün geri kalanını kâğıtlarını karıştırarak, balığa çıkararak, golf oynayarak geçirirdi. Onun görevinde bulunmuş pek çok insan öyle yapmıştır. Ama kaybetmek başkadır, kaybeden kişi olmak başka. Kabul ettiği işleri, *kendisi* olduğu için kabul etmektedir, yoksa falanca görevde bulunmuş kişi olduğu için değil. Alkışı kimin toplayacağına aldırmayan bir insanın gösterebileceği yararlılıkların sınırsız olduğunu bize kanıtlayan biridir.

Bütün dünyayı kazanıp bu arada ruhunu kaybedenlerden değildir o.

Onun ortaya koyduğu örneğin önemini çok iyi anlıyorum.

Şükürler olsun o insana.

Soyluluk ödülü onundur.

Bir yaz Colorado'daki bir çiftlikte at terbiyecisi olarak çalıştım. Gene adlı, tam anlamıyla "*saat-kafa*"lı bir kovboyla aynı barakada yatıp kalktım. 'Zaman Makinesi Gaddar Gene' denirdi ona. ('Gaddar' sözü bir övgüydü. Atlar, kamyonlar için falan kullanılır; yaman anlamına gelirdi.) Her neyse, Gene'e bu adın takılmasının nedeni, size saatin kaç olduğunu her zaman, belki beş dakikalık bir hata payıyla söyleyebilmesiydi. Oysa hiç saat taşımazdı. Bunu nasıl başarabildiğini kendi de bilmiyordu. Ama bizim kanımızca, kafasının içinde oldukça büyük bir saat vardı ve bu saat, beyninin bulunması gereken yeri kaplamaktaydı.

Gaddar Gene gece yatarken, kaçta kalkmak istiyorsa kafasını ona göre kurardı. Ve tabii ertesi sabah tam dakikası dakikasına, gözkapakları minik garaj kapıları gibi kalkıverirdi. Gene' in zihni yeni bir günün işine başlamak üzere hazırlanırken, küçük motorların tıkırtısını, uğultusunu duyar gibi olurdu insan. Hepimiz geceyi dans ederek, sabahlara kadar eğlenerek geçirip iki üç saatlik uykuyla yetinmeyi kararlaştırdığımız zaman, hep Gene'e güvenirdik. Gelip kendimizi yataklara attığımızda, usta-başı yataktanenin ışığını söndürürken, "Kur kafanı, Gene," derdi. Gene, "Beşe mi, beş on beşe mi?" diye sorar; o, "Eh, beş on beş yeter, Gene," derdi. "Tamam. İyi geceler!" Kahvaltıyı bir ke-recik bile kaçırmamıştık.

Bazen Gaddar Gene'i, tam maaş gününden önceki hafta sonunda kasabaya götürür, bar bahislerinde beleş bira kazanmak için kullanırdık. Gene'in gözünü bağlar ve etraftakilere, "Kaç dakika geçtiği konusunda kim bahse girmek istiyor?" diye sorardık. Budalanın biri, on bir dakikayı seçti mi, tam on bir dakika sonra bizim Gene, "BİRA SAATİ!" diye haykırır, hepimiz kazanmış olurduk.

Bir keresinde sert görünümlü bir TIR şoförü elli dokuz dakika dediğinde, enikonu kaygılanmıştık. O kadar uzun süre barda boş boş durup bira beklemek, gözü bağlı adamın düşünüşünü seyretmek, kolay değildi. Başardı mı dersiniz? Tabii başardı! Mecburdu zaten. Hiçbirimizde beş para yoktu. Kaybedersek hem o şoföre, hem de yaklaşık on arkadaşına bira ısmarlamak zorunda kalacaktık. Gene'in kafası belki "*saat-kafa*" olabilirdi, ama arkadaşımızın *salak* olmadığı kesindi.

O günden sonra Zaman Makinesi Gaddar Gene, cuma akşamlarının yerel atraksiyonu haline geldi. Oyunu her birimize üçer bira getirecek kadar oynadıktan sonra vazgeçer, kendine kıyma rostolu sandviçle patates kızartması ısmarlar, onu yiyip çiftliğe dönerdi. İyi bir şeyi fazla uzatıp tadını kaçırmak istemezdi.

Yetenekliydi Gene. Zamanlama açısından da müthişti. Sahneden inip eve dönme zamanını bilirdi. Çünkü gerçek anlamda profesyonel bir "*saat-kafa*"ydı. Biz de çiftlikte çalışanlar olarak, gerçek bir oyuncuyla aynı yatakhaneği paylaşmaktan gurur duyuyorduk.

Benim zamanla ilişkilerim, Gene'den farklı olarak, düzensiz ve belirsizdir. Durumuma bir nebze klas kazandıracak teknik terim ancak "*ihtimalli süresellik*" olabilir. Zamanı hesaplayabilmek yararlı bir sosyal araçtır. Bunu bilmiyor değilim. Ama doğrusu, zamana o kadar bağlı olmayan bir ömür sürmeyi yeğ tutarım. Aslında uğraşıyorum. Gerçekten uğraşıyorum. Günlük uygulamada bunun anlamı da, koluma saat takıp takmamaya karar vermek demek oluyor.

En sevdiğim saatim, bir ödün niteliğindedir. Şık, ciddi görünümlü bir saattir. Mahfazası altın, kayışı da siyah lezardır. Antik bir saat. Dergi ilanlarında bu tür saatleri takan erkekler genellikle ağırbaşlı, gururlu, iyi giyimli kimselerdir; paralı, iyi aile terbiyesi almış, zevk sahibi insanlar oldukları her hallerinden bellidir. Kızım böylelerine, "*Tatlı hödükler*" der. Ben görünüşte pek o sınıfa girmiyorum. Ama saatim de aslında görüldüğü gibi değildir.

Ona yakından baktığınızda, eski model, kurgulu saatlerden olduğunu görürsünüz. Kadranı saydam olduğundan iç mekanizmasını da görebilirsiniz. Çarkların dönüşünü izler, hafif çıtırtılarını duyarsınız. Çevresinde diğerlerinde olduğu gibi sa-yılar vardır. Ama... bu saatin akrebiyle yelkovanı yoktur.

Saat bana zamanı söylemez.

Bir tek şey söyler bana. "Ömrün yavaş yavaş tükeniyor, neler yaptığına dikkat et," der; çünkü o çarkların her dönüşü, beni hayatımın sonuna biraz daha yaklaştırmaktadır.

Bu saatin "tik-tak"ları benim nabızımla aynı tempodadır. Dakikada altmış kere tıklar. Buna "*ölümü unutma*" saati diyebiliriz. Geniş açılı bir saattir. Bir bakıma, falıma bakıyor gibidir... kendi çapında.

Bana saati sorduklarında, kolumu kaldırıp bakarım ve, "Bilemiyorum," derim.

Bazen de, "Şu an," diye cevap veririm.

Arasıra bir pusula alır, saat yerine bileğime onu takarım. Kasabada dolaşırken bana yepyeni bir görüş açısı kazandırır bu pusula. Yolda yürürken yönümü şaşırmamı önler. Hayatın bir boyutu olarak, zamanın yerine mekânı getirmeme yol açar. Taşıt tarifeleri yerine güneşin doğuşunu düşünün. Saatler yerine yıldızların yerini, randevularınızın yerine de havanın akış yönünü.

Biri bana sorduğundaysa, "Yoo, saati bilmiyorum, ama eğer kayboldunuzsa size yardım edebilirim, çünkü ben kaybolmuş değilim," derim. Birkaç kişiyle tanışmayı da başardım bu yolla.

Dosyalarımın birinde bir saat ilanı var. Bu ilan bir zamanlar beni bir haftaya yakın bir süre boyunca düşündürdü durdu. O sıralar cep saati dönemimdeydim. Ama elbiselerimin hepsinde buna uygun cep yoktu. Demek ki, ya kendime yeni pantolonlar diktirmeliydim ya da yeni bir saat almalıyım. Zaten o sıra yepyeni bir saat kuşağı da doğmaktaydı. Dijitaller, Ku-varzlar, Progresler. Varım ben, diye düşünüyordum.

İlandaki Pulsar'dı. "Zamanı bilmenin, 400. yıldan bu yana geliştirilen ilk tümüyle yeni yolu." Dahası da vardı. İlanda bu saatin yeni uluslararası saygınlık simgesi sayıldığı da söyleniyordu. İmparatorlar, ünlü kişiler, diplomatlar, senatörler, valiler, yıldızlar hep bu saati kullanıyordu. Saatin bin beş yüz transistörü vardı, hiç hareket eden parçası yoktu. Yani eskiyecek, yağlanacak, bakımı yapılacak hiçbir yeri bulunmuyordu. Yerçekiminin iki bin beş yüz elli katı bir kuvvet bile ona zarar vermiyordu. Paslanmaz çelikten yapılmış olan bu su geçirmez saat, ne çiziliyor, ne paslanıyor, ne de küf tutuyordu. Kuvarz kristaliyle çalışmaktaydı. Bu kristal saniyede 32.768 titreşim geçiriyordu. Saatin içini aydınlatan minik bir lamba vardı. Düzenli kullanımda bin yıldan fazla dayanacaktı. Saat zamanı yüz yılda bir mîlisaniyelik bir şaşma payıyla doğru olarak söyleyecekti.

Çok etkilenmiştim.

Tam bana gereken şey.

Neredeyse ondan bir tane alacaktım. Bir hafta boyunca, neredeyse alacaktım.

Şimdi o günlerden bu yana epey bir zaman geçmiş olduğundan, geriye dönüp baktığımda, o saatin bana yabancılik duygusu verdiğini anlıyorum. Bunca hayranlık uyandıran teknolojisine rağmen, ortaya getirdiği standartlar benim rahat ettiğim koşullara ait standartlar değildi. O saat bana fazlaydı.

Ben cep saatimi kullanmayı sürdürdüm. Aramızda iyi bir ilişki var.

Saatim güvenilirmez, ne yapacağı bilinmez bir saat. Tıpkı benim gibi. İkimizin de iyi çalışabilmek için bakıma, şefkat ve sabır gösterilmesine ihtiyacımız var. Sıcaklar ve basınçlar saatimi çok etkiliyor. Beni de. İkimiz de su geçirmez değiliz, donma derecelerinin altında iyi işlev göremeyiz. Saatim eskir, paslanır, bazı yerleri incelir. Bazen de hiç çalışamaz olur. Benim gibi.

Cep saatim bin yıl dayanacak değil. Ama bana günbegün hizmet veriyor ve söylediği de oldukça doğru çıkıyor. Benim için de aynı şeyler geçerli.

O saat hâlâ bende. Eski model, özel saat cebi olan pantolonlarımı giydikçe kullanabiliyorum onu. Plili, askılı, dizlerinin içi astarlı pantolonlar. Bakıyorum o tür pantolonlar yeniden moda olmuş. Belki cep saatlerinin de sırası gelir.

Benim gibi enli kravatlar takan, doğru dürüst saati olmayan erkekler o zaman modası geçmiş tipler sayılmayacak, ilanlarda güzel kızların yanında boy gösterecekler. Pahalı arabaların, kaliteli şarapların yanında. Ceplerinde saatleriyle. Bir yaz öğle sonrasında ve Como gölü kıyısında kumlara uzanmış gü-lümsüyoruz. Dünya kadar zamanımız varmış gibi.

Aklıma pek çok cevabı olabilecek bir soru geliyor: Eğer adamın biri hiç ölmeyecekmiş gibi yaşıyorsa, bir başka adam da hemen yarın ölecekmiş gibi yaşıyorsa, bu adamlar saat takar mı?

Zamanı düşündükçe, Zaman Makinesi Gaddar Gene'e ne oldu acaba, diye merak ederim. Ben bu satırları yazana kadar aradan otuz yıl geçmiş bulunuyor. Belki ustabaşının önerisine uymuş ve bir fabrikada "adam-saat" olarak işe girmiştir. Onu fabrikanın kapısı yanında, güneşte otururken gözümün önüne getirebiliyorum. Öğleden sonra beşte, kapıdan her çıkan adını söyleyip onun sırtına pat diye vuruyor. Olmaz herhalde. Gene isimleri pek aklında tutamazdı.

Telafi mekanizmasının Gene'de nasıl işlediğini görüyor musunuz? Zamanla ilgili güçlü yanları vardı, ama beyninin geri kalanında da düzensiz çalışma durumu sözkonusuydu. Eşyalarını habire kaybeder, yönünü hiç bilemez, çiftlikteki atların adlarını durmadan karıştırırdı. Belki de o anda aklı başka bir yerin saatiyle meşguldü.

Bu zaman tutkusu nedendir? Neden kendini bileğimize, zihnimize böyle sımsıkı kayışlarla bağlıyor? Hiç yeterli zamanımız olacak mı? Zamanımız yeterli olsa, neler olurdu? Vakit ne zaman gelecek? Zamanın nereye gittiğini bilen var mı? Zamanla zamanın arasındaki mesafe ne kadar? Hangi zaman uygun zaman? Sonunda zamanımız gelince, farkına varacak mıyız? Bunlar mantık soruları değil herhalde. Ama cevabın bir parçası, bir zamanlar Nebraska'daki bir kafede dinlediğim hikâyede bulunabilir.

(Gaddar Gene, bunu sana ithaf ediyorum.)

Adamın biri kırlarda at üstünde giderken, bir ağacın altında, domuzu havaya kaldırmış bir çiftçi görmüş. Atını durdurmuş ve biraz geri gidip dikkatle bakmış. Çiftçi domuzu ağacın dalına doğru kaldırmış, daldan elmayı yemesini sağlıyormuş. Sonra domuz elmayı bitirince, bu kez onu başka bir elmaya doğru çeviriyormuş. Hayvan da hiç küçük sayılmazmış. Çiftçi çok zorlanıyor, ter döküyormuş. Ancak yine de domuzunu bu alışılmadık yolla beslemeyi sabırla sürdürüyormuş. Bir elma, bir elma daha.

Atlı yaklaşıp çiftçiye sormuş. "Böyle domuz besleyeni hiç görmedim. Uzun sürmüyor mu?"

"Tabii sürüyor," demiş çiftçi. "Ama domuzun gözünde zamanın değeri mi var?"

Bugün bizim evde elektrik kesik. Kesileceğini biliyorduk. Ayrıca su da kesik. Onu da biliyorduk. Dün şapkalı bir kadın geldi, evimizin kapı kulpuna pembe bir kart astı. Bu tür hizmet kurumlarına özgü bir dille her noktaya değiniliyor, ancak mümkün olduğunca az şey söyleniyordu kartta. Elektrik gece yarısı kesilecek, kesinti birkaç saat sürecekti. Rastlantı sonucu, bu iş su tesisatçısının gelip banyodaki plastik boruyu onardığı güne denk gelmişti. Ustanın plastik boruya sürdüğü tutkalın kuruması için yirmi dört saat gerekiyor, bu süre içinde borunun kuru kalması şart oluyordu. Suyu bu nedenle bizim usta kesmişti. Durumumuz buydu işte. Güzel bir sohbahar günüydü. Gökyüzü masmaviydi. Ortalıkta ne felaket vardı, ne panik, ne de heyecan. Ama elektrikle su da yoktu. Mumların, kovaların zamanı gelip çatmıştı. Basit hayat. Garip bir duyguydu bu. Ömrün sonu gibi bir duygu. Dünyanın birçok yerinde bunun normal günlük hayat olduğuna inanmak zor geliyor. Bizim ülkemizde de İkinci Dünya Savaşına kadar durum hemen hemen böyleydi. Hatta aşağı yukarı 1700 yılına kadar dünyada enerji kaynağı olarak yalnızca rüzgâr, akar su, hayvanlar ve insan kasları vardı denilebilir.

1900 yılında doğan babam bu koşullarda büyümüştü.

Emri altındaki tek enerji kaynağı, kendi gücüyle bindiği attı.

Oysa şimdi, aradan bir tek kuşak geçtiği halde, oğlu enerji türleri arasında cirit atıyor. Öğle yemeği sırasında, sahip olduğum bütün motorların bir listesini çıkarmaya çalıştım. Yani kendi emrim altındaki enerjinin ne olduğunu araştırdım. Üç zamanlı motorlar, bir stereo (üç motorlu), çamaşır makinesi, kurutma makinesi, elektrik süpürgesi, elektrik sobası, vantilatör, kahve çekme makinesi, mikser, ekmek kızartma makinesi, fırın,

mikrodalga, buzdolabı, meyve suyu sıkıcısı, blender, dikiş makinesi, iki saç kurutma makinesi, karımın su basıncıyla diş temizleyen aleti, yelkenli teknemizin dizel motoru, sandalın kıçtan takma motoru, bir otomobil motoru, otomobilin içinde şunu ya da bunu yükseltip alçaltan bir yığın alt motor, bir kamyonet motoru, bir motosiklet motoru, iki kol saati mekanizması, birkaç da kurgulu oyuncak. Ayrıca evin tamir odasında da elektrikle çalışan bir yığın araç gereç var. Matkap, tornavida, testere... Bunlar yalnızca "ev" dediğimiz yerde bulunan şeyler. Ben de yalnızca işler durumda olanları saydım. Bozulan, arızalanan, onarılmayacağı halde, günün birinde belki onarırım diye saklananlar buna dahil değil. Ofiste faks makinesiyle fotokopi makinesi, bilgisayarlar, yazıcılar, telefonlar, kalorifer, arasına çalışabilen elektrikli kalemtraş var. Eminim birkaç tanesini de unutmuşumdur. Motorlar. Elektrikli ve gazlı. Bunca güç benim.

İşin komik yanı... yani, gerçekten komik yanı, benim bu motorlardan hiçbirinin nasıl çalıştığını bilmeyişim ve çalışmadıkları gün onları nasıl onarabileceğimden de habersiz oluşum. Ama dert değil. Bozulursa gider yenisini alırım, tamam mı? Onarılmayacağı için değil. O yalnızca bir özür. Asıl neden, ne kadar budala ya da tembel ya da çaresiz ya da meşgul olduğumu kabullenmek istemeyişim. Yenisini alıyorum, çünkü o zaman hiç kimse yetersizliklerimi bilmiyor, bir tek ben biliyorum. Budalanın biri olduğumu kendim bilerek yaşayabilirim, ama başkaları bunu bilirse yaşayamam. Bu kadar çok nalbur dükkânı olmasının nedeni bu. Erkekler herkesin içinde kendilerini budala gibi hissetmesinler diye. Böyle söylemem, cinsiyet ayrımı yaptığımdan değil. Karım onarabiliyor bu tür şeyleri. Ahh, erkeklik gururu büyük bir yük.

Yeni bir iş projem var. Bir tamirci dükkânı. Çalışma yöntemi, Katolik kilisesinin bir zamanlar günah çıkarma için uyguladığı yöntem. Kiliseye benzeyen kocaman, karanlık bir binaya da liyorsunuz, binanın içinde küçük, kapalı bir hücreye giriyorsunuz. Orada ne yaptığınızı gören ya da sizi tanıyan kimse olmuyor. Hücrenin öbür yanında biri var, ama siz de onun kim olduğunu bilmiyorsunuz. Elinizde çalışmayan bir ekmek kızartma makinesi var. Makineyi duvardaki bir yarıktan içeriye iterken, bir

de yirmi dolar uzatıyorsunuz. Hücresinin diğer yanındaki kişi, "Ziyarı yok," diyerek sizi budalalık duygusundan kurtarıyor. Sizin klasınızda birinin, herhalde yapacak daha önemli işleri olduğunu söylüyor. Bir hafta sonra, ekmek kıyartma makineniz postayla geliyor. İşte buna "güç uygulaması" denir. Zihnin maddeye egemen oluşu. Yetersiz olmaya siz aldırıyorsanız, sorun yok.

Biri bana bir hayal oyunu anlatıyordu. Tarihin içinde geriye gidiyorsunuz. Bu yolculukta yanınıza ancak bilgilerinizi, deneyimlerinizi ve becerilerinizi alabiliyorsunuz. Araç gereç ve kitaplar yok. Kendinize bir zaman ve bir yer seçiyorsunuz. Sizin varlığınızın bir fark yaratacağı, tarihin akışını etkileyeceği ya da sizi zengin edeceği bir yer ve zaman. İnanırlılığınızı belirleyecek olan şey, kapasitenizi oradaki insanlara kanıtlayabilmeniz. Kolay. Ancak o kadar da kolay değil. Siz tarihi biliyorsunuz, oraya gidince gelecekte neler olacağını anlatabileceksiniz diye, herkesin size hemen inanacağını varsaymayın bir kere. Onlar da o çağda yaşarken, herkes ne yaptığını biliyor sanıyormuş kendini. Kızıldillerilere karşı amansızca savaşmış General Custer dinlemezdi sizi. Demek ki zamanın içerisinde, ateşli silahların henüz icat edilmediği günlere gitmeniz gerek. Belki Romalılar sizin tüfek konusundaki bilgilerinizden etkilenebilirler. Ama... tüfek yapmak gelir mi elinizden? Çeliğiyle, barutuyla? Eh, n'apalım, başka bir çağa gidelim. Telefonları da biliyorsunuz, tamam mı? Ekmek kıyartacağının içini açabiliyorsunuz, ne var ki, bu sizi her türlü elektrikli aracın nasıl çalıştığı konusunda bilgili kılmaya yetmez. Telefonların gerçekte nasıl çalıştığını biliyor musunuz? Yapmayı bildiğiniz ne var sizin? Jöle mi? Jöle yapmayı biliyorsunuz. Peki ama jelatin nereden geliyor? İneğin paçasından bir yerlerden, diye duymuşluğunuz var. Ama tam neresi? Onu oradan çıkarıp tencereye koymayı, boz dolabına kaldırmayı biliyor musunuz? Peki, ya onu koyacağınız buzdolabını yapmayı? Neyse, boşverin. Ateş. Ateşten ne haber? Çakmak taşıyla kavı nereden bulacaksınız? Hiç çırayla ve tahtaları sürtme yoluyla ateş yaktınız mı? Kendinizi herkesin önünde budala durumuna düşürmek istemiyorsanız, tarihe bir iyilik edin ve olduğunuz çağda kalın.

Arkadaşım Willy dehşet hikâyelerine tutkundur. Yalnız kozmik mucizelere değil. Sıradan, günlük şaşırtıcı olaylar bile etkiler onu. Pazartesi, çarşamba, cuma günleri birlikte koşuya çıkıyoruz. Bana golf, beyzbol, tıp araştırmaları ve küçük çocuk babası olma konularında en yeni bilgileri veriyor. Bu alanlara ben ya ilgi göstermiyorum ya da göstermiş, sonra bırakmışım. Dostluğumuz pek sıkı fıkıdır, çünkü kaç motor sahibi olduğum gibi konuları ancak onunla konuşabilirim. Ayrıca, o da zaman zaman aynı derecede derin insani konular getirebilir ortaya. Bu sabah, motorlar ve kuvvet konusundaki meditasyonlarımı paylaştım onunla. O da toplardan söz açtı.

Arabasının bagajında topların birikmekte olduğunu farketmiş. Bir beyzbol topu, iki golf topu, bir futbol topu, bir *rugby* topu, iki bilye, bir plastik plaj topu (patlak), bir *squash* topu, bir kutu dolusu tenis topu, bir de *bowling* topu. Evinin garajında da kriket topları varmış. Evin içi pinpon toplarıyla dolu olduktan başka, çocukların odalarında bir *wiffle* topu, bir basketbol topu, birkaç bilinmez tipte top, bir torba şıkırdayan toplar ve çeşitli boyda başka oyun topları varmış. Willy'nin müzik koleksiyonunda da rock şarkıcısı Jerry Lee Lewis'in söylediği "*Büyük Ateş Topları*" (Great Balls of Fire) diye bir şarkı bulunuyormuş.

Bir yığın yuvarlak şey. Hepsi onun. Amerika'da milyonlarca aktif babanın da buna benzer koleksiyonları varolmalı. Demokrazi bu. İlerleme, bolluk ve kapitalizm. İnsanlık tarihinde suların en çok yükseldiği düzey. Kaç top isterseniz hepsi. Ucuz.

Kuvvetin ve topların bu bolluğunu düşünerek, sessizlik içinde altı blok kadar koştuk.

Sonunda ona, "Tarihin içinde geriye gitseydin...?" sorusunu patlattım.

Sorun çıkmadı. Willy çok, çok gerilere gidecekti. Topların ve top oyunlarının icat edilmemiş olduğu günlere. Herkese top oynamayı öğretecekti. Bunun tarihi değiştireceğine inanıyordu.

"Ama Willy, sen yusuvarlak şeylerin nasıl yapılacağını bilmezsin, malzemeyi kullanmayı bilmezsin, pompa yapmayı ve topları şişirmeyi de bilmezsin."

"Dert değil. Kayalar var. Hindistan cevizleri var. Portakallar var. Kavunlar var."

"Ama Willy, bunların hiçbirisi tam yuvarlak değil."

"Eh, başlangıçta kuralları biraz değiştirmek zorunda kalırız, ama idare ederiz. Daha erken tarihlerde, daha çok ve daha iyi top oyunları olsaydı, tarih gerçekten değişirdi. Eęer Musa Peygamber o dağdan elinde On Emir'le ineceği yerde, golf topu gibi yuvarlak iki taşla inseydi, İsrailoğulları çok daha iyi vakit geçirirlerdi. Kristof Kolomb'un yelken açtığı günün Dünya Kupası maçlarına rastlayışını da dūřünebiliyorum. Ya Kolomb buraya geldiğinde, pazar günleri her türlü top oyununu oynamaya hazır kızılderililer bulsaydı? Hindileri, turtaları boşverin, hadi biraz top oynayalım!"

Willy doktorluk stajı için bir yıllığına Yeni Zelanda'ya hareket ederken, ona yol armağanı olarak en gelişmiş "İsviçre Ordu Çakıları"ndan bir tane aldım. On dört bıçağı vardı. Bunlardan bazıları çok amaçlıydı. Ayrıca pensesi, makası, testeresi, büyütecisi, balık pulu kazıyacak bıçağı, konserve açacağı, üç tornavidası, bir zımbası, bir çekici, bir cımbızı, bir tükenmez kalem, bir de kürdanı vardı. Çakısı siyah bir kılıfın içine konulmuştu. Belinize asabileceğiniz halkası vardı. Kılıfın ceplerinde de, pusula, çengelli iğne, biraz iplik, bir yara bandı, bir parça kâğıt, suya dayanıklı iki kibrit, yirmi beş sentlik bir madeni para ve iki aspirin vardı. Korkunç bir şey! Willy bana, "Bunu taşıyabilmek için ruhsat gerekiyor mu?" diye sordu. Çoğu kimse bu armağanı, elde araç gereç yokken bir şey onarmak gerektiğinde kullanılabilecek küçük bir alet çantası olarak görür. Ama Willy öyle görmedi.

Onun gözünde bu çakısı, hayal gücünün bir ürünüydü. İsviçre Ordu Çakısının her özelliği, bir serüven hikâyesinin odak noktası olabilirdi. Zaten Roger Dodger adlı on yaşındaki çocuğun hayatı da, bu çakısı sayesinde bir serüvenler dizisine dönüşmüş değil miydi? Günün birinde çocuk bir çamaşır bacasından Elmas Krallığına dūřüyordu o hikâyede. Willy, Avustralya ve Yeni Zelanda'yı gezerken çocuklarına İsviçre Ordu Çakısının bu masallarını anlatmış durmuştu. Her masalda kahraman o çakının belli bir parçasını kullanarak tehlikeden kurtuluyor, pe-

şindekileri atlatıyordu. O anda Willy ile ailesinin bulundukları yer de, bu hikâyelere fon oluşturmaktaydı. Bazen bir tek masalın anlatılması iki gün sürüyor, Willy bu süre boyunca oltasını çocukların zihninde gezdiriyor, gezdiriyordu. Çocuklar o yolculuğu asla unutmayacaklardı. İsviçre Ordu Çakısına bir baktılar mı, hepsi yeniden gelecekti akıllarına.

Bu İsviçre Ordu Çakısı olayı çok ilgimi çekiyor. Belki de, hiç savaşa girmeyen, hiç taraf tutmayan, yalnızca kendi işiyle meşgul olan bir orduyla çok kolay özdeşleşebildiğimiz için. Şarap şişelerini açmakta kullanılan bir araca sahip asker çakısında uygar bir yan var. Şimdi de piyasaya bir İsviçre Ordu Saati çıktı. İsviçre Ordu Parkası da yakında çıkıyormuş.

Duyduğuma göre, Tiffany's'te standard İsviçre Ordu Çakısının 19 ayar gümüşten yapılmış da satılmaktaymış.

Bir sabah arkadaşım Willy ile ikimiz koşarken, şu İsviçre Ordu tutkusuna nasıl ayak uydurabileceğimizi düşünüyorduk. Erkekler için İsviçre Ordu külotları olabilir, diye düşündük. Siyah olmalıydı külotlar. Evde makineye atıldığında pembeye boyanmasın diye. İkimizin de beyaz külotlarının başına gelmişti böyle bir şey. Hem zaten siyah renk seksi ve erkeksi bir renk. Willy de, ben de öyle olmak hevesindeyiz. Hele yalnızca külot değiştirmekle bunu sağlayabileceksek, bayıla bayıla yaparız. Ayrıca İsviçre Ordu Külotunun belinde ve paçalarında kırmızılı beyazlı şeritler de olmalıydı. Yüzmek istediğinizde pantolonunuzu çıkardığınız gibi suya atlayabilesiniz, insanlar da sizi mayo giymiş sansın diye. Her eşyaya birkaç kullanım alanı bulmak zaten İsviçre Ordu felsefesinde yok mu? Ayrıca, İsviçre Ordu geleneği, dayanıklılığı da içeriyor. Külotu paslanmaz çelikten yapmak biraz ağır olacağına göre, bizimki, sağlam olsun diye balistik kalitede naylon, sıcak olsun diye kaşmir yün, seksi olsun diye de ipek karışımı olmalıydı. Astarı da yansıtıcı Mylar olursa, külotu güneş enerjisiyle yemek pişirmek için kullanabileceğiniz gibi, kurtarılma durumuna düştüğünüzde sinyal vermek için de kullanabilirsiniz.

Bel kısmının içine, acil durum enformasyonu listesi dikmek gerekirdi. Örneğin, pokerde hangi elin hangisinden üstün olduğu. Çünkü çoğu insan, floşun mu, yoksa rengin mi üstün olduğunu hatırlayamaz. Böyle durumlarda külotun beline bakıp, hemen öğrenirsiniz, kazanmadığınız halde kendinizi kazanmış sanıp da budala durumuna düşmezsiniz.

Çoğu kişiler, külotun belinde bir yere sosyal sigorta numaralarını yazabilirler, belki araba ruhsatının numarasını, ofisindeki faks numarasını da yazabilirler. Tabii evlenme yıldönümleriyle birkaç doğumgünü not edecek yer de kalmalı.

Bu İsviçre Ordu Külotları öyle şık gözükmeli, öyle dayanıklı olmalı ki, annelerin çocuklarına, "Hep temiz külot giy, bir kaza olup kendini hastanenin acil servisinde bulursan utanma," diye öğüt vermesi artık boşuna olmalı. Tam doktorlar üstünüzdeki çamaşırları kesmeye başarlarken, içlerinden biri, "Vay canına, bu adam İsviçre Ordu Külotu giymiş!" demeli. O zaman size mutlaka özel bir ilgi gösterirler.

Arkadaşım Willy bana, bir Noel gecesi ayininde kiliseye gelen hokkabazı hatırlattı. Ben o gece cemaate eski bir masalı okumak istemiştim. Kış kıyamette manastıra sığınmak isteyen bir hokkabazın hikâyesi. Belki bilirsiniz o masalı. Sanıyorum, *"Meryem Ana'nın Hokkabazı"* adlı bir Fransız masalıydı.

Masalda deniyor ki, rahipler o sırada, Meryem Ana'nın heykeli dibine koyacak armağanlar bulma çabasına düşmüşlermiş. Çünkü o heykel, eğer armağanlardan memnun kalırsa, insanlara acıyacak, gözünden bir damla yaş düşecekmiş. Ne var ki, armağanlar oraya konulduğunda heykel tepki göstermemiş. Gece yarısı gelen hokkabaz, kendisinde verecek bir armağan olmadığını düşünerek heykelin yanına tek başına gitmiş, topları havaya atıp tutarak hünerini elinden gelen en iyi biçimde sergilemiş. Uzun lafın kısıası, Meryem Ana heykelinin gözünden bir damla yaş düşmüş, kucağındaki bebek İsa da gülümsemiş. Çünkü hokkabaz nesi varsa sunmuş onlara. Hiçbir şeyi esirgememiş. Masal böyle.

Bu masalı gerçek hayata uygulamak için, önce o ayinde gerçek bir hokkabazın hüner göstermesini istiyordum. Ardından masalı okuyacak, sonunu da Noel vaazıyla bitirecektim. Olay bittiğinde, gelenlere biraz pizza ikram edecektik.

Ayin saati gelip çatığında, bizim hokkabaz henüz gelmemişti. Koro ikinci ilahiyi söylerken, onun sıralar arasında yürümekte olduğunu gördüm. Ama kostümünü giymemişti. Oysa ondan o kostümü giymesini özellikle rica etmiştim. Elinde topları da yoktu. Büyük bir d şkırıklığına uğradım. İşte gece yarısı sihir gösterisi hayalinin sonu.

Cemaat bir ağızdan "*Küçük Beyt llahm Kasabası*" şarkısının son mısrasını söylerken, hokkabazla ben fısıldaşarak konuşuyorduk. Adamın arabası çalınmıştı. Kıyafeti de, topları da, nesi var nesi yoksa gitmişti. Ama kaygılanacak bir şey yoktu. Bir arkadaşı onu arabasıyla kiliseye getirmişti, sonra da evine bırakacaktı. Bu arada aklına da bir fikir gelmişti. Bana, "Siz masalı okuyun, ondan sonrasını bana bırakın," diyordu.

Tartışacak zaman yoktu. şarkı bitmişti. Ayin devam etmek zorundaydı. Herhalde sıra hokkabaza gelince, başına gelen olayı anlatıp özür diler, kilisenin mutfağında bulduğu birkaç malzemeyle küçük bir gösteri sergiler, diye düşünüyordum. Eh, mantıklı bir şeydi. Ne var ki... Noel gecesi, mantıklı şeylerin gecesi sayılmazdı pek. Bunu şimdiye kadar çoktan öğrenmiş olmam gerekirdi.

Neyse, ben masalı okudum.

Hokkabaz ayağa kalkıp işiğin altına geldi. İncecik, genç bir adamdı. Sportmen yapılıydı. Ayağında siyah tenis pabuçları, blucin, üzerinde yeşil dikyaka kazak. Yüzünde beklenen makyaj yerine, ciddi bir ifade ve bir yığın  il. Uzunca kumral sa lar. Pek bakılmaya değecek bir özelliği yoktu. Yanında gösteri malzemesi de yoktu.

Gülümsedi, numarasına başladı. Sanki yanında topları, sopaları, bıçakları, eşarpları varmış gibi, tüm hareketleri baştan sona yaptı. Hepimiz böyle numaraları seyretmiş kimseler olduğumuzdan, neler olup bittiğini anlıyorduk. Her adımda işi biraz daha ileriye götürüyor, hiç seyretmediğimiz yeni bir şey yapıyordu. En iyi hokkabazlar için yedi top sınır diye bilinirdi. Bizimki

sekiz topla oynadı. Biz sekiz top olduğunu hemen anladık, birtirdiğinde alkışladık. Bir an geldi ki, havada on iki ipek eşarpla yedi bıçağın birarada uçmakta olduğunu bildik. Meşalelerini yaktığını, sekizini bir anda havaya attığını, sonra elini yakmadan hepsini yakaladığını da bildik. Kahkahalar attık, onu cesaretlendirmek için bağırdık, bu dikkate değer performansı alkışladık, alkışladık. Göremiyorduk ama inanıyorduk. Sonunda herkes ayağa kalktı, öyle alkışladık onu. Noel gecesı kilisede, ayakta alkış. Elini kaldırıp bizi susturdu. Herkes yerine oturdu. Hokkabazın gösterisi bitmemiştı. Bis yapacaktı şimdi de.

Bizim pek tanıyamadığımız bir şeyleri havaya atıp tutmaya başladı. Neydi bunlar? Tavuk mu? Kuş mu? Bir tür ağaç mı? Yüzükler mi? Her biri bir parmağa takılacak yüzükler mi? Beş tane mi? Beş altın yüzük. Tamam! "Noel'in On İki Günü". On iki gün için her şeyden bir taneyle hokkabazlık yapacaktı. Önce keklik, sonra armut ağacı, falan filan. İmkânsız. Ama yapıyordu işte. Bir kuğu. Bir kaz ve bir yumurta. Düşünüyordum. Hizmetçiyle ineği yerden asla kaldıramayacaktı. Ama o ıkındı, sıkındı, onu da başardı. Bunu yaptıktan sonra, sıçrayan kadını, dans eden lördu, davul taşıyan davulcuyu atıp tutmak işten değildi. Armağanların hepsi havadaydı. Çok, çok yukarlarda. Bir hayli şey vardı havada. Her biri yere inerken, onun ne olduğunu anlıyor, tam o yakalayıp tekrar yukarıya fırlatırken biz o şeyin adını haykırıyorduk. Harika! Bunu daha önce hiç yapan olmamıştı. Hokkabaz gülüyordu. Cemaat, maçın son saniyelerinde kendi takımlarını alkışlayan taraftarlara dönmüştü. Derken hokkabaz birdenbire ellerini birbirine şaklattı, hareketsiz durdu. Tek parmağını dudaklarının önüne kaldırmış, sessizlik istiyordu. Gerçekten de sessizlik oldu.

O bize, biz de ona bakıp duruyorduk. Ömrümde gördüğüm tüm Noel gecelerinin en etkili anını yaşamaktaydık. Hokkabazın ardından sıra vaazdaydı. Öyle de oldu. Ama vaazı veren ben olmadım. O akşam hepimize, sessiz, etkileyici, öğretici bir vaaz sunuldu. Bu sessizliğin içinde, olmasını istediğimiz gösteriyi hayalimizde yaşamış olmanın imkânsızlığını düşündük he-

pimiz. Yalnızca hayalimizde canlandırabildiğimiz bir şeyi gerçekleştirme kapasitemizi düşündük. Hayatta en güzel şeylerin bazıları, gördüğümüze kendimizi inandırmamız gereken şeylerdir. Uçan Ren geyikleri ve melekler gibi. Dünya barışı, iyiniyet, umut ve neşe gibi. Gerçek bunlar, çünkü hayalde canlandırılarak gerçeğe geçirilebiliyor. Noel aslında takvimdeki bir tarih değildir. Bir zihinsel durumdur.

O sırada biri -kim olduğunu bilmiyorum- "*Sessiz Gece*" şarkısını söylemeye başladı. Geleneğimize uyduk, en ön sırada oturanlar kalkıp ellerindeki mumları mihraptaki mumlara tutarak yaktılar, sonra alevi arka sıralardakilere uzattılar. Kilisenin içi ışıklarla doldu. Kiliseden çıkarken herkes şarkı söylüyordu. Sonra evlerimize dağıldık, ışıklarımızı da yanımızda götürdük.

Son iki yıldır sık sık okullara konuk olarak davet ediliyorum. En çok da anaokullarıyla üniversiteler çağırıyor beni. İki sinin ortamları yalnızca büyüklük olarak değişiyor. Okula başlamışların sınıfında da, üniversite kampuslarında da aynı fırsatlar ve aynı tür araç gereçler var. Kelimeleri ve sayıları okuma yazma araçları var, laboratuvar türünden, bilimsel deneylere ayrılmış yerler var, sanat dalları için gereken, yağlıboya, müzik, kostüm, dans odası gibi yerler var. Anaokullarında hepsi bir tek odada ve onlara herkes ulaşabiliyor. Üniversitelerde bu kaynakların her biri ayrı binalarda ve ancak sınırlı insanlar yararlanabiliyor. Ama en göze çarpan fark, öğrencilerin kendilerini ne gözle gördükleri.

Bir anaokulu sınıfında, kaçınız resim yapabiliyor diye sorsanız, bütün eller havaya kalkar. Elbette resim yaparsınız, derler. Hepimiz. Ne resmi yaparsınız? Her şey! Ormanda itfaiye arabasını yiyen köpeğin resmini de yapabilir misiniz? Tabii! Ne kadar büyük yapalım?

Kaçınız şarkı söyleyebiliyor? Bütün eller. Tabii şarkı söyleriz! Ne söylersiniz? Her şeyi! Ya sözlerini bilmiyorsanız? Dert değil, uydururuz. Haydi, şarkı söyleyelim! Şimdi mi? Neden olmasın?

Kaçınız dans ediyor? Yine oybirliği. Ne tür müziklerle dans ediyorsunuz? Her tür! Haydi, dans edelim! Şimdi mi? Tabii, neden olmasın?

Tiyatro oynamayı sever misiniz? Evet! Müzik, aleti çalar mısınız? Evet! Şiir yazar mısınız? Evet! Okumayı yazmayı, sayı saymayı biliyor musunuz? Evet! Onları şimdi öğreniyoruz.

Onların cevabı, "Evet!"tir. Hep evet, hep evet. Çocukların ruhları güven doludur, kaynakları sınırsızdır, öğrenmeye de çok isteklidirler.

Aynı soruları üniversitelilerde deneyin de bakın. Resim, dans, şarkı söyleme, tiyatrodan oynama, müzik aleti çalma gibi sorular sorduğunuzda, pek az sayıda kişi elini kaldırır. Bu el kaldıranlar da genellikle verdikleri cevabı sonradan sınırlandırmaya kalkarlar: "Ben piyanodan başka bir şey çalamam, yalnız at resimleri yaparım, yalnız *Rock and Roll* bilirim, yalnız duşta şarkı söylerim."

Bu sınırların nedenini sorarsanız, üniversite öğrencileri size, yetenekleri olmadığını, zaten ihtisas dallarının bu olmadığını, ilkokul üçüncü sınıftan beri bunları yapmadıklarını, hatta daha beteri, başkalarının onları bu işi yaparken görmesinden utandıklarını söylerler. Daha da yaşlı insanlardan oluşmuş bir gruba bu soruları yönelttiğinizde, alacağınız cevapları kendiniz kestirebilirsiniz. "Hayır, hiçbirini yapmıyoruz."

Peki, anaokuluyla üniversite arasında değişen nedir?

"EVET! Tabii yaparım," cevabına ne olmuştur?

İkinci oğlum geçen haziran ayında mühendislik okulundan mezun olduğunda (onur derecesiyle, sağolsun), ona bir "olanaklar torbası" armağan ettim.

Amerika'nın batı yörelerine ilk göçen insanlar, uzun süre uygarlık kaynaklarından uzak yaşamak zorunda kalmışlardı. Yola çıkarken yanlarına ne gibi malzeme almış olurlarsa olsunlar, bunların er geç tükeneceğini, ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabileceklerini biliyorlardı. Bu temel ihtiyaçlara "olanaklar" diyorlardı. Bunlar varolduğu sürece, yaşamlarını sürdürebilirlerdi. Her türlü zorluklara karşı. Boyunlarına astıkları küçük bir deri torbada, içinde çakmak taşıyla kav bulunan minik bir pirinç kutu taşıyorlardı. Gerektiğinde ateş yakmak için. Ayrıca bellerine bir bıçak sokarlardı. "Olanaklar" arasında biraz barutla bir de tüfek bulunurdu.

Birçoğu, bütün bunları kaybettiği ya da çaldırdığı halde sağ kalmayı başarmıştır.

Bu insanların asıl "olanaklar"ı, gözlerinin hemen ardındaki odacıkta taşınabilen şeylerdi tabii. Yabanıl alanlara karşı, deneyimle, hayal gücüyle, cesaretle, rüyalarıyla ve özgüvenleriyle-

le kazandıkları şeylerden yararlanıyorlardı. Başka hiçbir şeyin yararı olmadığına, donanımları bunlar oluyordu işte.

Ben oğluma o ilk göçmenlerin "olanaklar" torbasının bir kopyasını verdim. Koyun derisinden bir torbaya çakmağı, kavi koydum. Gerekirse ateş yaksın diye. Bir de İsviçre Ordu Çakısı verdim. En büyük boyda, en çok aleti olanından. Küçük bir lake kutuya, Şükran Bayramı hindisinden sakladığım lades kemiğini koydum. Şans getirsin diye. Küçük bir kadife keseye, Buda'nın ufacık tunç bir heykelini, alüminyum tüp içinde bir Küba purosunu, belki canı yılanı ısırmak ister veya tersi olur diye de ufacık bir şişe içinde Wild Turkey viskisini yerleştirdim. Torbada göze görünmeyen şeyler de vardı. Babasının umutları ve kutusamaları. "Olanaklar" torbası fikri tam ve gerçek bir armağandı. İlerde benim verdiklerime o da kendi "olanaklar"ını ekleyecektir.

Mühendis çıkarken onur derecesiyle mezun olması, bilimin serüven dolu yabancı alanlarındaki mücadelesinden sağlam çıktığını göstermektedir. Üstelik o ormanın içindeki bir açıklığı kendi mekânı olarak ele geçirmiştir.

Koyun postu torba, ona kendi kafasının içindeki "olanaklar"ı hatırlatmak içindi. Onu o yabancı yerlere götürüp sağ getiren, tekrardan yüreğinde güvenle geri gönderecek olan, defalarca gönderecek olan şey de odur asıl. Hem de, "Evet, yapabilirim!" ruhu içinde gönderecek olan.

Sizi bir törene davet etmek istiyorum. Bir lise mezuniyet günü. Tıpkı sizin kendi mezuniyet töreniniz gibi. Tek farkı, zamanı, yeri gibi ayrıntılar. Yoksa içeriği de, önemi de değişmiyor. Bu seferki, Utah'ın güneydoğusundaki Moab kasabasında, Grand County Lisesi. 1990 yılının mayıs ayı. Tören açık havada düzenlenmiş. Hava yaz kokuyor. Akşam olmakta. Gün boyu tozlu bir rüzgâr esmiş. Buralarda binlerce yıldır esip durduğu gibi. Ama güneş saat sekizi çeyrek geçe kayalık dağın ardında görünmez olurken rüzgâr dinliyor, okul bandosunun davulundan çıkan sesler, kırmızılı beyazlı cübbeler ve kepler giymiş mezunlar taburunu harekete geçiriyor. Elgar'ın "*Pomp and Circumstance*" marşı. Marşın adı "*Otello*" oyunundaki bir veda tiradın-

dan alınmış. Sözleri görünüşüne bir ağırbaşlılık katıyor. Son me-
zun sahnenin basamaklarını çıkarken, bankalardaki kasa daire-
lerinin kapıları kadar sağlam, ama görünmez bir kapı, arkala-
rından kapanıyor, lise artık arkada kalıyor, bellek kasasına
kilitleniyor. Onlar bunun farkında değiller. Henüz.

Yanımda oturmakta olan okul müdürü biliyor. Yirmi beş
yıl önce o da bir akşam vakti bu sahneye böyle çıkmış. İçimden
ona sormak geliyor, o zaman bilmeyip de şimdi bildiğin neler
var, diye. Ama o kadar sessiz ve sakin oturuyor, önünden
geçen son sınıf öğrencilerine bakışı, aynaya bakmaya o kadar
çok benziyor ki! Hiçbir şey değişmemiş. Ancak yine de her şey
farklı.

Hoşgeldiniz konuşmalarını, her zaman söylenen, söylen-
mesi gereken sözleri dinledik. Söylenmesi gerekir, çünkü doğru.
"Teşekkür ederim, öğretmenlerim! Teşekkür ederim, anne. Te-
şekkür ederim, baba. Teşekkür ederim, okulum, kasabam, dost-
larım, sınıf arkadaşlarım ve hayatım. Teşekkür ederim, rüyala-
rım, umutlarım. Teşekkür ederim, şimdi ve teşekkür ederim, o
zaman. Elveda okul, merhaba hayat, işte geliyoruz."

Derken törenin onur konuşmacısı çıktı. Öğrencilerin ta-
hammül etmek zorunda oldukları son yetişkin. Konuk bir yazar.
Nazik alkışlar başlayınca ayağa kalktı, kürsüye yürüdü, akşa-
mın sessizliği içinde bu küçük kasabanın insanlarına baktı.

"Bu gece bir teleskop, dünyanın üç yüz mil kadar yukarı-
sında yörüngesine oturmuş durumda. Onun oraya konulma ne-
deni, daha çok şey bilmek istiyor olmamız. Mümkün olduğu
kadar uzakları görmek istediğimiz için yerleştirdik onu oraya.
Evet, bu yüzden konuldu. O çocuk şarkısında su borusuna tır-
manan örümcek gibi, biz de öğrenmek için tırmanıyoruz.

"Şu anda oturmakta olduğumuz yerler, bir zamanlar ateş-
ti. Baştan aşağı. Dünyanın tümü eriyik halinde kayaydı. Burada
hayat oluşması imkânsızdı. Ama oluştu.

"Şu oturduğumuz yerler bir zamanlar suydur. Binlerce mil
derinliğinde sular kaplamıştı buraları. Tuz da. Yüzlerce mil. Kum
da. Binlerce mil. Derken oturduğumuz yerler kabardı, indi. Sular
oydu buraları. Bütün gün estiğini gördüğünüz şu rüzgârla tozlar
biçimlendirdi.

"Günün birinde burayı yine tozlar örtecek, sonra sular gelecek, en sonunda da ateş geri dönecek. Ve sonunda... yokluk.

"Bir ara buralarda dizel lokomotifleri kadar kocaman sürüngenler vardı. Şimdi biz okul öğrencilerini, o sürüngenlerin ayak izlerini görmeye götürüyoruz. Uzakta değil. Geriye bir tek o izlerle bir de kemikleri kaldı.

"Başka insanlar vardı buralarda eskiden. Onlara Neandertal'ler, Cro-Magnon'lar diyoruz. Sepet örenler, Anasazi'ler, Ute'ler, İspanyollar geldi geçti. Hepsi de, 'Burada yaşayan insanlar' oldular. Bizim şimdi olduğumuz gibi. Bugün kazılarda onların evlerini buluyoruz, acaba nereden geldiler, nereye gittiler ve niçin, diye merak ediyoruz. Çok uzak bir gelecekte belki de buraya başka insanlar gelecek, bizim harabelerimizi kazacaklar, bizim nereden geldiğimizi, nereye gittiğimizi, niçin gittiğimizi, niçin böyle yaşadığımızı merak edecekler.

"Şu dinleyiciler arasında büyük olasılıkla hamile biri vardır. Henüz doğmamış bir bebek vardır. Yine bu dinleyiciler arasında, fazla ömrü kalmamış olanlar da vardır. Aranızda 1990 mezunlarından biriyle evlenecekler vardır. Onların da gelecekteki evleri bir yerlerde, çocukları bir yerlerde, mezarları bir yerlerde. Şuralarda bir yerlerde.

"Bugünle o gün arasında, yemeye, uyumaya, kuru ve sıcak tutulmaya, sevmeye, sevmeye ihtiyacımız var. Bugünle o gün arasında, Adem'le Havva'nın mücadelesi aynen tekrarlanıyor. İyilik, kötülük, hüznün, acı, vaatler, ışıklar, karanlıklar, şiirler ve mucizeler. *Yıldız Savaşları*, *Indiana Jones*, *Hobbit*, *Kırmızı Şapkalı Kız*, *Macbeth*, Wagner'in *Ring*1, o küçük örümcek ve Utah'ın Moab adlı bu kasabası halkının hikâyesi."

Birdenbire sağ tarafımda bir kargaşalık oldu. Hoppalaa! İki delikanlı, kovboy çizimleri, kovboy şapkaları, yüzlerinde maskelerle, başka hiçbir şey giymemiş olarak, boyunlarındaki inek çingiraklarını şakırdatta şakırdatta ortaya fırlayıp ışıklandırılmış sahneden koşarak geçtiler, çingırdaya çingırdaya yeniden karanlıklara daldılar. *Streaking*! Ağırbaşlı gecemize bir delik açılmış gibi oldu. Dinleyiciler güldüler, ıslık çaldılar, bağrıdılar, alkışladılar. Ben belki içlerinde görmeyenler olmuştur diye, *streaking*'ci gençleri sahneden bir kere daha geçirmeyi önerdim.

Okul müdürü gülümsemesini tutmaya çalışıyor, pek beceremiyordu.

Bilinmeyenin o vahşi, genç, saçma, çılgın, yaramaz esrarengizliği bir kere daha hayatımızdan geçmiş, o saniyelere neşe ve enerji katmıştı. Bir kez daha şaşırtmıştı bizi.

Böyle durumlarda biz hep, "Neler olacağını kimse bilemez," deriz.

Konuşmacının sözlerini o noktada kesecek kadar aklı vardı. Çünkü onun sözleriyle *streaking*'ciler birleşince, anlatılması gereken her şey anlatılmış oluyordu. Onun sözleri unutulduktan çok sonra, *streaking*'ciler hatırlanacaktı. İyi de olacaktı. Çünkü sürprizler varoluşun çekirdeğidir. Gerçek bu. İnsan ne olacağını asla bilemez.

Bandonun davulu bir kere daha çalmaya başladı, son sınıf öğrencileri adları okundukça kalkıp basamakları indiler, hayatlarının geri kalanına doğru ilerlediler. Arkalarından aileleri ve dostları... ve zaman da gecenin içinde eriyip gitti. Bildiklerini biliyorlar. Daha öğrenecekleri çok şey olduğunu da her nasılsa biliyorlar.

Sahnenin ışıkları söndü. Rüzgâr tekrar hızlandı. Nehir gürül gürül akıyor.

Bizler rüzgârın kavurduğu, nehirlerin yardığı kuru alanlar üzerinde değiliz. Rüzgâra hareket kazandıran, nehri denize doğru götüren enerjinin parçasıyız bizler. Uzayın tâ ötelerinden parlıyoruz. Evrenin bir yerinde şirin, mavi bir noktacık. "Parılda parılda, ey küçük yıldız..."

Ne Biliyorsam Hepsini Anaokulunda Öğrendim adlı kitabımın son sayfasında, bir gün geri dönüp size kurbağaları, Bayan Emily Phipps'i, Idaho'nun Pocatello kasabasındaki bakkal dükkânında gördüğüm ilanı, görülmüş görülecek en felaket düğünü, bir Yunan deyimini, *asbestos gelos*'u (kontrol edilemeyen gülme), Misyonerler Donanması'nı, şimdi bildiğini o zaman da bilen adamı, dünyanın en küçük sirkini, liselerin altındaki gerçeği, yattığımda yanıyor olan yatağı anlatacağım diye söz vermiştim. Şu ana kadar, ya bu kitapta ya da *Üzerine Yattığımda Alev Alev Yanıyordu* adlı kitabımda, verdiğim bütün sözleri tuttum, geriye bir tek Bayan Emily Phipps'i anlatmak kaldı. Bunu hep erteliyordum, çünkü önemli bir hikâye olmakla birlikte, anlatması biraz akıl karıştırıcı olabilir. Ama söz sözdür ne de olsa.

Emily Phipps iki yıl boyunca yanımda çalışmıştı. Daha önce de bir öğretmen arkadaşımın yanında çalışıyordu. Mesleği, zengin ve ünlü insanlara sosyal sekreterlik yapmaktı. Arkadaşım da, ben de zengin veya ünlü olmadığımıza göre, Emily'nin neden bizim yanımızda çalıştığını açıklamak istiyorum.

Birkaç yıl boyunca, bizim lisede ders yılı sona ererken, sözünü ettiğim dostum, öğretmen arkadaşlara bir parti vermişti. Okulun kırmızı tuğlalı binasıyla yeşil çayırıları, kriket oyununa çok uygun bir ortam oluşturmaktaydı. Böyle bir kriket partisi vermek de, olayı Oxford, Eton gibi okullarda olup bitenlerin havasına sokuyordu. Öğretmenler ve eşleri oyun oynuyorlar. Bahçelerde parti. Biraz *sherry*, biraz peynir, erkeklere spor giysiler, kadınlara güneş şemsiyeleri, uzun etekli elbiseler. Gerçi halk çocuğu olma iddialarını elden bırakmayanlar bira içmeyi, *tortilla* ve ızgara et yemeyi daha çok yeğlerlerdi ama yine de ortalıkta soylu bir hava esirdi genellikle.

Bu partiyle ilgili davetiyelerin altına, süslü Victorian bir el-yazısıyla atılan imza, "Emily Phipps (Miss), sosyal sekreter," biçimindeydi. Zaten o şaşmaz görgüsü ve zevkiyle bu davetlerin havasını getiren de oydu. Kullandığı dil kusursuzdu. Neyin yapılabileceği, neyin yapılamayacağı konusundaki ince kararları son derece sağlıklıydı. Emily Phipps'e herkes hayrandı. Arkadaşıma da yanında çalıştırdığı bu sekreterin üstün kalitesinden ötürü herkes imreniyordu.

Derken bir yıl kendisine, "Emily Phipps biraz bende çalışsa bir sakıncası var mı?" diye sordum. O da nazik bir insan olduğu için izin verdi.

O sıralarda ben, New York kentinde bulunan kitap dünyasındaki insanlarla pazarlık halindeydim. Bir ajanla, bir editörle, yayınevinin birkaç elemanı ve bu arada başkanıyla ilişkilerim oluyordu. Böyle bir durumda sekretersiz yapamayacağım ortadaydı.

İyi bir sekreter, yazılan mektuplara bir amaç ve bir incelik getirebilir. Klas katabilir. Bir sekreter, patronu hakkında, onun kendisi için söyleyemeyeceği şeyleri söyleyebilir, yapamayacağı şeyleri yapabilir. Bir sekreter, nedenler ve özürler bulabilir. Bir sekreter gereğinde bisküvi, çikolata ve çiçek yollar, teşekkür mektupları yazar. İş ilişkilerinin diplomatik kadrosunda bir bü-yükelçiliğin başıdır. Bir sekreterin elinde çok büyük güçler vardır ve o gücü kullanmayı da genellikle patronundan çok daha iyi bilir.

Böyle olunca, benim durumumdaki birinin mutlaka Emily Phipps (Miss) kıratında bir yönetim yardımcısına ihtiyacı olduğu da kesindi.

Emily bana özel koşullar önerdi. Ucuza çalışacaktı. Günde yirmi dört saat ulaşabilecektim ona. Her zaman rahat, neşeli bir insandı, sosyal sigorta ve sağlık ödeneği istemiyordu, ücretli izine de hiç çıkmıyordu. Rüya gibi.

Zaten bir rüyanın ürünüydü o.

Çünkü tahmin edebileceğiniz gibi, Emily Phipps diye biri aslında yoktu.

Bir hayal... Arkadaşımla benim o yaratıcı ve yaramaz zihinlerimizden çıkma bir ürün. Onu biz uydurduk ve rolünü de biz oynadık.

Ama sonradan Emily Phipps'in ne kadar gerçek olacağını o zamanlar bilemezdim tabii.

Başlangıçta Emily Phipps, iş ilişkilerini iyi bir havada başlatmak için gereken her şeyi yapmaya yardımcı oldu. Bisküviler, çiçekler yolladı, patronu Bay Fulghum hakkında bilgi verici mektuplar yazdı, her türlü küçük ayrıntıyı ustalıkla çözümledi. Patronundan daha yaşlı ve daha bilge bir kişiydi o. Patronunun zaafalarını, saçma alışkanlıklarını biliyordu. Mektuplarında patronunun yetenekleri ve becerileri konusunda sevgi dolu bir alaycılık sezilmekteydi. Koruyordu da onu. Şımarmasını, güzel hayatını mahvederek ün ve servete doğru koşmasını pek istemiyordu.

New York'takiler Emily Phipps'i pek sevmişlerdi. Mektuplarını bana yazacakları yerde ona yazmaya başlamışlardı. Ona armağanlar, yılbaşı kartları yolluyor, ondan özel iyilikler istiyorlardı.

Derken bana, Emily'yle ilgili sorular soran mektuplar gelmeye başladı. "Görünüşü nasıl, kaç yaşında, nasıl bir kişiliği var?", "Ne tatlı bir kadın... öyle bir sekreteriniz olduğu için çok şanslısınız. Herkesin bu kadar sadık ve bu kadar derin gözlemlere sahip bir yardımcısı yoktur."

Bu işin artık çığından çıkmaya başladığını, ya komployu açıklamak ya da Emily'yi sahneden çekmek zorunda kalacağını anladığım günü hiç unutamam.

Ama artık olay bir yaramazlık olmaktan çıkmış, Emily benim bir parçam haline gelmişti. Benim öbür benliğimdi. Baktığımda kendimin başka boyutlarını gördüğüm bir aynaydı. Emily'yi sağ salım tutmakla, kendime yeni bir açıdan bakabiliyordum. Emily Phipps bana kendimle ilgili çok yeni şeyler öğretmişti. Ben de seviyordum onu. İhtiyacım vardı ona. Benim olabileceğimden çok daha iyi bir insandı bir kere.

Çocukken en yakın komşularımızın evleri bile bize oldukça uzak olduğu için, kendime oyun arkadaşları yaratma alışkanlığı edinmiştim. Ama bir yetişkinin böyle şeylere kalkışıp yine de aklını kaçırmadığını iddia etmesi oldukça zordu. Bunun farkındaydım. Yoksa... tiyatro yazarları mı böyle düşünüyor yalnızca?

Her neyse, Emily yanımda çalışmayı sürdürdü. *Part-time* çalışıyordu tabii. Hiç karşılaşmadığım edebiyat ajanım, bir hanım, New York'tan kalkıp Seattle'a, beni ziyarete gelmeye karar verinceye kadar. Geldiğinde Emily'le tanışmayı hevesle beklediğini belirtiyordu. Hoppalaa!

Ne büyük rastlantı, o yılın ilkbaharında Emily altmış beşinci yaşını doldurmuş, emekli olmaya karar vermişti. Hemen. Ajanım gelmeden. Emily kendine beş pantolon takım satın almış, bir arkadaşıyla birlikte Airstream marka karavanı peşine takarak Amerika'yı görmek üzere yola koyulmuştu. Ajanımla tanışamayacaktı.

Ama o zamana kadar benim gerçek bir *part-time* sekreterim olmuş, Emily hikâyesini o da öğrenmiş, hatta Emily adına birkaç mektup bile yazmıştı. Bu gerçek sekreterin adı Martha'ydı. On sekiz yaşında bir genç kızdı. Sonbahara üniversiteye başlıyordu. Emily'nin rolünü onun oynamasına imkân yoktu. Böylece Martha, Emily'nin yeğeni Edith Phipps oldu. Bu senaryo sahnelenirse, Martha tozu dumana katmaya pek hazırdı. Ne var ki, karım bu işe hiç karışmak istemiyordu. Eğer biz Martha'yla bu işi gerçekten yapacaksak, kendisi oralarda bulunmak niyetinde değildi. O da kent dışına gitmeye karar verdi.

Ve numaramızı yutturduk. Ya da yutturduğumuzu sandık.

İşin nasıl açığa vurulduğunu bugün hâlâ tam bilmiyorum. Tek bildiğim, ajanım yolculuktan döndüğünde bana bir mektup yazdı, Emily Phipps'in New York'a geldiğinde bir kahve içmek üzere ofise uğradığını, yeni mango-portakal pantolon takımıyla pek şık olduğunu anlattı. Mektupta Emily'nin ne harika bir insan olduğunu belirtiliyor, bunca yıl yanımda çalıştığı için benim ne kadar şanslı olduğum vurgulanıyordu. Ajanım, Emily'yi tanıyınca pek sevmişti.

Önce şaşırdım, sonra keyiflendim. Aferin ajanıma. Beni ele vereceği yerde, oyuna o da katılmıştı. Herhalde yayınevindeki editörümü, Emily'yle temas kurmuş olan diğerlerini de oyuna katmış olmalıydı. Bilemiyorum. Bunu onunla hiç konuşmadık. Umarım hiç konuşmayız da. Konuşursak, pek hoş bir oyunun so-

nu gelecek. Bu durumda Emily Phipps, hayatımızda oluşturmaya karar verdiğimiz bir tiyatronun parçası olarak hâlâ yaşıyor. Bizim kente geldikçe de benim işlerime yardım ediyor. Hatta bu hafta da burada. Ajanımla editörüm arasına ondan söz ediyorlar. Zihnimizin bir yerinde, Emily hâlâ gezilerini sürdürüyor, Amerika'yı dolaşıyor. Bazen Stanford Üniversitesine uğrayıp yeğeni Edith'i ziyaret ediyor. Hoşlandığı insanlara hâlâ bisküvi ve çiçek yolluyor. Arasına doğudaki o kişilere bir mektup yazdığı da oluyor. Çünkü o sırada, rastlantı eseri, Seattle'da bulunuyor ve birkaç günlüğüne, daimi sekreterimin yerine o geliyor, eski ilişkilerini bu arada sürdürüyor. Emily Phipps (Miss) böylece gerçek oldu ve her zaman da gerçek olarak kalacak, çünkü onu tanıyanlar, varlığının devamını istiyorlar, ondan memnunarlar. Ben bu satırları bitirirken Emily şu anda omzumun üzerinden neler yazdığını okuyor. Yeni pantolon takımı sarı. Emily hepinize selamlarını yolluyor.

İşte bu gerçek.

Bizim kendi gerçeğimiz nedir ki? Bunu sık sık düşünürüm.

Ruh hekimleri, biyografi yazarları, jüriler, hatta yakın akrabalar, bu işin ne kadar kaypak olduğunu bilirler.

Bize bakan gözle bizden dışarıya bakan göz, aynı gözdür.

Çoğumuz kendi kendimizi yaratırız, hayatımızın gerçeklerini, vazoya koyduğumuz çiçekler gibi düzenleriz; şurayı biraz keseriz, burayı biraz bükürüz, şu tarafı öne çeker görünür kılarız, boş yerleri de yeşilliklerle doldururuz. Hayal ettiğimiz her şey gerçek olur.

Masalcılar. Bu yaptığımıza takılabilecek en iyi isim. Masalcılar.

Hayatımız boyunca oynadığımız pek çok küçük komedinin oyuncularları. Kendi oyunumuzda yıldız hep biziz.

"Bunların hepsini sen uydurdun, yoksa doğru mu?" diye sorulsa, ne cevap verirdik?

"Hem evet, hem de hayır, bazen kendim de bundan pek emin olamıyorum."

Geçen kış kendime toprak bir kâse satın aldım. Ben yazımı yazarken o kâse şimdi karşımda duruyor. Sabahları sütlü gevrek yerken kullandığınız kâsedен pek az daha büyük. Kilden, elle yapılmış. New Mexico'daki bir derin vadinin alüvyonları kullanılmış. Kâseyi biçimlendirip kuruttuktan sonra, üzerine kıvrımlı basit bir desen yapılmış. Dört rüzgârı temsil eden bir desen. Sonra açık havada, tezek yakılmış bir kuyunun içinde pişirilmiş. Sonunda bir kemik parçasını üzerine sürte sürte cilalanmış, parlatılmış. Renkleri pas, beyaz, siyah ve kırmızı. Kullanılan teknik ve desen, onu Güneybatı'nın Pueblo kültüründen Amerika yerlisi bir çömlekçinin eseri olarak tanımlıyor. Bakması, elinize alıp tutması bir zevk. Her günlüğüne kullanılsın diye yapılmış. Onu yapan kadın bana, başladığı çömleklerin ancak yarısının ateşe ve cilalamaya dayanabildiğini söyledi. Ebediyen kalıcı da değiller. Kâseler er geç kırılır. Bir kâsenin varlığı ve kullanımı, dünyanın, suyun, ateşin, hayal gücünün ve şansın bilinmez değişkenlerine bağlı. Kullanıcısının varlığı gibi. (Çömlekçiler "hoppalaa"nın anlamını çok iyi anlıyorlar.) Ne olursa olsun, o kadın yine de her kâseyi elinden geldiğince güzel yapmaya çalışıyor, bol yiyecekler taşıсын, güzel kalsın, uzun yaşasın diye umuyor. Kâsem konuşur benimle. İçerdiği değerlerden çok hoşlanıyorum.

Desenine dikkatle bakar, ağızdan başlayıp kıvrımları izlerseniz, garip bir süreksizlik görürsünüz. Bir yerde bir kesinti vardır. Törensел bir kesinti aslında. Çömlekçiler buna "patika" diyorlar. Pueblo çömleklerinde bu kesinti bin yıldır hep var. Bu çömlek yapıpı bitti, ama çömlekçinin ömrü bitmedi, demek istiyor. Süreklilik varsayımının törensел bir ifadesi.

Bu kitap, yani bu düşünceler kâsesi de aynı nedenle ve aynı ruh durumu içinde, noktalı virgülle bitecek;

Robert Fulghum, 1 Şubat 1991

«Hayatını yaşı,
kendin ol...»

HOP PA LAA!...

ROBERT FULGHUM

Elinizde tuttuğunuz kitap, adından da anlaşılacağı gibi sıradışı bir yapıt... Evrene farklı bir bakış açısı. "HOPPALAA"nın küçük sorunlara verilen anlık bir tepkiden çok daha öte bir şey olduğunu kanıtlıyor bu kitap.

Günlük hayatınızda karşılaştığınız, her gün yüz yüze geldiğiniz gerçeklere bir de Robert Fulghum'un gözüyle yaklaşmayı deneyin. Bu size daha geniş bir bakış açısı kazandırırken yüzünüze de tatlı bir tebessüm getirecektir.

ALTIN
KİTAPLAR

975 - 405 - 594 - 7

9 789754 055948